

Vuosikymmen kuolemanvaarojen ja vihollisen keskuudessa – Kuolemanpelon torjuntakeinot kauhunhallintateorian

näkökulmista Stefan Löfvingin muistelmissa 1710–1720

Kansikuva: Ari Laakso

Sampsa Perälä

Maisterintutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, Suomen historia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2023

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, Suomen historia

Sampsa Perälä

Vuosikymmen kuolemanvaarojen ja vihollisen keskuudessa – Kuolemanpelon torjumiskeinot kauhunhallintateorian näkökulmista Stefan Löfvingin muistelmissa 1710–1720

Sivumäärät: tutkielma 107 s.

Tässä maisterintutkielmassa analysoidaan suuren Pohjan sodan aikaisia Stefan Löfvingin muistelmia soveltaen sosiaalipsykologista kauhunhallintateoriaa (*Terror management theory*). Teorian osalta tutkielmalle merkittävin teos on *Handbook of Terror management theory* (2019). Teorian oletus on, että ihmislajin itsensäilytysvaiston ja kuoleman tiedostaminen mielessä johtaa kauhulle altistavaan ristiriitatilanteeseen. Teorian pohjalta johdetut kokeet ovat tuottaneet näyttöä siitä, että kuolevaisuuden tiedostaminen vaikuttaa mielessä myös alitajuntaisesti. Ylläpitääkseen toimintakykyä ihmislajille on kehittynyt psykologisia keinoja torjua kuolemanpelkoa. Kauhunhallintateorian mukaan torjunnassa tehokkaita puolustusmekanismeja ovat maailmankatsomus ja sen pohjalta muodostunut itsetunto. Näiden käsitteiden pohjalta asetetaan Löfvingin kauhunhallintakeinot tarkasteluun yksilötasolla hyödyntäen menetelmänä kontekstualisointia.

Vuoden 1710 Käkisalmen valloituksen ohella sotaan osaksi joutunut Löfving liittyi Turun jalkaväkirykmenttiin katselmuskirjurina vuonna 1711. Kyvykkääksi havaittu kirjuri erikoistui tiedusteluun partiossa tai yksin, aluksi Suomen armeijan mukana ja sitten Varsinais-Suomen alueella 1713–1715. Vuosikymmenen toinen puoli kului Suomen ja Ruotsin rannikoilla pienaluksin suoritettavassa vihollisen häirinnässä ja tiedustelussa. Hän toimi urallaan jatkuvasti vaarallisissa toimintaympäristöissä ja sääolosuhteissa vihollisen selustassa tai keskuudessa. Hän kirjoitti eksplisiittisesti pelosta ja kokemistaan vaaroista. Silti hän sitoutui sotilasrooliinsa ja uransa edistämiseen, vaikka hän suoritti alati vaarallisempia retkiä ja tehtäviä.

Ruotsin valtakunnassa vallitsi vahva hierarkia ja sotilasyhteisössä orasti isänmaallisuus. Ne määrittivät Löfvingin aikalaisyhteiskunnasta omaksumaa maailmankuvaa. Siinä oikean uskonnon, ajattomaksi koetun isänmaan ja Jumalan valitseman kuninkaan puolesta isotkin uhraukset ja hengenvaaraan asettuminen olivat perusteltavissa. Tällaisesta maailmankuvasta juonnetut arvot määrittivät Löfvingin itsetunnon säätelylle olennaisen sotilasidentiteetin muodostumista. Uhkarohkeat teot ja kuuliaisuuden vaatiminen miehitetyn alueen ihmisiltä siivittivät tiedustelijan kasvavaa mainetta miehitettyjen ja vihollisen keskuudessa. Yhteiskunnan arvojen mukaan oikein toimimisen ja saavutetun maineen vahvistama itsetunto oli merkittävä edellytys Löfvingin toimintakyvyn säilymiselle läpi vaikean ja kuoleman vaaroista täyteen vuosikymmenen.

Avainsanat: suuri Pohjan sota, tiedustelu, muistitietotutkimus, kuolemanpelko, kauhu, vaaratilanteet, puolustusmekanismit (psykologia), itsetunto, maailmankuva, maineenhallinta

Sisällysluettelo

Prologi – Stefan Löfvingin viimeiset retket suuressa Pohjan sodassa	4
1 Johdanto	6
1.1 Kauhunhallintateoria lyhyesti	6
1.2 Tutkimusasetelma ja teoreettinen lukutapa	9
1.3 Tutkielman aineistot sekä aiempi tutkimus	12
1.4 Tutkielman metodologiasta	17
1.5 Tutkielman menetelmistä ja tutkimussuuntauksista	21
2 Stefan Löfvingin maailmankuva	24
2.1 Lapsuuden vuodet ja armeijaan päätyminen	24
2.2 Varhainen kuviteltu yhteisö Ruotsissa ja sen merkitysjärjestelmä	27
2.3 Esivallan ja isänmaan tulisieluinen vaali	33
2.4 Löfvingin maailmankuva ja kauhunhallintateoria	44
2.5 Uskonnollinen ja sekulaari kuolemantorjunta	49
3 Itsetunto kauhunhallinnassa	58
3.1 Löfvingin itsetunnon määrittelyä	60
3.2 Itsetunto sekä identiteetti kilpenä ja aseena	62
4 Kuolema ja sen kohtaaminen Löfvingin muistelmissa	70
4.1 Kosketuksiin vaaran ja kuoleman kanssa 1710–1713	70
4.2 Yhteenottoja talonpoikien kanssa 1713–1714	75
4.3 Tapahtumarikkaat vuodet 1714–1715	78
4.4 Merisodassa 1716–20	87
5 Yhteenveto ja tutkimustulokset	96
Lähteet	100

Prologi – Stefan Löfvingin viimeiset retket suuressa Pohjan sodassa

Loppuvuodesta 1719 suuressa Pohjan sodassa elettiin vaihetta, jossa Ruotsin lopullinen tappio tai pakkorauhaan antautuminen vaikutti vääjäämättömältä. Vuosikymmenen mittaisen tiedustelu- ja kaappariuran parkkiinnuttaman Stefan Löfvingin retket vaaran ytimeen kävivät jo elämäntavasta. Kyllästyttyään ruotsalaisten heikkoon vastarintaan venäläislaivaston ryöstellessä rannikkoa aina Länsi-Pohjalle saakka, hän hakeutui noin kymmenmiehisellä pienaluksellaan vielä kerran toiselle puolelle Suomenlahtea, eteläisen Suomen saaristoon.¹ Ympäristöön, joka oli tullut hänelle menneinä vuosina hyvin tutuksi.

Hangon ja Upinniemen väliin jäävästä Barösundista Löfving onnistui miehistöineen kaappaamaan kaksi venäläistä lotjaa. Näiltä vangitut osasivat johdattaa kaapparit isommille kauppa-aluksille. Löfving iloitsi 6000 riikintaalerin arvoisesta saaliista. Kahden päivän päästä hänen laivastonsa pauskautui myrskytuulien ajamana 80 kilometriä Barösundista länteen sijaitsevan Hiittisten kallioille. Retken ensimmäisen myrskyn kourissa hän murehti lakonisesti muun kaapatun tavaran hukkumisen ohessa 700 hollannintupakkarullan menettämistä, samassa todeten ”eikä ollut kaukana, että olisin kaikkien mukana menehtynyt”.

Ankkurinköyden katkomisella hän onnistui irtaantumaan ja löytämään suojasataman, jossa hänen täytyi odotella tuulien laantumista 5 päivää. Silloin venäläisvanki pakeni häneltä talonpoikaisaluksella. Parin päivän päästä karkuri johdatti venäläisaluksia Löfvingin kimppuun. Täpärästi karattuaan hän joutui uudelleen myrskyjen armoille. Selvittyään tästä ”kaamean isosta”² myrskystä Jurmosta avomerelle nousi jälleen ”julma myrsky koillisesta ja itäkoillisesta, jolloin kukaan meistä ei enää uskonut voivansa nauttia elämästä.”³

Elämäntoivon vaipumisesta huolimatta Löfving selvisi miehistöineen vuorokaudessa Utölle. Ankkurit nostettiin heti myrskytuulien lakattua. Onni kesti vain seuraavaan yöhön asti. ”Herran viha julmistui uudenvuodenyönä epätavalliseksi myrskyksi, joka ajoi purret karille, vaikka molemmissa oli kaksi ankkuria.” Muistelmien mukaan kuningaskin⁴ oli huolissaan tiedustelijansa kohtalosta, sillä hän lähetti Nylander-nimisen miehen selvittämään, oliko

---

¹ Löfvingin käyttämät nimitykset laivatyyppille ovat kirjavia, mutta luultavasti vuonna 1719 hän operoi Falcken-nimisellä kaapparialuksella. Koskinen 1865, 450; passim.

² Nyberg 2001, 114.

³ Nyberg 2001, 114–115; vrt. lainauksia Koskinen 1865, 454.

⁴ Fredrik I kruunataan vasta reilun kahden kuukauden kuluttua, tässä viitataan häneen, eikä hänen vuoksensa vallastansa luopuneeseen kuningatarvaimo Ulrika Eleonoraan.

Löfving ”joutunut vangiksi, tai hukunut”. Nylander vaivoin sai tiedon Löfvingin eloonjäämisestä ja toimitti sen Tukholmaan päiviä ennen kuin Löfvingin laivat ontuivat pääkaupungin turvasatamaan.⁵ Löfving kirjoitti ”Mitä olin joutunut kestämään, sitä ei voi kuvata. Minulla oli kuitenkin muutama vanki mukana: Jumalalle olkoon kunnia.”⁶

Tehtyään huhtikuussa vielä tapahtumiltaan vähäisen kahden viikon saaristotiedusteluretken Löfving oli viimeinkin ammentanut uhkarohkeutensa loppuun. ”Kävin Björkössä, Aspössä, ja päätin mielessäni, etten enää koskaan uskaltaisi armeijaan.”⁷ Lainauksen viimeinen toteamus on Löfvingin muistelmissa tyypillisestä varmasta sävystä poikkeuksellinen. Itseluottamusta, jumalanuskoa sekä edellä mainittua uhkarohkeutta puhkunut esivallan uskollinen palvelija joutui ensi kertaa vuosikymmenen aikana toden teolla myöntymään kuolemanpelon edessä. Edellä kuvattu 1719–1720 vuodenvaihteen myrskyisä Itämeri oli ilmeisesti lopulta se suurempi voima, joka onnistui murtamaan Löfvingin suojakeinot kuoleman kauhuja vastaan. Löfving oli aina aiemmin kyennyt selättämään vääjäämättömän kohtalon mielestään, vaikka hänen toimintaympäristönsä suuren Pohjan sodan tappiollisena vuosikymmenenä 1710–1720 oli käytännössä alati vaarallinen. Muistelmat loppuvat Löfvingin runomuotoiseen ilmaisuun.

Pilven jälkeen loistaa aurinko kirkkaana, surun jälkeen koittaa ilo, valituksen, hädän ja tuskan jälkeen seuraa sanaton lohtu. Henki, joka aiemmin kanto ahdistusta ja oli pohjalle asti vajonnut, nousee nyt taivaaseen. Usein ajattelin siis, kun hädässä olin, kun alituisen pelokkaana minkäänlaista lohtua saamatta kuljin: kaikki toivoni on nyt mennyt, kunnes kalma kuolema täällä vihdoinkin vaivoistani lopun tekee. Kun murhemielissä en tiennyt, mitä tehdä, kun monena yönä surun uuvuttamana valvoin, kun rohkeuteni oli tiessään, Herra ilmestyi saman tien ja nosti minut maasta ja mullasta. Nyt tahdon minä käydä kärsimykseen ja hätään, tahdon käydä ristille ja kuolemaan, tahdon käydä hautaan iloisin ja hauskein mielin. Sillä se, jota sinä tahdot auttaa ja jolle armosi suot, ei voi tuhoutua. Jumalan olkoon kunnia!⁸

Muistelmat päättävä runo kertoo lukijalleen siitä, että hän todella joutui kärsimään kuoleman kauhuista sotavuosinaan. Kuten otteesta huomaa uskonto oli merkittävä keino torjua tai hyväksyä kuolema etappina iankaikkiseen elämään, mutta kauhunhallintateorian avulla voidaan laajentaa ymmärrystä muista Löfvingin henkisistä puolustusmekanismeista kauhua vastaan.

---

⁵ Löfving kirjoittaa, että Nylander itse selvisi täpärästi retkestä, joutuessaan ravinnokseen turvautumaan katajanmarjoihin myrskyävässä saaristossa. Koskinen 1865, 455.

⁶ Nyberg 2001, 117; vrt. Koskinen 1865, 455.

⁷ Nyberg 2001, 117; vrt. Koskinen 1865, 455.

⁸ Nyberg 2001, 119; vrt. Koskinen 1865, 456.

1 Johdanto

1.1 Kauhunhallintateoria lyhyesti

Tässä tutkielmassa sovelletaan Stefan Löfvingin muistelmiin sosiaalipsykologista *Terror management* -teoriaa. Teorialle ei ole suomenkielistä käännöstä, joten jatkossa siihen viitataan tutkielman tekijän suomentamalla nimellä, kauhunhallintateoria⁹. Kauhun (*terror*) käsitteenä tässä tutkielmassa ymmärretään tarkoittavan kuolevaisuuden tiedostamisesta juontuvaan eksistentiaaliseen kauhuun eli voimakkaaseen pelkoon ihmismielessä.

Kauhunhallintateorian perustajakolmikko – sosiaalipsykologit Sheldon Solomon, Jeff Greenberg ja Tom Pyszczynski – inspiroitui kulttuuriantropologi Ernest Beckerin teoksista *The Denial of Death* (1973, tutkielmassa käytetty painos vuodelta 1975) ja *The Escape from Evil* (1975). Teoksissa Becker esittelee havaintonsa siitä, miten kuoleman ajattelu, pelkääminen tai kauhu vaikuttavat ihmisten käyttäytymiseen ja miten ne ovat vaikuttaneet ihmiskulttuureihin. Kauhunhallintateorian perustajakolmikko hyödynsi kokemustaan käytännön kokeista. He kehittivät 1990-luvun taitteessa koetilanteita, joilla selvitettiin, oliko Beckerin ajatuksille mahdollista saada empiiristä tukea. Tässä he onnistuivat.¹⁰ Monet muutkin tutkijat ja tutkijaryhmät ovat kyenneet toisintamaan teorian perustajakolmikron tuloksia. Tämän lisäksi teoriaa on kehitelty jatkuvasti eteenpäin. Näitä tuloksia esitellään laajalti Clay Routledgen ja Matthew Vessin toimittamassa teoksessa *Handbook of Terror management theory* (2019), joka on keskeisin opas tämän tutkielman teoriapohjalle.

Kiteytettynä kauhunhallintateorian perushypoteesi on, että ajankulusta tietoinen ihmislaji ymmärtää kuoleman vääjäämättömyyden. Tällä voi olla kauaskantoisia vaikutuksia ihmispsykologiaan ja sen pohjalta muodostuviin kulttuurirakenteisiin ja maailmankuviin. Siinä missä niin ihmisillä kuin eläimilläkin on itsesäilytysvaisto, ihmislajin kognitiivisten kykyjen vuoksi sen mahdollisuus teoretisoida omaa kuolemaansa lienee eläinkunnassa lähes ainutlaatuinen.¹¹ Kun ihminen lapsuudessaan oppii kuoleman vääjäämättömyydestä, on siitä lähtien hänen mielessään jatkuva potentiaali sen ja itsesäilytysvaiston ristiriidan aiheuttamalle

---

⁹ Kääntänyt: Sampsa Perälä.

¹⁰ Greenberg, Solomon & Pyszczynski 1986; Greenberg, Solomon & Pyszczynski 2015, 16; passim.

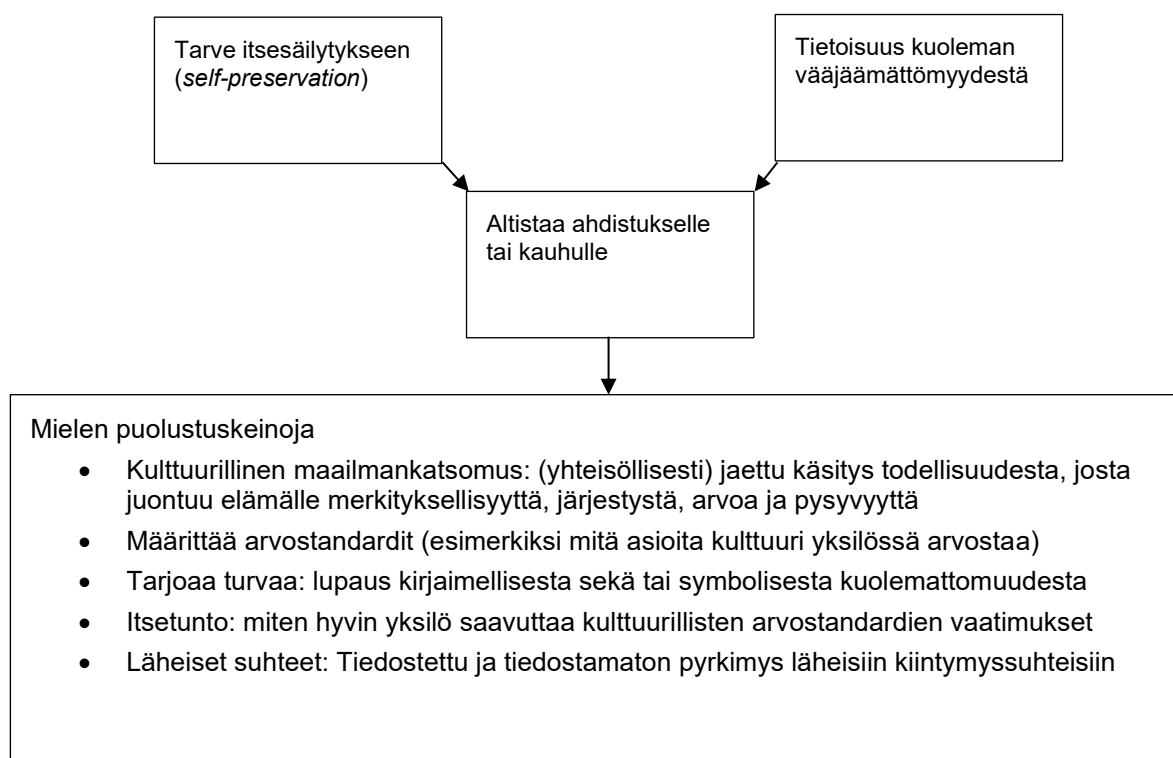
¹¹ Tässä ei tehdä oletuksia siitä, etteikö kuoleman tiedostaminen olisi joillekin eläinlajeille mahdollinen. Ihmisellä kuitenkin on poikkeuksellisia kognitiivisia kykyjä hahmottaa itsesäilytysvaiston ja kuoleman uhan ristiriita. Ks. esim. Juhl 2019, 303–304.

eksistentiaaliselle kauhulle. Etenkin, kun kuolema voi tapahtua sattuman varaisesti, eikä sitä varsinaisesti kyetä ennakoimaan.¹²

Kauhunhallintateorian olettamana on, että ihmiset eivät kykenisi ajattelemaan tai käyttäytymään tehokkaasti, jos he joutuisivat kokemaan eksistentiaalista kauhua esteettä.¹³

Eksistentiaalista kauhua kuvastaa kuolemaan liittyvien ajatusten korostuneisuus ihmismielessä, eli käsitteellistettynä kuolevaisuussalienssi (*mortality salience*)¹⁴.

Kuolevaisuussalienssi aktivoi ihmismielessä puolustusmekanismeja, joilla eksistentiaalista kauhua kontrolloidaan. Laajoista kulttuurillisista merkitys- sekä uskomusjärjestelmistä muodostuu yksilöllisiä kulttuurillisia maailmankatsomuksia.¹⁵ Näistä kulttuurin pohjalta yksilön omaksumista arvoista ja identiteetistä kehittyvä merkittävä viitekehys henkilön itsetunnolle (*self-esteem*).

Kuva 1 - Kauhunhallintateorian keskeisiä hypoteeseja esittelevä kaavio sovellettuna teoksesta *Handbook of Terror Management theory*, s.86. Suluissa olevat lisäykset: Sampsa Perälä. Kääntänyt: Sampsa Perälä.

¹² Schimel, Hayes & Sharp 2019, 3.

¹³ Prologin lopussa esiintyvä lainaus mahdollisesti kuvastaa tilannetta, jossa ihmismielen puolustusmekanismit aktivoituvat välillisesti estotonta kuoleman kauhua vastaan. Schimel, Hayes & Sharp 2019, 2.

¹⁴ Schimel, Hayes & Sharp 2019, 4–11.

¹⁵ Schimel, Hayes & Sharp 2019, 2–5.

Kauhunhallintateorian perustajakolmikron määrittely itsetunnosta on seuraava: ”Itsetunto viittaa yksilön kykyyn arvioida itseään. Tutkimus on tuottanut viitteitä siitä, että yksilöt pyrkivät ylläpitämään korkeaa itsetuntoa defenseseillä¹⁶, kun heidän itsetuntonsa on uhattuna.”¹⁷ Jeff Schimel, Joseph Hayes ja Michael Sharp kirjoittavat: ”Itsetunto on yleinen tuntemus siitä, että yksilö toimii sankarillisesti kulttuurillisen merkitysjärjestelmän puitteissa.”¹⁸ Ihminen muodostaa oman yksilöllisen merkitys- ja arvojärjestelmän häntä ympäröivän kulttuurin arvoja mukaillen.¹⁹ Jotta itsetunto olisi tehokas puolustusmekanismi, yksilön tulee kyetä juontamaan ympäröivästä kulttuurijärjestelmästä merkitystä hänen omalle elämälleen. Itsetunto ja maailmankatsomus ovat yksilön kannalta merkittäviä puolustusmekanismeja kuolevaisuuden tiedostamista vastaan. Nämä mekanismit ovat läheisesti vuorovaikutuksessa ihmismielessä, jotta ihminen voi perustella sankaruutensa niin itselleen kuin muillekin.

---

¹⁶ Määritelmästä ks. luku 2.4

¹⁷ Lainaus on kirjaosionista, jossa viitataan perustajakolmikron (Greenberg, Solomon, Pyszczynski) vuoden 1991 tutkimukseen. Cox, Darrell ja Arrowood 2019, 103.

¹⁸ Kääntänyt: Sampsa Perälä. Schimel, Hayes & Sharp 2019, 2.

¹⁹ Schimel, Hayes & Sharp 2019, 2.

1.2 Tutkimusasetelma ja teoreettinen lukutapa

Handbook of Terror management theory -teoksen johdannossa esitetään avainkysymyksiä, joihin kauhunhallintateorian pohjalta on totuttu hakemaan vastauksia psykologian ja sosiaalitieteiden tutkimuksissa.²⁰ Niiden pohjalta on muodostettu tämän tutkielman tutkimuskysymykset seuraavan taulukon mukaisesti.

Kauhunhallintateorian avainkysymyksiä	Tutkielman tutkimuskysymykset
Miksi ihmiset ovat uskonnollisia ja kansallismielisiä?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Miten Ruotsin valtakunnan ideologiat ja arvot vaikuttivat Löfvingin maailmankuvaan? 2. Millainen Löfvingin maailmankuva on? 3. Miten ja milloin uskonnollisuus ilmenee hänen muistelmissaan? 4. Millainen suhtautuminen hänen maailmankuvassaan on hänen isänmaahansa, Ruotsiin? 5. Miten kauhunhallintateorian ymmärrystä maailmankatsomuksesta puolustusmekanismina kuolemankauhua vastaan voidaan soveltaa analysoidessa Löfvingin kertomuksia?
Miksi itsetunto on niin vahva motiivi?	<ol style="list-style-type: none"> 6. Millaiset ehdot Löfvingin omaksuma maailmankuva antaa hänen itsetuntonleen? 7. Millainen itsetunto Löfvingillä oli? Miten se vaikutti hänen toimintavalmiuksiinsa tiedustelijana vihollisalueilla? 8. Miten kauhunhallintateorian ymmärrystä itsetunnosta puolustusmekanismina kuolemankauhua vastaan voidaan soveltaa analysoidessa Löfvingin kertomuksia?
Mikä saa ihmiset käyttäytymään niin, että he tietoisesti uhmaavat omaa fyysistä terveyttään?	<ol style="list-style-type: none"> 9. Miksi Löfvingillä oli valmiuksia tietoisesti hakeutua vaarallisiin ympäristöihin ja tilanteisiin? Ks. tutkimuskysymys 5
Mikä saa ihmiset halukkaiksi satuttamaan itseään tai muita jonkin ideologian nimissä?	<p>Ks. tutkimuskysymys 1 Ks. tutkimuskysymys 2</p>

Tutkimusasetelman päätavoitteena on selvittää millaisia henkisiä suojakeinoja Löfvingin muistelmissa on tunnistettavissa, kun aineiston analysointiin käytetään kauhunhallintateorian ymmärrystä ihmisympäristöstä. Teorian keskiössä ovat käsitteet maailmankatsomus ja itsetunto, joiden avulla voidaan analysoida Löfvingin henkisiä kannustimia ja psykologisia

²⁰ Avainkysymys ei käsitteenä nouse esiin viitatussa teoksessa, mutta siitä poimitut kysymykset nostetaan keskeisiksi tutkimuskysymyksiksi teorian pohjautuvien kokeiden hypoteeseissa. Tutkielmaan on valikoitu sille keskeiset avainkysymykset. Pois rajatuilla kysymyksillä ei ole relevanssia tutkielmalle, esim. ”*Why do people strive to acquire wealth and become heavily influenced by media?*” Kääntänyt englannista suomeksi: Sampsä Perälä. Routledge & Vess 2019, Preface XX.

puolustusmekanismeja. Samalla tutkielmassa muodostetaan ymmärrystä, miten kauhunhallintateoria soveltuu muistitietoaineiston kaltaisen lähteen analysointiin tai ylipäätään ihmistieteelliseen tutkimukseen.

Seuraavaksi hahmotellaan kauhunhallintateoriasta muodostettua lukutapaa, jota tutkielmassa käytetään. Lukutapaa olisi hankala soveltaa ilman tutkimuskirjallisuuden avulla tehtävää kontekstualisointia, josta menetelmänä lisää luvun 1.4. lopussa. Luvussa 2.4 teoria esitellään kattavimmin. Vaikka aineistosta nousevia konkreettisia esimerkkejä käsitellään tässä johdannon osassa, tarkoituksena ei ole muodostaa kehäpäätelmiä. Lukutavassa esiin nousevat esimerkit eivät ole tutkimustuloksia. Ne ovat ennakkokäsityksiä siitä, miten tutkielmassa käytettävää teoriaa voidaan soveltaa sen aineistoon ja tutkimuskohteeseen. Lukutavan jäsentämisellä ohjataan huomio teoriankäsitteistön ymmärtämiseen ja arviointiin suhteessa tutkimusaineistoon.

Isänmaallisuus tai kansallismielisyys sekä uskonnollisuus ovat usein olennaisia elementtejä erilaisten kulttuurien maailmankatsomuksessa. Kauhunhallintateoriassa näihin liittyvät käsitteet kirjaimellinen ja symbolinen kuolemattomuus. Symbolisen kuolemattomuuden käsitteellä tarkoitetaan ihmisten taipumusta hakea merkitystä elämälleen asioista, jotka elävät heitä pidempään tai jättävät heistä jonkin jäljen maailmaan. Käsite ei siis rajaudu pelkästään isänmaallisuuteen tai kansallismielisyyteen, vaan erilaiset yhteisöt ja organisaatiot voivat myös edustaa jatkuvuuden kautta muodostuvaa merkityksenantoa eri ihmisten maailmankatsomuksessa.

Kansallismielisyys on muistelmien kontekstissa anakronistinen käsite, mutta patriotismi tai isänmaallisuus eivät olleet 1700-luvun alulle vieraita.²¹ Löfvingin yksilöllisen kulttuurillisen maailmankatsomuksen elementtejä tarkastellaan tästä näkökulmasta. Hän tuo esimerkiksi ilmi lujan uskonsa ruotsalaiseen esivaltaan eri kohdissa muistelmiaan. Hän esimerkiksi korostuneesti vaali uskollisuutta Ruotsille niiltä, jotka olivat jääneet valloitetuilla alueella todellisuudessa sen toimivallan ulottumattomiin.

Kirjaimellinen kuolemattomuus tarkoittaa uskoa kuolemanjälkeiseen elämään, mikä on keskeinen sanoma useissa uskonnoissa ja tehokas keino kuolemantorjuntaan.²²

Kauhunhallintateoriaa soveltavissa psykologian tutkimuksissa on havaittu, että muistutukset

---

²¹ Ks. esim. Nordin 2000.

²² Schimel et al. 2019, 2.

koehenkilön kuolevaisuudesta saavat heidät raportoimaan lujemmasta uskosta Jumalaan ja hänen olemassaoloonsa. Myös yliluonnollisuuteen liittyvät uskomukset korostuvat. Hurskaan yksilön uskonto lievittää kuolevaisuussalienssin vaikutuksia.²³ Löfvingin muistelmissa hänen vakaa uskonnollisuutensa nousee usein esiin. On syytä huomauttaa, ettei lujassa uskonnollisuudessa ole aikalaiskontekstissa mitään poikkeavaa, eikä kauhunhallintateoria kattavasti selitä uskonnon merkitystä Löfvingille tai muille Ruotsin alamaisille. Tutkielmassa tarkastellaan, miten kauhunhallintateoria auttaa tulkitsemaan uskonnon merkitystä Löfvingin kauhunhunnassa ja toimintakyvyn ylläpidossa.

Itsetunto on Stefan Löfvingille vahva motiivi. Sitä voidaan ymmärtää soveltamalla kauhunhallintateorian käsitystä itsetunnon merkityksestä suhteessa kuolevaisuussalienssiin. Itsetunto on puskuri kuoleman tietoista ajattelua vastaan ja suojelee ihmismieltä sen uhalta. Jos vahvan itsetunnon omaavalla yksilöllä on hetkellisesti korkea kuolevaisuussalienssi, hän voi ajautua uhmaamaan sitä pyrkimällä vahvistamaan itsetuntoaan. Hän toimii itsenäisemmin, korostaa kykyjään, sekä sivuuttaa negatiivisen palautteen. Matalan itsetunnon omaava yksilö hakee hyväksyntää ja vakuuttelua muilta, korostaa enemmän sosiaalisia ominaisuuksiaan ja on valmiimpi hyväksymään huonoa palautetta.²⁴ Analysoimalla Löfvingin muistelmista tai muista lähteistä hänen minäkuvaansa ja toimijuutensa liittyvää sisältöä, voidaan muodostaa käsitystä hänen itsetunnon laadusta ja miten hän mahdollisesti sääteli sitä.

Valmiudet tehdä väkivaltaa oman ideologian eli kulttuurillisen maailmankatsomuksen nimissä oli keskeisessä roolissa vihollisen keskuudessa toimineen Löfvingin muistelmissa. Eri otteissa hän ajautui konfliktiin miehittyjen alueiden asukkaiden kanssa. Hän saattoi ratkaista näitä tilanteita väkivalloin tai sen uhalla. Lisäksi samaan yhteyteen voidaan mainita hänen kykynsä uhmata omaa fyysistä ja henkistä terveyttään hakeutumalla yhä uusille partioretkille, myös vapaaehtoisesti, tai ilman käskyjä.²⁵ Ne suuntautuivat alati vaarallisempiin toimintaympäristöihin, vihollisten miehittämille maa-alueille tai vihollislaivoja kuhisevalle merialueille. Inhimillinen toiminta ei ollut ainut uhkakuvia muodostava vaaratekijä, vaan

---

²³ Greenberg, Solomon & Pyszczynski 2015, 75.

²⁴ Tarkoituksena ei ole luokitella ihmislajin itsetuntoa binääriseksi järjestelmäksi – heikoksi ja vahvaksi, mutta tutkimusasetelman osalta on relevanttia ymmärtää, miten itsetunnon eri tasoilla puolustusmekanismit poikkeavat toisistaan. Ks. Crocker & Park 2004, 397.

²⁵ Lokakuussa 1718 Löfving kirjoittaa palkanneensa itse 12 miestä veneeseensä, lähteäkseen Suomen rannikolle harjoittamaan kaapparitoimintaa, sillä kukaan ei häntä ”halunnut venäläistä vastaan komentaa”. Ks. luku 4.4; Nyberg 2001, 107; Koskinen 1865, 450.

toimintaympäristön vaarallisuus saattoi sen lisäksi johtua luonto- ja sää-olosuhteista, kuten voi huomata prologiluvun rajujen myrskyjen kohdalla.

1.3 Tutkielman aineistot sekä aiempi tutkimus

Tutkielman lähdeaineistona on Stefan Löfvingin muistelmat hänen toiminnastaan suuren Pohjan sodan aikana. Tapahtumat sijoittuvat pääasiassa 1710-luvulle. Tässä tutkielmassa käytetään Löfvingin todennäköisesti äidinkielistä etunimeä Stefania, joka on usein suomennettu Tapaniksi.²⁶ Hänen nimensä kirjoitusasuna 1700-luvulla käytettiin eniten Stephania²⁷. Myös Staffania²⁸ ilmenee. Suomessa Stefan on jälkipolville vakiintunein kirjoitusmuoto. Sodassa Löfving toimi partionjohtajana erilaisissa sissi- ja tiedustelutehtävissä. Tehtävät sijoittuvat useimmiten vihollisen selustaan tai sen hallitsemalle merialueelle. Löfving koosti muistelmansa sodan jälkeen vuonna 1734 nojaten muistoihinsa ja vuodesta 1714 eteenpäin päiväkirjoihinsa.

Muistelmien alkuperäistä käsikirjoitusta ei käytetä tässä lähdeaineistona, sillä siitä on saatavilla eritasoisia painettuja versioita. Käsikirjoitus on osa sidosta, jonka Löfving luovutti kuolinvuoteellaan Porvoon lukion lehtori Magnus Jacob Alopaeukselle. Tämän perillisiltä se lahjoitettiin lukion kirjastoon. Sivumäärältään muistelmat kattavat vain noin puolet sidoksesta. Siihen sisältyy myös vuosien 1730–31 Ruotsin armeijan ja merivoimien rullia, Löfvingin matkapasseja. Muita asiakirjoja on noin 40 kappaletta. Lopussa on Löfvingin anomuskirjeitä sotakollegiolle ja kuninkaalle sekä vastauksia näihin.²⁹

Ensimmäinen painettu versio muistelmista löytyy Yrjö Koskisen vuonna 1865 julkaisemassa lähdeoteoksessa *Lähteitä ison vihan historiaan*, ja se noudattelee muistelmien alkuperäistä kirjoitusasua mahdollisimman läheltä. Koskinen huomioi myös käsikirjoituksen yliviivauksia ja marginaaleihin tehtyjä lisäyksiä. Painos on tutkielman kannalta oleellisin lähde, johon pyritään viittaamaan käännöspohjana käytettävän painoversion lisäksi.³⁰ Kritiikin kannalta on

²⁶ Löfvingin äidinkielestä ei ole varmoja tietoja, se on saattanut olla ruotsi tai suomi. Hänen vanhempansa ovat voineet olla kaksikielisiä. Ei kuitenkaan ole juuri mitään varmuutta siitä, että hän olisi itse käyttänyt Tapania nimenään. Mahdollisesti hän on käyttänyt sitä peitenimenä esiintyessään suomalaisena rahvaana. Hornborgin mukaan hän olisi saattanut oppia ruotsia vasta Freesen kauppatalon palveluksessa 13–18-vuotiaana. Pidän tätä epätodennäköisenä, sillä muistelmien perusteella vaikuttaisi siltä, että ruotsi oli hänelle tutuin ja turvallisin kieli. Hornborg, 1926.

²⁷ Hänen muistelmiensa kansitekstissä on lyhennettynä versiona Steph. Porvoon rippikirjoissa nimi on kirjoitettu Steph. tai Stephan. KA, 243; 124; 27.

²⁸ Esim. G.A. Tauben kirjeessä Löfvingille häntä kutsutaan Staffaniksi 7 heinäkuuta 1715, Koskinen 1865, 415.

²⁹ Sähköpostiviestintä Porvoon kirjastopalveluiden Pasi Hynnisen kanssa 2.2.2023.

³⁰ Kirja on myös digitoituna avoimesti saatavilla verkossa *Google Books* -palvelussa. Koskinen 1865.

huomioitava, että painos väistämättä sisältää Koskisen tekemiä tulkintoja sanojen kirjoitusasuista tai jopa niiden merkityksistä. Löfvingin ajatuksiin ja maailmankuvaan liittyvä muistitietosisältö katsotaan kuitenkin välittyvän painetuista versioista tarpeeksi luotettavasti, jotta niitä voidaan käyttää päälähteinä alkuperäisaineiston sijasta.

Toinen painettu versio ja tutkielman lähde teos on julkaistu vuonna 1926 filosofian tohtori Eirik Hornborgin toimesta. Hän alustaa teoksen taustoittamalla Löfvingiä, tämän sukua ja muita asiakohtia. Julkaisemansa muistelmatekstin viitteisiin Hornborg on lisännyt korjauksia ja havaintoja. Hänkin nykyaikaisti kieliasua verrattuna Yrjö Koskisen vuonna 1865 koostamaan lähdekokoelmaversioon. Hornborg koitti silti omien sanojensa mukaan olla uskollinen alkuperäislähteelle. Hornborgin teokseen viitataan lähinnä, kun hänen tutkimuksellisia huomautuksia hyödynnetään tai problematisoidaan. Sen kieliasu myös auttaa tulkitsemaan joitain alkuperäistekstin omintakeisimpia kirjoitusasuja verrattuna *Lähteitä ison vihan historiasta* -teokseen.

Kolmas lähde teos on vuonna 2001 julkaistu suomenkielinen käännös, nimeltä *Tapani Löfvingin päiväkirja 1689–1720*. Teoksen on toimittanut Folke Nyberg. Kirja on käännös saman toimittajan julkaisemasta ruotsinkielisestä uusiopainoksesta. Siihen Löfvingin omintakeista kieliasua ja kielioppia oli modernisoitu ja nykyaikaistettu.³¹ Löfvingin elettyä uskontoa artikkelissaan tutkinut Niko Huttunen huomauttaa käännöstyön puutteista.³² Katson käännöksen silti kelpaavan tutkielmassa käytettävien parafrasien ja lainauksen pohjana, kunhan käytettyjä osioita tarkistetaan ja verrataan ruotsinkielisiin painoksiin. Käännöksiin liittyvät korjaukset on pääosin merkattu alaviitteisiin. Käännös on tutkielman tekijän äidinkielenä versiona silti ollut merkittävänä apuna muistiinpanojen teossa sekä toisiin painoksiin verrattavana hakuteoksena. Nybergin käännöstä lainatessa käytetään ruhtinas Mihail Golitsynistä vakiintunutta translitteraatiota Galitsin-kirjoitusasun sijaan.

Tutkielmassa sen lähdeaineistoa käsitellään omaelämäkerrallisena muistitietoaineistona. Muistitietotutkimus on usein tekemisissä suullisen tiedonvälityksen pohjalta muodostuneiden aineistojen kanssa. Myös omaelämäkerrallisiksi ymmärrettäviä kirjallisia lähteitä voidaan lähestyä saman tutkimusalan lähtökohdista.³³ Löfvingin muistelmat on kirjoitettu puhtaan muistelun lisäksi hänen sodanaikaisten päiväkirjojensa pohjalta. Hänen muistikuvillaan

---

³¹ Vuosi 1689 on Löfvingin syntymävuosi, kirjan tapahtumat loppuvat vuoteen 1720. Nyberg 2001

³² Huttunen 2022, 45; Nyberg 2001, 52; 63, Koskinen 1865: 413; 421.

³³ Ks. esim. Fingerroos & Peltonen 2006, 9.

tapahtumista ja niiden kulusta on epäilemättä ollut merkittävä rooli lopullisten muistelmien muodostuessa. Hornborg huomioi, että muistelmat todennäköisesti perustuvat retkillä tehtyihin päiväkirjoihin vasta vuodesta 1714 eteenpäin, sillä siitä eteenpäin muistelmissa esiintyy tarkkoja päivämääriä ja paikkatietoja tapahtumien kuvailuissa.³⁴ Sen jälkeen muistelmien kirjaukset ovat yksityiskohdiltaan rikkaimmat. Niko Huttunen havaitsi, että vuoden 1715 helmi–maaliskuusta alkaneen ja kesäkuuhun kestäneen vaikean retken kuvauksessa Löfving ei viittaa tarkkoihin päivämääriin. Se voisi tarkoittaa päiväkirjan hukkuneen mahdollisesti vaikean retken yhteydessä.³⁵

Yleisesti päivämäärittäin kirjaamisen voidaan katsoa tukevan muistelmissa niihin liittyvien kertomuksien luotettavuutta. Ne selkeästi perustuvat paljolti muistiinpanoihin kyseisiltä vuosilta ja tapahtumat voidaan kytkeä päivittäiseen kronologiaan. Lisäksi saatavilla olleet alkuperäiset päiväkirjat luultavasti virkistivät Löfvingin muistia hänen kirjoittaessa muistelmiaan.³⁶ Muistelmissa näitä osioita ei voida erottaa toisistaan, paitsi ainoan säilyneen päiväkirjan osalta. Se sisältää muistiinpanoja vuoden 1716 huhtikuusta vuoden loppuun. Vuoden 1717 osalta on säilynyt vain elokuun ja marraskuun merkinnät. Päiväkirja on julkaistu Alfred Neoviuksen toimittamassa *Ur Finlands historia. Publikationer ur de alopæiska pappren 2* (1891) teoksessa. Tämä painettu versio luetaan myös tutkielman lähdeaineistoksi. Merkittävän osan muistelmien sisällöistä Löfving kirjoitti sodanaikaisiin päiväkirjojhinsa sen takia, että tiedustelijana hänen työnsä oli kirjata ylös tietoja ja tapahtumia niin kuin hän parhaaksi katsoi niiden palvelevan hänen esivaltaansa sekä siltä saamiaan tavoitteita. Mahdollisesti osan päiväkirjamerkinnöistä hän on pannut muistiin itseään tai laajempaa yleisöä varten, ehkä tulevaisuutta ajatellenkin.

Pohdittaessa Löfvingin motivaatiota kirjoittaa muistelmat, on huomioitava se, että Uudenkaupungin rauhan (1721) jälkeen hän jäi kapteenin arvoiseksi upseeriksi ilman vakituista virkaa. Hän joutui kilpailemaan rauhan johdosta vähentyneistä virkapaikoista muiden lukuisten sodanaikaisten upseerien kanssa. Löfving ei kirjoittanut

---

³⁴ Hornborg 1926, s. 15.

³⁵ Retkestä lisää luvussa 4.3. Ks. myös Huttunen 2022, 49.

³⁶ Esimerkiksi vuoden 1717 syyskuun osalta Löfving kirjasi päiväkirjaan tavanneensa turkulaisen herra Simonin sekä kappalaisen Liedosta. Muistelmiin hän kertoo tapahtumista huomattavasti tarkemmin. Hän paljasti itsensä vakoojana Simonille, joka suostui kutsumaan Löfvingin taloonsa. Vasta sitten kutsuttiin päiväkirjassa nimeämätön kappalainen. Tämä antoi Löfvingille tietoja venäläisten joukko-osastoista. Löfvingin muistin tarkkuudesta kertoo jotain se, että muistelmiin hän kirjasi Liedon kappalaisen nimen lähes oikein, Jöran Litovijus. Ylioppilasmatrikkeli tuntee hänet nimellä Jöran Litonius. Koskinen 1865, 443; Kotivuori 2005a.

memoriaalianomusta vakituisen viran saamiseksi vuoden 1723 valtiopäiville, jonne sadat upseerit toimittivat ansiokirjeensä sodan ajalta. Kirjeissä saatettiin vedota värikkäinkin sanankääntein ja kertomuksin, miksi isänmaan eteen sodassa uhrautunut upseeri ansaitsisi nyt viran supistuneessa armeijassa. Ehkä Löfving oli tietoinen siitä, että aatelittomien upseerien viransaanti oli rauhan jälkeen huomattavasti vaikeutunut, eikä sen vuoksi katsonut memoriaalianomuksessa olleen järkeä.³⁷

Tämä tarkoitti sitä, ettei hänellä ollut vakituista toimeentuloa tai eläkettä. Hornborgin mukaan hän kirjoitti muistelmansa loppuun palattuaan Holsteinin herttuan palveluksesta Suomeen vuonna 1734 siksi, että hän voisi päiväkirjojensa avulla perustella pyyntöjään saada aktiivisen armeijaviran tai -eläkkeen Ruotsin kruunulta.³⁸ Toisaalta muistelmien aloitussivulle on kirjattu vuosiluku 1730,³⁹ eli hän kirjoitti muistelmiaan pitkään. Mahdollinen virantavoittelu on hyvä pitää mielessä lähdekritiikin suhteen, sillä tämä lähtökohta on saattanut motivoida Löfvingiä liioitteluun. Syystä tai toisesta motivoitunut liioittelu on ilmiselvää vaikkapa paisuteltujen vihollisjoukkojen ja niille aiheutettujen tappiolukujen muodossa.⁴⁰

Tulkintaan siitä, että Löfving kirjoitti muistelmansa viran saamiseksi, liittyy silti epävarmuutta. Ei ole todisteita siitä, että käsikirjoitusta olisi kierrätetty sellaisenaan tai kopiona valtakunnan pääkaupungissa sotakollegiolla tai kuninkaalla. Muistelmien valmistuttua Löfving kyllä oli näihin tahoihin yhteydessä kirjeitse. Kirjeenvaihtoa on tallella muistelmien kanssa samassa sidoksessa. Siihen lisäksi kuuluneet armeijan ja laivaston rullien kopiot 1730 vuodelta saattaisivat liittyä hänen haluunsa selvittää potentiaalisesti saatavilla olevat upseerinvirat samoihin aikoihin, kun hän ryhtyi kirjoittamaan muistelmiaan. Rullien hankintaan tuskin on muita syitä. Kirjeenvaihtonsa avulla Löfving onnistui lopulta saamaan Hommanäsin kartanon Porvoosta eläketilakseen 1735. Koskisen tekemien kirjeiden tiivistelmien perusteella oikeastaan vaikuttaisi, ettei Löfving kirjeissäänkään tukeutunut muistelmissaan kertomiinsa urheisiin tarinoihin. Epäonnistuttuaan aktiiviviran saamisessa rajakomppanian kouluttajana, hän anoi kuninkaalta vapautusta Ruotsille annetusta valastaan. Hän halusi palata synnyinkaupunkiinsa Narvaan anomaan virkaa Venäjän keisarinnalta. Uhkailu toimi, ja kuningas pyysi sotakollegiota arvioimaan virattoman kapteenin asiaa, ja

---

³⁷ Asiaan saattoi vaikuttaa myös se, ettei patronus-klientti -järjestelmän (ks. luku 2.2.) mukaisia korkean Löfvingin tuntemia esivallan upseereita ollut vuoden 1723 sijoitteludeputaatiassa (esim. G.A. Taube). Sarkamo 2011, 150–162; sijoitteludeputaation jäsenistä ks. liite 2.

³⁸ Hornborg 1926, 10.

³⁹ Koskinen 1865, 394.

⁴⁰ Ks. esim. luku 2.5.

kollegio antoi tarvittavat suositukset. Koskisen kirjetiiivistelmän mukaan tähän vaikutti se, että ”säätäjien sala-valiokunta 1731 vuoden valtiopäivissä on häntä armolliseen suosioon ilmoittanut”.⁴¹ Tällöin Löfvingin muistelmat olivat luultavasti vielä pahasti kesken, olihan hän Hornborgin mukaan matkustanut samana vuonna Holsteiniin hakemaan tukea Kaarle XII:n siskonpojalta.⁴²

Hornborgin tutkimuksellisia huomautuksia sisältävästä teoksen julkaisusta tähän päivään Löfvingistä on kirjoitettu akateemisesti melko vähän ja silloinkin asiaa sivuten. Kustaa H.J. Vilkuna käsittelee Löfvingiä hieman teoksessaan *Viha: perikato, katkeruus ja kertomus isostavihasta*. Hän kuvailee Löfvingin muistelmia lähinnä sotilassäädylle tyypillisenä omia saavutuksiaan korostavana kertomuksena, jossa kirjoittaja näkee itsensä Jumalasta seuraavana. Kirjoittamisen motiiviksi hän katsoo ainoastaan Löfvingin uran edistäminen (viran tai eläkkeen saanti).⁴³

Niko Huttunen on kirjoittanut Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikirjaan 2022 artikkelin *Stefan Löfvingin uskonnollinen maailma: sotilaan eletty uskonto 1700-luvulla*. Kirja julkaistiin alkuvuodesta 2023, jolloin tämän tutkielman sisältöosuudet ovat olleet alustavasti kirjoitettuina. Sen vuoksi tutkielmassa käsitellään osittain samoja tarinoita ja teemoja kuin Huttusen artikkelissa. Myös jotkin tulkinnat ovat samansuuntaisia. Huttuseen viitataan vain kohdissa, joissa hänen työnsä on auttanut tutkielman kannalta uusien tulkintojen muodostumisessa. Uskonto on Huttusen artikkelissa tulkinnallisena viitekehyksenä huomattavasti tätä tutkielmaa isommassa roolissa, vaikka se sisältyy työssä käsiteltyihin teemoihin. Tämän tutkielman teoreettisen viitekehyksen ansiosta Huttusen perusteltuihin tulkintoihin saattaa tulla lisää nyansseja. Huttunen on käyttänyt alkuperäistä käsikirjoitusta lähteenään ja on tarkastanut ja analysoinut kaikista muistelmien painetuista versioista pois jätetyt raamattulausekokoelmat, joille on omistettu artikkelissa oma lukunsa.⁴⁴

Vilkuna ja Huttunen jakavat Hornborgin näkemykseen, jossa Löfvingin muistelmien kirjoittamisen ainoaksi motivaatioksi katsotaan hänen uransa edistäminen. Kuten edellä on asiaa käsitelty, se on yksioikoinen tulkinta, eikä ole perusteluiltaan täysin vakuuttava. Seikka ohjaa molempien tutkijoiden tulkintoja liian voimakkaasti siihen suuntaan, että kaikissa Löfvingin kirjoituksissa olisi kyse omien kykyjen ja maineen pönkittämisestä sotakollegion

---

⁴¹ Hornborg 1926, 9.

⁴² Hornborg 1926, 9.

⁴³ Vilkuna 2005, 277–278.

⁴⁴ Papeista tutkielmassa ks. luku 2.3. Huttunen 2022, 62–63.

tai valtiopäivien säätyläisten silmissä. Vaikka Löfving liioittelee muistelmissaan, hän saattoi kirjoittaa puhtaasti kertomisen halusta, tai tarpeesta ikuistaa maineensa kotipitäjässään, minne muistelmia lopulta jäi.⁴⁵ Maisterintutkielmassaan Robert Stjernberg käsitteli ohimennen Löfvingin muistelmia. Hänen päähuomionsa kiinnittyy siihen, kuinka Löfvingin muistelmilla on ollut merkittävä osuus Isonvihan aikaisten sissien jälkimaineelle, sillä se on huomattavin ensikäden lähde ruotsalaisesta sissisodankäynnistä Suomessa.⁴⁶ On eri asia olisiko Löfving tyytyväinen siitä, että jälkimaailma liittää hänet vahvasti muuten kyseenalaista mainetta nauttiviin sisseihin. Suomessa toimiviin jalkarakuunoihin liitetty sissi-sana (ruotsiksi *partigångare*) oli halventava solvaus, koska erinäiset sissiosastot vaivasivat suomalaista väestöä vähintäänkin yhtä pahoin kuin miehittäjä. Löfving ei itse käytä sanaa muistelmissaan, vaikka jälkikäteen se häneen usein liitetäänkin. Turun rykmentin ja sittemmin suoraan tukholmalaisen esivallan alaisuudessa toiminut Löfving ei koskaan kuulunut jalkarakuunaosastoon. Eläessään hän ei ilmeisesti saanut jälkimainetta yhtenä vihatuista sisseistä. Kun tässä tutkielmassa käytetään sissi-sanaa Löfvingin kertomuksien kontekstissa, viitataan vihollisen toimintaa häiritsevään sodankäyntitapaan.⁴⁷

Teemu Keskisarja sivuaa Löfvingiä populaarihistoriallisissa teoksissaan *Murhanenkeli* sekä *Hattujen sota*, joista jälkimmäinen rajautuu ajallisesti pois tämän tutkielman kontekstista. Siinä Keskisarja käsittelee Löfvingiä enemmän ja pitää tätä sodan lähes ainoana pätevänä ruotsalaisena tiedustelijana ja upseerina, joka joutuu vangituksi lähinnä siksi, että hän julkesi kyseenalaistaa epäonnisen sodan komentajaa, C.E. Lewenhauptia.⁴⁸ Lisäksi Björn Holm ja Kyösti Wilkuna ovat kirjoittaneet Löfvingistä viihdekirjallisuutta. Tutkielman kirjoittaja ei ole tutustunut kirjoihin sen vuoksi, ettei fiktiivisten teoksien haluta tiedostamattomasti vaikuttavan muistelmasisällöistä tehtäviin tulkintoihin.

1.4 Tutkielman metodologiasta

Tutkielmassa, jossa sovelletaan muistitietohistorialliseen aineistoon moderniin tutkimukseen nojautuvaa psykologista teoriapohjaa, täytyy tehdä huolellinen metodologinen sekä epistemologinen asemointi. Metodologialla tarkoitetaan sitä, että tutkijaosapuoli kirjoittaa

---

⁴⁵ Ajatusta viedään pidemmälle symbolisen kuolemattomuuden käsitteen avulla luvussa 2.5.

⁴⁶ Stjernberg 2020.

⁴⁷ Sissi-sanana pejoratiivisuudesta, ks. Wilkuna 2005, 436; 93–97.

⁴⁸ Keskisarja 2019; Keskisarja 2022, 121–123.

auki käyttämänsä käsitteet, teorit ja menetelmät. Epistemologisella asemoinnilla taas tarkoitetaan tutkimuksen tietoteorian sekä -intressien avaamista.⁴⁹

Outi Fingeroos ja Riina Haanpää muotoilevat muistitietoaineiston luonnetta Alessandro Portellia mukaillen – tämänkin tutkielman aineiston ymmärtämisen kannalta kiitettävästi: ”Muistitieto kertoo, mitä muistelijat halusivat tehdä, mihin he uskoivat tekohetkellä tai mitä he ajattelivat tehneensä tekohetkellä ja ennen sitä.”⁵⁰ Portellin ajatuksien mukaan on kiinnitettävä huomiota siihen, että tutkimuskohteen muististaan välittämät asiat ovat hedelmällisempää tietoa, kun miten asiat totuudenmukaisesti ovat tapahtuneet.⁵¹ Muistitietoina talteen jääneet uskomukset auttavat oikeasti ymmärtämään, mikä on subjektin maailmankuvalle merkityksellistä. Löfvingin kirjoituksissa ei ole kaikissa tapauksissa mahdollista erotella historiallisia totuuksia tapahtumankuluista tai yksityiskohdista. Muistitietotutkimuksen avulla voidaan silti tarkastella, mitä hän on itse kokenut tärkeäksi muistella ja kirjata ylös jälkimaailmalle.

Tietoteoreettisesti tutkielmassa pyritään ymmärtävään tutkimusotteeseen selittävän sijasta. Ymmärtävä tutkimusote hyväksyy lähteidensä subjektiivisuuden ja tästä muodostuvan epävarmuuden. Sama koskee sillä saavutettavia tutkimustuloksia. Selittävällä otteella voitaisiin pyrkiä määrätietoemmin erottelemaan faktoja ja epätotuuksia aineistosta, sekä muodostamaan syy-seuraus-suhteista tutkimustuloksia.⁵² Tutkielman kontekstissa teoreettisia tapoja ei tule nähdä täysin toisiaan poissulkevinä. On kuitenkin suhtauduttava varovaisesti siihen, että näennäisten syy-seuraus-suhteellisten totuuksien tai epätotuuksien erittelemineen pitäviksi tutkimustuloksiksi olisi tämän tutkimusaineiston kohdalla mahdollista.

Edellä kuvattu selittävä tutkimusote saattaisi tapahtua niin sanotun hedelmällisen tiedon saavuttamisen kustannuksella. Fingeroos ja Haanpää määrittelevät kirjan luvussaan ”Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä” Jorma Kalelan suomalaiseen muistitietotutkimukseen tuomaa hedelmällisen tiedon käsitettä seuraavasti. Hedelmälliseen tietoon pyrittäessä ohitetaan lähteen luotettavuuden arviointi suhteessa toisiin lähteisiin. Sen sijaan oikeanlaisten kysymyksien asettaminen tekee lähteen sekä tutkimustuloksien sisältämistä tiedoista perusteltavia. Tutkijan on pohdittava esittämiensä kysymyksiensä

---

⁴⁹ Fingeroos & Haanpää 2006, 41–42.

⁵⁰ Fingeroos & Haanpää 2006, 34.

⁵¹ On kyseenalaistettavaa kannattaako tällaista arvotusta hedelmällisemmästä tiedosta tehdä, kumpaakaan näkökantaa ei voida osoittaa todeksi, mutta Portellin huomiot korostavat myös muistitiedon olevan tutkimuksellisesti antoisaa siinä missä vaikkapa asiakirjatietokin.

⁵² Fingeroos & Haanpää 2006, 37–39.

oikeutusta sekä tavoitteita omista lähtökohdistaan ja opittava lukemaan lähdeä niiden pohjalta.⁵³

Tutkielman aineistoa esiteltäessä pohdittiin Löfvingin muistelmien tietoteoreettista luonnetta, jossa muistelmien katsotaan ensisijaisesti kertovan tutkittavan yksilön maailmankuvasta ja niistä asioista, joita hän itse koki tärkeäksi välittää eteenpäin. Tutkielman teoriaa käsittelevässä osuudessa pohjustettiin maailmankuvan suuri merkityksen kauhunhallintateoreettisessa tulkinnassa. Näin ollen tutkimuskysymyksiensä perusteltavuus suhteessa saavutettavan hedelmällisen tiedon potentiaaliin ovat kestäväällä pohjalla. Löfvingin muistelmat lähteenä pystyvät vastaamaan tutkielman tutkimusasetelmassa esitettyihin kysymyksiin.

Kuten Kalela toteaa ”Muistitiedon näkökulma historiaan” -artikkelissaan: ”Kun muistitietoa käytetään lähteenä, päätelmien peruslähtökohdaksi nousee kertojan tapa muistaa ja kertoa. Tutkijan onkin ajateltava kertojan suhde kertomansa ja oman suhteensa tuohon kertomukseen kahdeksi itsenäiseksi problematiikaksi.”⁵⁴ Kalelan mukaan ilman tätä tutkimustuloksien uskottavuus kärsii ja hedelmällistä tietoa menetetään. Tämän tutkielman kannalta tämä tarkoittaisi esimerkiksi sitä, ettei siinä käsiteltäisi jotain muistelmissa esiintyvää kertomusta tai kokonaisuutta, koska tutkielman tekijän suhtautuminen sen totuus pohjaan olisi epäluuloinen. Tämän perusteella kertomuksen ohittaminen voi johtaa siihen, että esimerkiksi tutkimuskohteen maailmankuvasta ei voida käsitellä ja saavuttaa siitä oleellisia tietoja. Selittävää otetta ei ole kuitenkaan perusteltua ohittaa kokonaan, sillä oikeanlaisen kontekstuaalisen analyysin perusteella voidaan kyseenalaistaa tai vahvistaa joidenkin yksityiskohtien paikkansapitävyyttä.

Eettisesti on perusteltava se, että tutkielmassa sovelletaan nykyaikaista psykologista teoriapohjaan vuosisatoja sitten eläneeseen ja muistelmansa kirjoittaneeseen henkilöön. Kuten usein tieteellistä etiikkaa käsittelevissä yhteyksissä todetaan, tärkeintä on tehdä oikeutta tutkimuskohteelle.⁵⁵ Se ei esimerkiksi tarkoita sitä, etteikö tutkielman kohdehenkilön henkisiä ominaisuuksia voisi analysoida. Päätelmien vain tulee olla huolella perusteltuja ja argumentoituja. Tarkoituksena ei ole myöskään kuvata Löfvingiä sankarihahmona, vaan

---

⁵³ Fingeroos & Haanpää 2006, 35.

⁵⁴ Kalela 2006, 75.

⁵⁵ Ks. esim. Vainio-Korhonen 2017; Kalela 2000; 55.

muodostaa ymmärrystä hänestä ja hänen vaikuttimistaan.⁵⁶ Yhtä lailla vältetään arvioimasta häntä nykyajan moraalikäsitteiden pohjalta.

Psykologian yhdistämisestä historian tutkimukseen on liittynyt debattia. Psykologisen näkökulman vastapuolella on konstruktivistinen näkemys historiasta, jossa katsotaan, ettei voida määrittellä universaaleja tapoja tuntea, ajatella tai toimia. Menneiden aikojen ihmisten psykologian katsotaan olevan nykyteorioiden tavoittamattomissa. Evoluutioteorian kehitykset todistavat kuitenkin radikaaleinta konstruktivismia vastaan, ihmislailla on tunnistettu kulttuurista riippumattomia universaaleja, kuten eri tunteiden aiheuttamat ilmeet.⁵⁷ Evoluutioteorialla ei voi kuitenkaan kiistää sitä, etteikö jotain jäisi vaikeasti historiantutkijan tavoittamattomiin menneiden ihmisten tunne maailmasta.

Kauhunhallintateoria on lähtökohdiltaan evoluutioteoreettinen. Tämä selittyy jo sen perusolettamuksella siitä, että itsesäilytystarpeen ja ihmislailla evoluution myötä kehittyneen kognitiivisen kyvyn ristiriitatilanne johtaa kuolemaan liittyvään kauhun. Lisäksi teorian kehittäjät argumentoivat, että ihmislailla on voinut käyttää tähän ristiriitatilanteeseen johtavaa älyllistä kognitiivista sopeutumaa myös ratkaistakseen sen – kehittämällä kulttuurillisia uskomuksia ja arvoja, jotka lievenyttävät ahdistusta.⁵⁸ Kuolema-ahdistus on ongelmallinen, sillä emme voi mitenkään ratkaista sitä tosiasiaa, että elomme päättyy joskus. Se poikkeaa esimerkiksi pelosta, joka on edullinen sopeutuma, sillä se ohjaa ihmistä välttelemään vaaroja. Silti pelko yleensä menee ohi samassa, kun vaara lakkaa tai ei ole enää läsnä.⁵⁹ Kuolema-ahdistuksen evolutiivisen taustan perustalta ei pitäisi olla ongelmaa tarkastella ilmiötä erilaisessa historiallisessa kontekstissa kuin, missä sitä tarkasteleva kauhunhallintateoria on syntynyt ja kehittynyt.

---

⁵⁶ Sankarikuva hänestä on muodostunut jälkipolville erityisesti Kyösti Vilkkunan kirjoittaman Tapani Löfvingin seikkailut -kirjan pohjalta vuodelta 1911. Kirja lienee monille ainut kosketuspinta Löfvingin elämään.

⁵⁷ Kivivuori on referoinut debatin kiteytyksessä mm. Lucien Febren psykologista historiaa anakronistiseksi väittävää artikkelia vuodelta 1938 sekä Norbert Eliasin ihmismielen historiallisen muovautuvuuden puolesta puhuneita tutkimuksia. Ihmislailla evolutiivisista universaaleista hän viittaa Donald E. Brownin *Human universalis* -teokseen sekä evoluutiopsykologi Steven Pinkerin *The Blank Slate* -kirjaan. Kivivuori 2011, 99–101.

⁵⁸ Kauhunhallintateorian piirissä ajatusta on viety jopa siihen suuntaan, että kulttuurin muodostumiselle merkittävin selitysvoima olisi pyrkimys ratkaista kuolevaisuuden ongelma, josta kertoo sen keskeisyys monissa uskonnoissa. Ne pyrkivät selittämään myös muita inhimillisiä tragedioita. Tällaisiin yleistäviin esityksiin monisyisen asian osalta on suhtauduttava varauksella, mutta huomio ei ole kauhunhallintateorialle ainutlaatuinen. Myös Benedict Andersonin nationalismia käsittelevässä klassikkoteoksessa kuolema-ahdistus nähdään keskeisenä ongelmana, joka on uskontojen, isänmaiden tai kansakuntien keskeisten uskomusten tai symbolien taustalla. Ks. Anderson 2006, 10–12.

⁵⁹ Landau et al. 2007, 491–495

On muistettava, että ihminen on ympäristöön ja erityisesti kulttuuriin sopeutuva eläin. Esimerkiksi tunteiden kehollinen ilmaisu kehittyy tapojen pohjalle ja eri kulttuureissa on eri tavat. Normit määrittävät eri ilmaisutapojen sopivuutta tai sopimattomuutta.⁶⁰ Näitä kirjoittamattomia sääntöjä on historiallisten lähteiden avulla lähes mahdoton tai parhaimmillaankin vaikea tavoittaa. Esimerkiksi ne tunteet, jota puhdasoppista luterilaisuutta sisäistänyt Löfving liitti kuolemaan tai kuolemanjälkeiseen elämään jäivät vaikeasti määriteltäviksi. Silti kuoleman pelko selkeästi on läsnä muistelmissa. Esimerkiksi prologissa lainatussa otteessa ilmeinen kuolemanpelko sai hänet vannomaan, ettei enää palaisi armeijaan. Yksi tutkielman metodologisista sokeista pisteistä on kuitenkin se tosiseikka, ettei kirjoittajan sekulaarin maailmankatsomuksen mukaisesta kuolemakäsityksestä voi luotettavasti arvioida, mitä kuolema tutkimuskohteelle merkitsi ja miten siihen liittyvät tunteet ilmenivät.

1.5 Tutkielman menetelmistä ja tutkimussuuntauksista

Menetelminä tutkielmassa käytetään lähdekritiikkiä ja kontekstualisointia. Lähdekritiikin osalta aineiston tulkintoja koskevat tietoteoreettiset huomiot on tehty jo edeltävässä johdantoluvussa. Myös tutkielman aineistoja käsittelevässä luvussa 1.3 aineiston muodostumisesta tehdään oleellisia lähdekriittisiä havaintoja. Lähdekritiikkiä ja kontekstualisointia yhdistellään, kun tutkielmassa haetaan vahvistusta Löfvingin mainitsemille yksityiskohdille muista lähteistä, kuten rykmentin rullista tai ylioppilasmatrikkelistasta.

Oleellisena menetelmänä tutkielmassa on kontekstualisointi. Kontekstualisointi nojautuu pääosin aikakautta koskevaan tutkimuskirjallisuuteen. Markku Hyrkkäsen mukaan tutkiva osapuoli on myös kontekstia määrittävä tekijä. Historiallisen lähteen ympärille voitaisiin muodostaa loputon asiayhteyksien ketju, eikä yhtä oikeata pääasiallista kontekstia ole määriteltävissä. Vastuu tutkimuksellisesti tarkoitustenmukaisten ja sopivien kontekstien valikoimiseen jää tutkivalle osapuolelle. Tämä tekee prosessista subjektiivisen, mihin vaikuttaa tekijän itseymmärrys tai lukeneisuus.⁶¹ Hyrkkänen pitää ongelmallisena sitä, miten joissain tutkimuksissa konteksti ja tulkinta esitellään erikseen. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, ettei tutkimusteoria näy käsitteellisesti tai analyttisesti niitä esittelevien

---

⁶⁰ Scheer 2011, erit. 201–202.

⁶¹ Hyrkkänen 2002, 215.

johdanto-osioiden jälkeen.⁶² Tutkielmassa pyritään pitämään teoreettinen lukutapa ja aineistoanalyysi toisiaan täydentävinä elementteinä.

Tutkielma ei ole psykohistoriaa, jossa tyypillisesti sovelletaan psykoanalyttisiä teorioita kulttuurintutkimukseen. Tutkielmassa käytettävän kauhunhallintateorian käsitteistö eroaa merkittävässä määrin psykohistoriasta, vaikka kauhunhallintateoriaa pitkälti inspiroineissa Beckerin teoksissa hyödynnettiin merkittävästi psykoanalyttikkojen ajatuksia. Sigmund Freudin lisäksi hänen oppilaansa Otto Rank oli Beckerille merkittävä ajattelija.

Kauhunhallintateoriaan liittyvässä kirjallisuudessa psykoanalyttinen perinne ei näy yhtä vahvasti. Siinä käsitteistöä ammennetaan pitkälti sosiaalipsykologiasta, mutta osa käsitteistä on kehitetty teorianmuodostuksen yhteydessä.⁶³ Tässä tutkielmassa pyritään avaamaan käytetyt teoreettiset käsitteet niin, että lukija pystyy ilman suurta ennakkotietomäärää sisäistämään ne.

Suomessa on ollut vähän psykohistoriaan erikoistuneita tutkijoita, joista tunnetuin lienee Juha Siltala. Hänen töidensä metodologiset ongelmat liittyvät siihen, ettei monimutkaisia kirjallisuus- tai teoriajohdannaisia käsitteitä avata, mikä asettaa suuret vaatimukset lukijan ennakkotiedoille.⁶⁴ Psykohistorian metodologiaa hän on käsitellyt tarkemmin vain *Kulttuurihistoria – Johdatus tutkimukseen* -kirjan artikkelissaan, jota vaivaa osin sama ongelma kuin edellä mainittu. Teksti vilisee tarkemmin avaamattomia teoriakäsitteitä, anglismeja ja latinismeja.

Toisaalta Siltala tekee mainitussa artikkelissa arvokkaita huomioita. Siltala alleviivaa sitä, että psykologiset selitysmallit tarjoavat vain osatotuksia. Kaiken selittävä teoria vesittää tutkimuksen tarkoitusperän, sillä se selittää kaiken.⁶⁵ Tämä on mielekäs havainto pitää mielessä sovellettaessa kauhunhallintateoriaa menneisyyden tulkintaan. Sen perusolettamus kuoleman merkityksestä ihmiskäyttäytymiseen houkuttelee tarkastelemaan kaikkea sen kautta. Soveltamalla olemassa olevaa laajaa empiristä kauhunhallintateoreettista koetutkimusaineistoa se olisi jokseenkin mahdollistakin. Se voisi myös johtaa tutkimuksen tekemiseen, jonka perimmäinen tarkoitus on todistaa sen teorian olevan oikeassa. Tämä kuitenkin jättäisi vähän tilaa kilpaileville tai erilaisille selitysmalleille, jotka monissa kohdin

---

⁶² Hyrkkänen 2002, 203.

⁶³ Esimerkiksi kuolevaisuussalienssi ja kuolema-ajatuksien saavutettavuus, jälkimmäisestä lisää luvussa 2.4.

⁶⁴ Mielpide on tutkielman tekijän oma, mutta samasta asiasta huomauttaa esim. Huhtanen, joka totesi Siltalan metodologisen käsittelyn hänen Sisällissodan psykohistoria teoksessaan jääneen ohueksi. Ks. Huhtanen 2009.

⁶⁵ Siltala 2001, 130; 138–139.

voivat olla parempia perustelemaan tutkimuskohteen käyttäytymistä. Jos Siltala varoittaa olemaan psykologisoimatta jokaista sikaria fallokseksi, on tämän tutkielman kontekstissa muistettava, että joskus pelko on vain pelkoa, eikä kuoleman tai vaaran läsnäolo aina ole verrattavissa laboratorio-oloissa tehtyihin psykologisiin kokeisiin.

2 Stefan Löfvingin maailmankuva

Alaluvussa 2.1 esitellään muistelmien alussa esitetty lyhyt lapsuuskertomus sekä Löfvingin päätyminen armeijan tehtäviin. Löfvingin lapsuutta ja varttumista sekä niiden vaikutuksia hänen maailmankuvansa muodostumiseen on tärkeätä ymmärtää tutkielman tutkimusasetelman kannalta. Yksilöiden maailmankuvaa voidaan hahmottaa tarkastelemalla aikalaisyhteiskunnassa vallinneita ideologia-, arvo ja kulttuuripohjia, joita tarkastellaan alaluvussa 2.2. Ymmärrystä Löfvingin maailmankuvasta kehitetään edelleen alaluvuissa 2.3, 2.4 ja 2.5 Kokonaisuudessaan luvussa käsiteltävän aihealueet avaavat kulttuurisen maailmankuvan merkitystä yksilön itsetunnon muodostumiselle ja säätelylle, jota ryhdytään tarkastelemaan luvussa 3.⁶⁶

2.1 Lapsuuden vuodet ja armeijaan päätyminen

Stefan Löfving syntyi Narvassa jouluaattona vuonna 1689, eli gregoriaanisen kalenterin mukaan tammikuun 3. vuonna 1690.⁶⁷ Tutkielmassa käytetään Löfvingin päiväkirjamerkintöjä juliaanisen kalenterin mukaan sellaisenaan, koska ne vastaavat aikaistodellisuutta. Löfvingin isä oli tykistön konstaapeli⁶⁸ Märten Löfving ja hänen äitinsä oli Karin Winter. Narvan ajasta Löfving ei muistelmissaan enempää kerro. Perhe muutti Käkisalmele vuonna 1698, Stefanin ollessa 8-vuotias.⁶⁹

Todennäköisesti Ruotsin itärajan tärkeässä rajakaupungissa varttuminen edesauttoi monipuolista kielten oppimista. Löfvingin muistelmista ja päiväkirjasta ilmenee, että ruotsin lisäksi hän puhui sujuvasti suomea, venäjää ja hieman saksakin. Narvan ja Käkisalmen vakituiseen varuskuntaan kuuluneen isän myötä Löfving on luultavasti saanut lapsuudessaan paljon vaikutteita suurvaltakauden Ruotsin armeijan maailmankuvasta. Oletettavasti Löfvingin perheen sosiaalinen piiri muodostui pääasiassa muista sotilaista perheineen. Hänet voi helposti kuvitella kirmailemassa muiden sotilaiden lapsien joukoissa varuskuntien puolustusvarustuksissa, joissa isien ammatteja matkittiin ja sotaleikkejä leikittiin. Vaikka edeltävät havainnot ovat spekulatiivisia, niiden tarkoituksena on kiinnittää huomiota lapsuuden ympäristön herkästi vaikuttavan varttuvan ihmismielen maailmankuvan

---

⁶⁶ Ks. esim. kuva 1, s. 9.

⁶⁷ Hornborg 1926, 5.

⁶⁸ Vanha tykistön sotilasarvo, joka vastaa korpraalia. Bernhard et al. 1904, 851–852.

⁶⁹ Eirik Hornborgin mukaan asiakirjamerkinät Löfvingin Maria sisaren naimisiinmenosta saattavat sijoittaa Käkisalmele muuton pari vuotta aikaisempaan. Hornborg 1926, 71; Koskinen 1865, 395; Nyberg 2001, 19.

muodostumiseen.⁷⁰ On syytä olettaa, että siihen on edesauttanut varuskunnissa vietetty lapsuus sekä varhaisteinistä aikuiseksi varttuminen lähellä aktiivisia sotatoimialueita Suuressa Pohjan sodassa. Sodan alussa Kaarle XII:n johtama pääarmeija marssi pitkin Eurooppaa, Puolassa, Saksassa ja sittemmin aina Ukrainassa asti. Sen vuoksi Baltian, Käkisalmen ja Inkerin rintamat olivat lähinnä ylimääräisinä nostatettujen ruotusotilasosastojen puolustamina.⁷¹

Suuren Pohjan sodan syttyessä 22. helmikuuta vuonna 1700 Stefan Löfving oli vain 10-vuotias. Elämänsä ensimmäisen vuosikymmenen hän oli saanut elää Kaarle XI:n aikakauden pitkää rauhanjaksoa, joka oli alkanut 10 vuotta ennen Stefanin syntymää solmitusta Lundin rauhasta. Löfvingin mukaan hänen rakkaat vanhempansa passittivat hänet 13-vuotiaana viipurilaisen kauppiaan Joakim Freesen palvelukseen. Löfving palveli isäntäänsä viisi vuotta, kunnes heille tulee välirikko: ”Koska tahtoni vuosien mittaan kasvoi ja Marsin seura päivittäin silmissäni siinsi, tartuin tilaisuuteen iskemällä korvapuustin takia isäntääni niin [että isäntä joutui kotilepoon kolmeksi päiväksi].”⁷² Löfvingin sodanjumala Marsiin liittyvä ilmaisu voidaan tulkita osoitukseksi hänessä olleesta kaipuusta päästä kartuttamaan mainetta sodassa. Todennäköisemmin se kuitenkin on jälkikäteen asioita muisteltaessa tehty yritys rationalisoida äkkipikaista tunnepohjaista reaktiota. Molemmilla havainnoilla voi olla tulkinnassa sijansa. Sota oli jo koskettanut kaupunkia läheltä, sillä Viipuria piirrettiin 17 päivää vuonna 1706 lokakuun 11. päivästä lähtien.⁷³ Ehkei 16-vuotiaasta Löfvingiä vielä pakotettu osallistumaan puolustukseen, mutta piiritysten aikaisten tykistöpommituksien kokeminen saattoi hyvinkin herättää sotaisaa paloa miehenalussa. Riippumatta osallistuiko hän puolustukseen tai ei.⁷⁴

Teon vuoksi Löfvingiä ilmeisesti uhkailtiin Mooseksen lain mukaisella rangaistuksella, neljättä käskyä vakavasti rikkonutta poikaa uhattiin käden katkaisemisella.⁷⁵ Löfving selvisi rangaistukselta sen vuoksi, että oli oppinut pitämään päiväkirjaa hänen ja isäntänsä kaupanteosta (--iag lärt föra dagel: Journal om mitt och Huusbondens handel).⁷⁶ Hornborg

⁷⁰ Lapsuuden, itsetunnon ja maailmankuvan suhteista ks. luku 3.

⁷¹ Ylimääräiset väenotot olivat epäsuosittuja, mikä johti rekrytoitavan materiaalin heikkoon laatuun. Kujala 1999, 80–81.

⁷² Nyberg 2001, 19; vrt: Koskinen 1865, 395.

⁷³ Sundberg 2018, 219.

⁷⁴ Venäläisten mörssärit saapuivat vasta lokakuun 22–23. päivänä, kaikkiaan kaupunkiin ammuttiin hieman yli tuhat pommia. Sundberg 2018, 227.

⁷⁵ Kunnioita isääsi ja äitiäsi käskyä tulkittiin luterilaisessa opissa laajasti tarkoittamaan monia muitakin tahoja, kuten palvelusisäntää tai esivaltaa. Ks. luku 2.2.

⁷⁶ Nyberg 2001, 19; Koskinen 1865, 395; Ks. myös Hornborg 1926, 74.

tulkitsi Löfvingin pitäneen kirjaa nimenomaan välikohtauksista hänen ja isäntänsä välillä. Näin hän olisi välttänyt tuomion, koska pystyi oikeudessa perustelemaan tekojensa puolustettavuuden.⁷⁷ Toisaalta Mooseksen lain määräämiä rangaistuksia harvoin sovellettiin tai ylläpidettiin oikeudessa.⁷⁸ Ei ole selvää käräjöitiinkö asiasta vuonna 1708, sillä hänen sanojensa mukaan Freeset suosittelivat häntä jo loppuvuodesta rajamajuri Simon Affleckin palvelukseen. Se osoittaisi laantuneita, mutta vaikeita välejä Löfvingin ja kauppahuoneen välillä.⁷⁹ Löfvingiä luultavasti uhkailtiin riidan huippuhetkillä käräjillä ja ankarimmalla mahdollisella käden katkomiseen johtavalla tuomiolla. Tosiallisiin seikkoihin pohjautuvan tulkinnan mukaan hänen kirjoitus- ja laskutaitonsa olivat aivan liian arvokkaita kykyjä heittää hukkaan sodankäyntialueen läheisyydessä.

Löfvingin uusi isäntä vuodesta 1709 alkaen oli siis veronvuokraajana Simon Affleck. Nuori mies siirtyi Affleckin alaisuuteen samasta vuodesta lähtien, kun Ruotsin sotaonni lopullisesti kääntyi Pultavan tappion myötä. Veronvuokraajana ja esivallan edustajana Simon Affleck toimi usein mielivaltaisesti. Käkisalmi poikkesi hallinnoltaan muusta Ruotsista. Käkisalmella ei ollut edustusta valtiopäivillä, ja veronkeräyksestä vastasivat Affleckin kaltaiset veronvuokraajat⁸⁰ kruunun tai aatelin sijasta. Katovuosina 1696–97 tunnetaan Pohjois-Karjalassa laajamittaista talonpoikien kapinointia Affleckia vastaan, mistä on jäänyt todisteita kärjäpöytäkirjojen ja kansanperinteen muodossa.⁸¹ Ruotsille Stolbovan rauhassa 1617 siirtyneenä voittomaana Edellä mainittu kirjoitustaito oli merkittävä Löfvingin urakehitykselle, joiden perustalta hänet määrättiin katselmuskirjuriksi, kun hän erosi 1711 Affleckin palveluksesta liittyäkseen armeijaan.⁸² Katselmuskirjurit olivat komppanian aliupseeristoa.

---

⁷⁷ Hornborg 1926, 74; Nyberg 2001, 19.

⁷⁸ Kaarle XI:n appendix Kristofferin maanlakiin toi Mooseksen lain rangaistukset täydentämään maanlakia, jolloin esim. neljännen käskyn (kunnioita isääsi ja äitiäsi) rikkominen tuli Mooseksen lain ankarien rangaistuskäytäntöjen piiriin. Takala 1993, 198; Mooseksen lain lievennetystä käytäntöönpanosta ks. esim. Tieteen termipankki, Oikeustiede: Mooseksen laki.

⁷⁹ Koskinen 1865, 395.

⁸⁰ Veronvuokraajat (käytetään myös arrendaattori-sanaa) keräsivät voittomaiksi nimetyiltä valloitetuilta alueilta kruunun sijasta verotulot, josta he sitten maksoivat vuokraa kruunulle. Ks. esim. Karjunen 2010.

⁸¹ Ks. esim. Katajala 1994.

⁸² Ainakin maaliskuun 1711 rullissa Löfving näkyy Jacob Johan Fraserin komppanian kutsuntakirjurina. Omien sanojensa mukaan Löfvingistä tuli 28.1. Jacob Johan Fraserin komppanian alainen, mutta rullien mukaan Fraser otti Anders Ranhielmin vanhan komppanian komentoonsa vasta maaliskuussa, eikä Löfvingiä näy niin kutsuntakirjurina kuin miehistössäkään. RA, 00093–00097.

2.2 Varhainen kuviteltu yhteisö Ruotsissa ja sen merkitysjärjestelmä

Kauhunhallintateoriaa inspiroinut Becker näkee yhteiskunnat kulttuurillisina sankaruusjärjestelminä (*cultural hero system*). Beckerin kirjoituksissa sankaruus tarkoittaa oikein toimimista oikeassa yhteiskuntakontekstissa. Hän perustelee, miten muun muassa yhteiskunnalliset statushierarkiat, roolit, tavat ja käyttäytymissäännöt vaikuttavat olevan kuin suunniteltuja välineiksi maalliselle sankaruudelle. Becker näkee, että sankaruutta voidaan toimeenpanna eri asteissa, tehdään sitä sitten kuuluisan valtiomiehen tai perhettään kädet ruvella ruokkimaan pyrkivän talonpojan roolissa.⁸³ Näin määritelty sankaruus-käsite analyysin välineenä auttaa havainnollistamaan Beckerin ja kauhunhallintateorian tärkeäksi tunnistamaa yksilön tarvetta kokea olevansa kosmisesti merkittävä ja erityinen, jotta kuoleman kauhu pysyy loitolla. Kauhunhallintateoriassa sankaruus ei ole merkittävä käsite, mutta sen tutkimustavoitteiden keskiössä usein on, miten yksilön kulttuurin merkitysjärjestelmästä omaksuma maailmankatsomus vaikuttaa hänen itsetuntoon. Kauhunhallintateoriassa useiden tutkimuksien havainnot voidaan pelkistää siihen, mitä Becker teoretisoi – yksilön itsetunto riippuu siitä toimiiko hän oikein maailmankuvansa pohjalta. Sitä määrittää ympäröivä yhteiskunta ja sen kulttuuri. Tässä alaluvussa tarkastellaan tutkimuskirjallisuuden avulla, millaisia maailmankatsomusta määrittäviä elementtejä on havaittavissa 1700-luvun taitteen Ruotsissa. Toisin sanoen alaluvussa selvitetään, millainen oli tuon aikainen sankaruusjärjestelmä ruotsalaisessa yhteiskunnassa.

Liikkeelle lähdetessä asiasta on tehtävä varauksia. Mitään yhtä merkitysjärjestelmää ei ollut tuon ajan Ruotsissa tai sellainen ei ole jälkimaailman tavoitettavissa. Sankaruusjärjestelmä riippuu yksilöstä ja hänen yhteisöllisistä ja kulttuurillisista konteksteista. On huomioitava, ettei tutkimuskirjallisuuden pohjalta muodostettu kuva yhteiskunnan, kulttuurin ja yksilön suhteista voi mitenkään olla kattava tai täydellinen. Ymmärrys Löfvingiä ympäröineiden ideologioiden ja arvojen kokonaisuudesta ja vaikutteista häneen jää väistämättäkin vaikeasti tavoitettavaksi. Analysoimalla Löfvingin muistelmia on mahdollista hahmottaa, miten hän yksilönä sisäisti aikansa kulttuurista arvoja ja ideologiaa.

Suurvaltakauden Ruotsi oli dynastinen kuningasvalta. Se jakautui erilaisiin hallintoalueisiin, jonka ydinalueeksi miellettiin Ruotsin historialliset maakunnat ja Suomi. Kuningaskuntaan liittyi 1500-luvun lopulta lähtien Ruotsiin sopimuksin tai valloituksin yhdistettyjä alueita,

---

⁸³ Becker 1975, 4–5.

joita usein hallinnoitiin paikallisten tapojen mukaan. Hajanaisuuden vuoksi koko kuningaskunnan alueiden ihmisiä yhdisti sekulaarissa mielessä ja symbolisesti ainoastaan suhde kuninkaaseen, eli alamaisuus häntä kohtaan.⁸⁴ Toinen merkittävä yhteyden luoja oli valtionkirkon luterilainen uskonto. Yhteiskunta rakentui vahvan hierarkian pohjalle, jossa säädyt oli tiukasti rajattu ja ylempisäätyiset odottivat ehdotonta kuuliaisuutta alaisiltaan. Keskiajalta periytyvästä kolmisäätyopista oli mukautunut Ruotsissa nelisäätyinen. Aatelin ja papiston lisäksi taloudellinen sääty jaettiin porvareihin ja talonpoikiin. Säätyjen sisälläkin oli arvojärjestyksensä, kreivi oli vapaaherra arvokkaampi tai raadin jäsen sen ulkopuolista porvaria.⁸⁵

Kukin kuninkaan alamainen tuli tietämään paikkansa yhteiskunnallisessa hierarkiassa. Esimerkiksi vuonna 1695 painetussa *Pyhän Lutheruksen Catechismus* -kirjassa kerrotaan neljänestä käskystä, miten kunnioita isääsi ja äitiäsi -käskyä tulisi tulkita kirjaimellista ilmaisu. Tulkinta laajennetaan vertauskuvaksi tarkoittamaan esimerkiksi isä- tai äitipuolta, esivaltaa tai saarnamiehiä. Näin ihmisille määritettiin paikkansa hierarkiassa säätynsä sisällä, sillä esimerkiksi palvelusisäntä tai holhoaja asetetaan ehdottoman kuuliaisuuden kohteeksi. Samalla alempisäätyisten paikka osoitetaan suhteessa muihin säätyihin, pappiin ja esivaltaan eli virkamiehistä aateliisiin. Käsitys esivallan jumalalliseen perustaan juontuu Roomalaiskirjeen 13. luvusta, jota katekismuksessa neljännen käskyn selityksessä siteerattiin.⁸⁶

Jocainen olcon Esiwallalle jolda walda on alammmainen: sillä ei Esivalda ole muutoin kuin Jumalalda: ne wallat jotkca owat Jumalalda ne säädyt ovat; Sen tähden jocainen kuin itsens Esiwaldaa wastaan asetta se on jumalan säätyä vastaan, mutta ne jota wasdan owat saawat tuomion päällens.”⁸⁷

Käsitteet *överhet* ja esivalta tulivat ruotsiin ja suomeen Lutherin 1500-luvun raamatunkäännöksistä ja teologisista opeista.⁸⁸ Suurvaltakauden Ruotsin valtionkirkossa vallitsi puhdasoppinen luterilaisuus. Kirkkokuria kiristi entisestään 1686 kirkkolaki, jossa määritettiin muun muassa kirkkopakko tiukkojen rangaistuksien uhalla.⁸⁹ Samassa papit velvoitettiin lukemaan seurakuntaan saapuneet kuninkaalliset kirjeet. Valtiokirkon sanomassa

⁸⁴ Ekedahl 2002, 11; Nordin 147–148.

⁸⁵ Karonen 1999, 161–163.

⁸⁶ Saastamoinen 2003, 24–25.

⁸⁷ Luther 1695; Saastamoinen 2003, 24–25.

⁸⁸ Saastamoinen huomioi, että Roomalaiskirje on ollut perustana eurooppalaiselle hallitsijavallan oikeutuksen perusteluille keskiajalta lähtien. Saastamoinen 2003, 24–25.

⁸⁹ Forsberg 2005, 58–59.

kirkossakävijöille ”Jumalan seurakunta Ruotsissa”⁹⁰ rinnastettiin Vanhan testamentissa esiintyvään Jumalan valittuun Israelin kansaan. Vertaus ei ollut poikkeava etenkin protestanttisessa varhaismodernissa Euroopassa, mutta sanoma oli tarkoitettukin vain oman väestön yhdistämiseen. Yksi selkeä teema millä ruotsalainen väestö pyrittiin mielikuviv nivomaan yhteen, oli korostaa saarnoissa, miten Ruotsin alamaisia rangaistaisiin kollektiivisesti esimerkiksi sodin, jos he olisivat syntisiä. Samalla voitoin korostaa, miten Ruotsi oli alati vihollisten ympäröimä ja uhkaama. Vain hyvä hallitsija pystyi suojelemaan väestöä sodan turmioilta, vaikka sodan loputtua syyt synnintaakasta osoitettiin hänen alamaisilleen. Esimerkiksi vuoden 1706 kiitospäivän kirjeessään kuningas itse kertoo käynnissä olevan sodan olevan Jumalan vihanosoitus maalle ja kansalle, jota voi vain katumuksella lievittää.⁹¹

”*Guds och Swea barn.*” *Religion och nationell identitet i 1700-talets Sverige* -artikkelissaan Nils Ekedahl katsoo Ruotsin alamaisia järjestelmällisesti uskonnollisesti ja moraalisesti yhteen velvoittavan sanoman sisältävän ”kansallisia pohjavireitä”.⁹² Hän perustellusti näkee siinä paralleeleja Benedict Andersonin *Imagined Communities* -teoksen klassikkoteoriaan, jossa kansakunnan katsotaan perustuvan kuviteltuun yhteisöön. Vaikka Andersonin määrittelemissä kansakunnissa on kyse seuraavan vuosisadan modernista ilmiöstä, hän näkee tätä edeltävien kuviteltujen yhteisöjen pohjautuvan dynastisiin valtakuntiin ja uskonnollisiin yhteisöihin. Koska molemmat olivat merkittävässä osassa 1700-luvun taitteen Ruotsin valtion ideologiaa, voidaan katsoa siitä muodostuneen varhais- tai protokansallisen kuvitellun yhteisön. Ekedahl näkee Israelien kansan vertauskuvassa varhaisen kansalliskunnan myytin ainekset. Andersonin kuvitellun yhteisön muodostumisessa oleellisia olivat massaviestimet, kuten sanomalehdet. Ruotsissa se oli valtionkirkon saarnapenkki, jossa papit olivat velvoitettuja julistamaan kruunun sanomia, etenkin neljä kertaa vuodessa järjestettävillä rukouspäivillä, sekä rauhojen ja voitettujen taisteluiden vuoksi järjestetyillä kiitospäivillä.⁹³

Varhaiskansallisen kuvitellun yhteisön tunnistamisella on merkitystä, kun hahmotetaan Ruotsin kuningaskunnan sankaruusjärjestelmää. Se auttaa myös soveltamaan kauhunhallintateoriasta johdettua kysymyksenasettelua kansallismielisyyden merkityksestä

---

⁹⁰ Nordin 2000, 151.

⁹¹ Forssberg 2005, 78–80. Nordin 2000, 158.

⁹² Ekedahl 2002, 63.

⁹³ Anderson tarkoitti uskonnollisella yhteisöllä enemmänkin keskiajan katolisen Euroopan tai islamistisen Umman kaltaisia asuinmaasta riippumattomia ylipaikallisia kuviteltuja yhteisöjä. On kuitenkin johdonmukaista ajatella, että niiden ja 1800-luvun nationalismin välillä muodostuneet valtionkirkon määrittelemät uskonnolliset yhteisöt määrittävät kuvitellun yhteisön rajoja ja jäseniä valtakunnan rajojen mukaan. Ekedahl 2002, 63–64.

kuolemantorjunnassa. On perusteltua katsoa, että Ruotsin kuningaskunnassa oli jonkintasoinen käsitys sen väestöstä yhteisönä. Sille viestittiin kollektiivisesti arvo- tai ideologiaalatautunutta sisältöä. Tämän ymmärryksen pohjalta tutkielmassa voidaan tarkastella, miten Löfving on yksilötasolla omaksunut niitä maailmankatsomukseensa sekä, miten hänen sankaruutensa eli kosmisen merkityksen kokemus kohtaa laajemmin ajan valtiollista ideologiaa.

Rukouspäiväkirjeiden sisältöjä tutkineen Jonas Nordin mukaan kuninkaan ei tarvinnut rukouspäiväkirjeissään perustella itseään tai selitellä tekojaan. Se ei ollut tarpeen, sillä yksinvaltiusiologiassa alamaisille kohdistettiin suorastaan uskonnollisen kuuliaisuuden vaatimus Jumalasta seuraavalle kuninkaalle.⁹⁴ Valtaneuvoston kirjeet pitkittyivät, sillä heidän piti perustella päätöksiään ja toimiaan. Toisin kuin kuninkaalla, hallinnon toimeenpanoon haluamat asiat eivät voineet perustua käskytykseen ja eriarvoiseen kieleen, vaan niiden toteutumiseksi oli vedottava yhteiseen hyvään.⁹⁵

Jumalan mandaatilla määräytyvä johtaja (kuningas) sekä valittu kansa (vertaus Vanhan testamentin israelilaisiin) ovat molemmat elementtejä, joita kauhunhallintateorian kirjallisuudessa on tunnistettu tehokkaiksi merkityslatauksiksi kansallismielisissä ideologioissa. Ne ovat myös tunnistettavia elementtejä suurvaltakauden Ruotsin kuvitellussa yhteisössä. Yksilö saa niistä turvaa, joka avautuu symbolisen kuolemattomuuden käsitteen kautta. Yksilö kokee olevansa osa häntä ajallisesti pidempää ja merkityksellistä kokonaisuutta, sekä seuraavansa sen oikeutettua ja verratonta johtajaa.⁹⁶ Koska kuninkaan asema perusteltiin valtionuskonnon pohjalta, se vahvistaa entisestään dynastisen johtajan symbolisoitumista iättömäksi.⁹⁷

Löfving vaikuttaa sisäistäneen myös kuninkaan kaikkivaltiutta perustelevaa ideologiaa. Valtakunnan ja kuninkaan edun Löfving yhdisti esimerkiksi kertoessaan vuonna 1713 suorittamastaan mielestään turhasta partiosta. ”- - mistä ei ollut valtakunnalle ja kuninkaalle juuri hyötyä.”⁹⁸ Vuonna 1717 hän kohtaa kuninkaan Lundissa ja vastaa kuninkaalle olevansa

---

⁹⁴ Poikkeuksen kuninkaan sanankäänteissä muodostaa tapaukset, jossa hän halusi asettaa uusia veroja tai tribuutteja kerättäväksi. Rahankeräykset olivat niitä harvoja asioita, jossa kuninkaanvalta ei ollut täysin syrjäyttänyt valtiopäivien päätäntävaltaa. Tämän vuoksi kuninkaan piti esittää uudet verot tai keräykset perustellummin. Nordin 147; 158.

⁹⁵ Nordin 147–148.

⁹⁶ Solomon ja Thompson 2019, 287–289.

⁹⁷ Lisätietoja uskonnollisesta ja sekulaarin maailmankatsomuksen eroista ja yhteyksistä ks. luku 2.5. Solomon ja Thompson 2019, 287–288.

⁹⁸ Nyberg 2001, 27. Koskinen 1865, 399

peloton armollisen Jumalansa ja oikeudenmukaisen kuninkaansa vuoksi. Hän siis vastaa kutakuinkin vallitsevan opin mukaisesti, kuningas oli Jumalasta seuraava. Löfving ei kuitenkaan antanut itsensä nöyristellä kuningasta liiaksi, tai ainakaan hän ei halunnut muistelmissaan välittää sellaista kuvaa; tätä käsitellään tarkemmin luvussa 2.5.⁹⁹

Ville Sarkamon karoliiniupseerien sotilaskunniaa tarkastelevassa väitöskirjassa kiinnitetään paljon huomiota siihen, millainen sotilaallisen kunnian ilmentymä ja esikuva Kaarle XII oli armeijalleen.¹⁰⁰ Sarkamo havainnoi, miten karoliinisoturit¹⁰¹ olivat valmiina uhraamaan kehonsa kunnian vuoksi. Sotureille kehon arvet edustivat isänmaan eteen tehtyjä uhrauksia ja niitä kannettiin ylpeänä. Tämä ilmenee sodan jälkeen valtiopäiville osoitetuissa memoriaalianomuksissa, jossa soturit perustelevat toimineensa kunniallisesti osoittaen merkittävää huomiota saamiinsa vammoihin kunniansa puolestapuhujina.¹⁰² Tällaisia pyrkimyksiä saattoi olla myös Löfvingillä, sillä hän mainitsee 1713 Porvoossa repineensä korvannipukkansa irti musketinkuulan lävistettyä hänen korvansa. Saatuaan ruudinpolttamat arvet lähitaistelussa venäläispartion kanssa Ahvenanmaalla 1715, korosti hän niiden elinikäisyyttä.¹⁰³ Kunnian tavoittelu on ilmeinen osa tuon aikaista sankaruusjärjestelmää, sen tavoittelu ja puolustaminen olivat maailmankatsomuksellisesti ilmeisen keskeisiä tapoja tavoitella merkitystä yksilön elämässä.

Yksi laajalle levinnyt viestintämuoto oli painatetut arkkiveisut, joita välineellistettiin valtiollisen ideologian levittämisen. Ne olivat painotalojen perustuotteita, joita oli halpa painaa ja olivat levikiltään suuria. Ne sisälsivät yksinkertaisia ja kansantajuisia lauluja tutuissa sävelissä. Saavuttaessaan suosiota niitä saattoi ymmärtää nekin, jotka eivät osanneet lukea. Esimerkiksi Gothian laulu -arkkiveisussa esitettiin Kaarle XII hyveellisenä eturivin soturiurhona, kun taas tsaari Pietarin kerrottiin vain näkevän märkiä unia Narva-neidosta.¹⁰⁴

Vuoden 1709–10 rekrytointiarkkiveisusta kehon kerrotaan kääntyvän tuhaksi siinä, missä kunnia tuo kantajansa nimelle ikuisuuden.¹⁰⁵ Rekrytoitavien haluttiin näin unohtavan

---

⁹⁹ Koskinen 1865, 441–442

¹⁰⁰ Sarkamo 2011.

¹⁰¹ Karoliini-käsitteillä viitataan historiografiassa Kaarle XI:n ja XII:n aikaisten Ruotsin armeijoiden sotilaisiin. Aikalaiset eivät tunteneet käsitettä, eikä suuren Pohjan sodan aikana sotilaita kutsuttu karoliineiksi tai vastaavilla termeillä. SAOB:n mukaan lähteissä sana esiintyy vuodesta 1769. Sarkamo käyttää käsitettä väitöskirjassaan, joten siksi sitä käytetään tässä yhteydessä. SAOB, karolin.

¹⁰² Sarkamo 2011, passim.

¹⁰³ Koskinen 1865, 398; 409.

¹⁰⁴ Puolustuskyvyttömiä naisia on hyödynnetty sotapropagandan historiassa pitkään, eikä se Pohjolassakaan ollut poikkeus. Marklund 2013, 155, 157–158.

¹⁰⁵ Marklund 2013, 158.

itsesäilytysvaistonsa sillä viestillä, että Etelä-Ruotsin puolustamaan värväytyneen saavuttama kunnia takaisi heille sen, mitä kauhunhallintateoria nimeää kirjaimelliseksi kuolemattomuudeksi. Arkkiveisun sanoma on kauhunhallintateoriasta tulkittuna tehokas. Sanoitukset muistuttavat kehollisesta kuolevaisuudesta (vaikuttaen mahdollisesti vastaanottajan kuolevaisuussalienssiin) ja sitten antavat lupauksen symbolisesta kuolemattomuudesta. Kauhunhallintateoriaan pohjautuvassa kokeessa osoitettiin, että kuolevaisuussalienssille altistettu koeryhmä oli kyselytuloksien perustella keskimäärin huomattavasti valmiimpi uhraamaan itsensä tai terveytensä isänmaansa puolesta kuin kontrolliryhmä.¹⁰⁶ Olisi anakronistista väittää, että kauhunhallintateorian tunnustamalla ilmiöllä olisi tekemistä mainitun arkkiveisun lyriikantekijän tietoisissa ajatuksissa, mutta tuskin kuolema ja sen päihittäminen ovat siinä vain sattumalta. Intuitio mahdollisti veisun tekijälle sanoman muovaamisen ihmislajiin vetoavaksi. Oman henkensä uhraaminen jonkin asian puolesta on perustavanlaatuisin asia, minkä yksilö voi tehdä. Tehokasta rekrytointisanomaa varten piti kyetä luomaan rekrytoitumisesta positiivinen tai jopa haluttava mielikuva. Kirjaimellinen kuolemattomuus – esimerkiksiämme lupaus uhrin nimen ikuiselle kunnialle – on kauhunhallintateorian näkökulmasta luonteva tapa lievittää ahdistusta kuolemasta.

Marklund ja Nordin ovat analysoineet Narvan taistelun voiton kunniaksi levitettyä painatetta. Marklundin mukaan painatteessa neuvottiin hyvän kuoleman periaatteista, ruotsalaisten kaatuneiden ikuisen elämän takasi oikea evankelinen uskonto toisin kuin venäläisillä. Nordin siteeraa lähdeä: ”Kuolla oikean asian puolesta, isänmaallesi, sanotaan tässä, on kristityn sisäänpääsy taivaalliseen elämään.”¹⁰⁷ Inspiraatiota on haettu antiikista, siinä versioitiin tunnettua Horatiuksen runoa.¹⁰⁸ Painatteessa huomio kiinnitettiin yksilön uhraukseen yhteisen hyvän puolesta, mikä onkin isänmaallisen ideologian muodostamiselle ymmärrettävä motiivi. Uhraukseen sisällytettiin lisäksi vaade kaatuneilta eläville: ” »Jos koskaan meitä rakastitte» kuollut huutaa »älkää meitä pettääkö.»”¹⁰⁹

Kuten antiikin runoudesta, myös spartalaisten uhrautuvaisuudesta isänmaalle nostettiin esiin samanlaisia motiiveja ruotsalaisten kaatuneiden kunnioittamiseksi. Antiikki oli Raamatun

---

¹⁰⁶ Kauhunhallintateoriassa tyypillisin kuolevaisuussalienssin manipulointikeino on pyytää koehenkilöä kuvailemaan oma kuolemansa ja sen seurauksia. Viitatussa kokeessa kontrolliryhmän henkilöitä pyydettiin kuvailemaan tilannetta, jossa heillä on kuvitellusti korkea hammaskipu. Routledge ja Arndt 2008, 537–539.

¹⁰⁷ Kääntänyt: Sampsa Perälä. Nordin 2000, 155.

¹⁰⁸ ”*Dulce et decorum est pro patria mori*”. Horace 1919, Hor. Od. 3.2.

¹⁰⁹ Kääntänyt: Sampsa Perälä. Nordin 2000, 155.

lisäksi suosittu aihepiiri Ruotsin valtakunnassa.¹¹⁰ Soturisankeudesta ja uhrauksesta isänmaalle muodostettiin myyttillistä ja haluttavaa kuvaa. Moraalinkohotuksen lisäksi se saattoi tehdä sotilaiden rekrytoinnista mahdollisesti helpompaa. Sotaväenottoja tavallisesti pyrittiin usein välttelemään kaikin keinoin, eivätkä edes ruotusotilaiksi lupautuneet aina ilmoittautuneet kutsuntapaikalle.¹¹¹

Sotilasperheeseen syntyneen Löfvingin kannalta Ruotsin valtakunnassa vaikuttaisi olleen otollinen kulttuurillinen sankarijärjestelmä. Vahva hierarkia kuului olennaisesti niin sääty-yhteiskuntaan kuin hänelle lapsuudesta tuttuun armeijayhteisöön. Hierarkkisiin järjestelmiin liittyvä statuksen ja kunnian tavoittelu epäilemättä ovat vahvoja viitekehyksiä yksilön oikein toimimiselle, mitä Becker pitää sankaruuden eli merkityksen muodostajana.

Jumalanpalveluksissa Löfving tuli osaksi kuviteltua uskonnollista ja dynastista yhteisöä, jolle kohdistetut valtiollisen ja uskonnollisen ideologian viestintä määrittivät hänen maailmankatsomukseensa omaksuttuja arvoja. Osuus Jumalan valitussa kansassa, sen oikean uskonnon vaaliminen ja kuuliaisuus Jumalan armosta määrätyle kuninkaalle ja esivallalle muodostivat identiteetille kiintopisteitä, joita seuraavissa luvuissa tarkastellaan. Viipurin kaduilla kulkeva nuorukainen luultavasti kuuli myös edellä käsitellyn kaltaisia rekrytointi- tai voitonylistysarkkiveisuja, jotka jäivät kytemään mieleen. Armeijassa palvelu olisi kunniakas tie, ja vieläpä sellainen, jossa saattoi kohottaa statustaan ja edetä hierarkiassa.

2.3 Esivallan ja isänmaan tulisieluinen vaaliija

Tässä alaluvussa tarkastellaan lähemmin kohtia, jossa Löfving vetoaa joko isänmaansa, kuninkaansa tai esivaltansa kunniaan. Esi-modernia isänmaallisuusideologiaa tutkinut Jonas Nordin on väitöskirjassaan tunnistanut ilmiön eri ilmenemismuotoja Ruotsissa ennen varsinaisen nationalismin muodostumista. Teoksen argumentoinnissa korostuu se, ettei kansallismielisyyttä muistuttava ideologia ollut Ruotsissa täysin vierasta ennen nationalismin aikakautta. Konkreettisena esimerkkinä voidaan kiinnittää huomio 1700-luvulla julkaistuun Johannes Bernhardin väitöskirjaan *De fidei patriota*.¹¹² Nordin myös kiinnittää huomiota puhetapoihin, joilla termiä käytettiin. Tukholman valtaneuvosto joutui useammin

¹¹⁰ Nordin 2000, 155; ks. myös antiikin vaikutteista Lindberg 2006.

¹¹¹ Karosen mukaan sotaväenotoista jättäytyttiin pois erityisesti Pultavan tappion jälkeen vuonna 1709, yleisesti niskurointi ja virkavallan uhkailu lisääntyi myös huomattavasti. Sotaväen välttely ei ollut ilmiönä kuitenkaan uusi. Antti Kujalan tutkimuksessa on lukuisia esimerkkejä. Ennen vuotta 1709 sotaväkeen määrättyt karkailivat yli maakuntarajojen tai metsiin. Paikallisuolustukseen määrätty nostoväki oli hyvin altista karkailuille ja niskuroinnille. Karonen 1999, 320; Kujala 2001, 116–134; 139–141.

¹¹² Nordin 2000, 339.

turvautumaan isänmaallisuuteen vetoamiseen pamfleteissaan, sillä se oli yhdenvertaista kieltä ja muistutti ruotsalaisten velvollisuuksista heidän vertaisilleen ja esivanhemmilleen. Kuninkaalle riitti alamaistensa velvollisuuksiin vetoaminen, hänen auktoriteettiinsa nojaten.¹¹³

Nordinin analyysissä esiintyy kaksi tässä alaluvussa käsiteltävistä aineistolähtöisistä teemoista, velvollisuudentunto kuninkaalle ja isänmaalle. Isänmaallisuudella näyttää olleen jonkinlainen merkitys- ja vaikutusarvo Löfvingille. Sana ilmenee hänen muistelmissaan kolmeen otteeseen. Sanan maininnat sijoittuvat hänen muistelmissaan vuotta 1715 käsittelevään osioon. Näiden lisäksi Löfvingin kirjoituksissa ilmenee kuuliaisuus esivallalle. Sen hän vaikuttaisi yhdistävän ylempiin säätyihin ja upseereihin. Eversti Grundellin välittämästä maaherra Böckerlin käskystä puhuttaessa Löfving kertoo saaneensa sen korkealta esivallalta.¹¹⁴ Myös vapaaherra Gustaf Adam Taube oli Löfvingille merkittävä esivallan edustaja.¹¹⁵ Löfvingin omaksumasta kuuliaisuudesta kuningastaan kohtaan kertoo kirjaus keväältä 1714: ”Lähdin matkaan eräänä yönä, kun näin taivaankannella kirkkaasti loistavan kaksois-c:n muotoisen tähden, jonka ennustin tarkoittavan, että minulle suotaisiin armo saada kerran raportoida suullisesti Hänen Kuninkaalliselle Majesteetilleen.”¹¹⁶ Löfving mainitsee näin toteutuneen vuonna 1717. Jos uskoo Löfvingin ajatelleen näin vuonna 1714, eikä vain kuvitelleen sitä muistelmiinsa, on ote kertova kuninkaaseen liittyvästä lumosta isänmaallisen miehen mielessä.

Isänmaallisuus ei koskenut kaikkia kruunun alamaisia vaan erityisesti Ruotsin kanta-alueiden asukkaita.¹¹⁷ Isänmaallisuuteen vedottiin lähinnä, kun se oli poliittisesti tarpeellista erityisesti, kun kansa piti saada sotimaan tai sen kustantajaksi. Isänmaallisen retoriikan yhdenvertaista velvoittavuutta tavoitteleva viesti oli luultavasti vielä isoille kansainosille vierasta. Sen sijaan Löfvingin kaltaisiin sotilaspiirin arvoihin kasvaneisiin esi-isien kunniaan vetoava isänmaallisuus toimi tehokkaammin. Saksan ja Baltian voittomaissa pyrittiin vaalimaan enemmän kuuliaisuutta hallitsijalle, joka hyvin sopi keisarikunnan perinteisiin.¹¹⁸

---

¹¹³ Myös Vilkuna on havainnoinut, miten yleensä tiukkana pysyneet säätyrajat saattoivat häilyä sota-aikaisissa kertomuksissa, vihollinen kuritti säätyyn katsomatta. Nordin 2000, 147; Vilkuna 275–276.

¹¹⁴ Koskinen 1865, 405.

¹¹⁵ Hornborgin mukaan Taube sai kreivin arvon vasta 17.4.1719. Hornborg 1926, 196.

¹¹⁶ Nyberg 2001, 36–37. Vrt. Koskinen 1865, 404.

¹¹⁷ Ruotsi Suomi mukaan lukien, ilman Skånen alueita. Nordin 2000, 144–175.

¹¹⁸ Nordin 2000, 152–153; sotilaiden isänmaallisuudesta ks. 160.

Henkilökohtaisin isänmaan maininta Löfvingiltä on 1.10.1715. lyhyt kirjaus. ”- Jumala suokoon minun armollisesti jatkaa tehtävääni rakkaan isänmaani palveluksessa ja sen hyödyiksi. Sitten marssin Mussaloon ja Löpeen ja jäin Pitilän isännän luokse yöksi.”¹¹⁹ Huomiota herättävää on, että normaalisti pidättäytyvästi kirjoittava Löfving käytti affektiivista ilmaisua isänmaansa palvelemisesta. On vaikeasti tulkittavissa onko kyseessä Löfvingin kokema aito tunne kyseisenä ajankohtana (tai isänmaan palveluksessa yleensä), vai ajalle tyypillinen ehkä tiedostamaton ilmaisutapa. Toisaalta voidaan pohtia puhuuko ilmaisutavan harvinaisuus muistelmissa jompaakumpaa tulkintaa puolesta tai vastaan. Jos kyseessä olisi vain ajalle tavanmukainen ilmaisu, voisi ajatella sen esiintyvän muistelmissa useammin, vaikka samaan johtopäätökseen voisi päätyä, jos ajattelee isänmaan olleen muistelijalle erityisen rakas. Tutkielmassa noudatettavan muistitietotutkimuksen mukaisen tulkintatavan pohjalta voisi varovaisesti päätellä isänmaan asian olleen Löfvingille ainakin jossain määrin tärkeä, kun hän on kerran tällaisen ilmaisutavan omaksunut käytettäväkseen.

Kauhunhallintateoriassa symbolinen kuolemattomuus käsitteellistää, miten yksilön voi juontaa merkitystä laajemman yhteisön palvelemisesta – tässä tapauksessa isänmaan puolesta.¹²⁰ Teorian mukaan ihminen on altis osoittamaan kuuliaisuutta ulkoisille vallan symboleille. Niitä ovat muun muassa voimakkaat – ja iättömäksi koetut – instituutiot, kuten isänmaa tai esivalta sekä merkkihenkilöt (esimerkiksi kuningas). Tämä voisi osaksi selittää, miksi ajatus isänmaan palvelemisesta saisi Löfvingin ilmaisemaan rakkautensa sitä kohtaan. Kaikessa abstraktiudessaan isänmaa edustaa hänelle ahdistusta liennyttävää turvaa. Analogia tällaiselle kognitiiviselle prosessille voisi hakea siitä, miten isä tai äiti saa pienen lapsensa ahdistuksen taantumaan lohdutuksellaan. Aikuisuudessa samat tunteet siirtyvät muihin ihmisiin tai kulttuurillisiin symboleihin.¹²¹

Isänmaa sanana esiintyy muistelmissa myös, kun Löfving vetoaa kahden papin kuuliaisuuteen ja isänmaallisuuteen heille toimittamisissaan kirjeissä syyskuussa 1715. Kirjeissä yhdistyvät

---

¹¹⁹ Suoraan päivämäärittäin kirjatut lyhyet kirjaukset voidaan tulkita suoriksi lainauksiksi Löfvingin alkuperäisistä päiväkirjoista. Alkuperäisasu muistelmissa: “*Ist October. Gud förläne mig sin nåd, mit var a fortsätta till min käre faderneslands tjänst och nytta; sel Marcherade jag till Mosalo och Löpe, och blef öfver mate hoos Pitilä Bonden*”. Koskinen 1865, 422; Nyberg 2001, 73.

¹²⁰ Käsitettä avataan johdannossa sekä luvussa 3.2.

¹²¹ Käsitellessään tätä aihetta *The Denial of Death* -kirjassaan Becker käytti psykoanalyysista lainattua transferenssi-käsitettä. Käsite liitetään yleensä siihen, miten ihmiset projisioivat tai siirtävät lapsuudessa vanhempiinsa liittyviä tunteita muihin ihmissuhteisiin. Ihmislapsi on hyvin avuton, joten vanhemmat näyttäytyvät kaikkivoipina hahmoina elämän kaaoksen keskellä (ennen kuin lapsi kehittyy ja tajuaa heidän rajallisuutensa.) Näin tulkittuna elämän kaaosta jäsentävään kaikkivoipaan hahmoon liittyvät tunteet siirtyvät tutkielman kontekstissa esimerkiksi valtakunnan johtajaan, ylempisäätöihin tai jopa abstrakteihin kulttuuriuskomuksiin, kuten Jumalan valittuun kansaan. Becker 1975a, 129–130; 170; passim.

kaikki alaluvun alustuksessa esiin nostetut elementit: isänmaa, esivalta ja kuningas. Ensimmäisen kirjeen hän toimitti rengin peiteroolissa Halikkoon Arvid Paulinille¹²². Kuulopuheissa Paulin oli luvannut paljastaa venäläisille erityisesti Löfvingin ja muut ruotsalaisten nimiin toimivat.¹²³ Tiedustelija väärensi kirjeen Ernst Grabben allekirjoittamaksi. Sanalla esivalta viitataan kirjeessä luultavasti Ahvenanmaan maaherraan, jolta Löfving oli tottunut saamaan toimeksiantonsa miehitetyille aluille. Tässä yhteydessä toimeksiannot olivat kuitenkin Grabbelle tekaistuna kuvitteellisia. Mainitsemisella esivallan Löfving halusi herättää pastorille mielikuvan, jossa korkeammat tahot ovat kiinnostuneita tämän tekemisistä.

Kunnianarvoisa ja oppinut Herra Pastori, teidän suosiollinen armonne,

Koska korkea esivalta on minut tälle paikkakunnalle komentanut tiedustelemaan yhtä ja toista, mitä isänmaan erittäin tärkeät palvelukset saattavat vaatia, ja koska minä siihen kyetäkseni nyt olen välttämättä pakotettu liikkumaan tällä vihamielisellä paikkakunnalla, esitän sen vuoksi Herra Pastorille nöyrän toiveeni, että hän voisi antaa minulle 20 riikintaaleria Venäjän rahaa, koska sellaisilla varoilla täällä parhaiten pääsee liikkumaan. Samoin seuraa tässä sitoumus ja vakuutetaan, että Herra Pastori voi odottaa saavansa välittömästi saman summan Ruotsin rahana. Mutta sen vuoksi pyydän palvelusta, ettei Herra Pastori kovin paljon lausuisi tästä rengistä, koska hän on suuri veijari, eikä ole uskovainen sen koommin yhteen kuin toiseenkaan. Elän siinä toivossa ja odotan näitä mainittuja varoja, vaikka en Herra Pastorille erityisen tuttu olekaan, haluan kuitenkin vakuuttaa, että kaikki ensi tilassa hyvitetään.¹²⁴

Löfving esitti Ernst Grabben renkiä päästäkseen viestintuojana henkilökohtaisesti Paulinin kanssa tekemisiin. Renki ilmoitti peitenimekseen Staphan¹²⁵ Mårtensonin ja kotipaikakseen hän ilmoitti pastorille Affleckin palvelusajalta tutun Suorlahden pitäjän. Varautunut Paulin kuulusteli Löfvingiä. Grabbe oli Halikon Joensuun kartanon pehtoorina eli tilanhoitajana tuttu Paulinille.¹²⁶ Ehkä Löfving tiesi Grabben olevan matkoilla. Paulin ei ainakaan kyseenalaistanut väitettä siitä, että Grabbe olisi Kemiössä tiedustelemassa. Varmistellakseen selustaansa Paulin kyseli Grabben ulkonäöstä. Tähän Löfving kuittasi kokonsa vastaavan Grabbea, joka oli kuitenkin parrakkaampi. Käyttämällä omaa taustaansa muistuttavaa peiteidentiteettinä Löfving ilmeisesti halusi minimoida riskit ennen aikaisesta kiinnijäämisestä.

¹²² Arvid Paulin (tai Pauljin, kuten Löfving nimen kirjoitti) oli tullut Halikon virkaa toimittavaksi kappalaiseksi 2 vuotta aiemmin. Kotivuori 2005b.

¹²³ Nyberg 2001, 65; vrt. Koskinen 1865, 423.

¹²⁴ Korjailtu käännös Nybergin pohjalta: Sampsa Perälä. Ks. Nyberg 2001, 66; vrt. Koskinen 1865, 423; myös Hornborg 1926, 113–114.

¹²⁵ Kirjoitusasusta ks. Koskinen 1865, 424.

¹²⁶ Tieto Ernst Grabbe nuoremman ylioppilasmatrikkeli-tietueesta. Kotivuori 2005c.

Sattumalta Käkisalmissa koulua käynyt Paulin tajusi kuulustella Löfvingiä Suorlahden ja Käkisalmen välisistä pitäjistä, johon tiedustelija osasi vastata oikein taustansa vuoksi.¹²⁷

Pian mukaan liittyvät venäläiset upseerit, jolloin kiinnijäämisen riski kasvoi. Hän ratkaisi ongelman tekeytymällä ruokapöydässä typeräksi. Tajuttuaan, ettei voisi ottaa esille sotilaspuukkoaan, hän lainasi puukkoa papilta. Vaarasta huolimatta Löfving kuiski venäläiselle, ettei tämä saisi syödä papin pöydässä. Se aiheutti välikohtaukseen sotilaiden ja papin välillä, jonka jälkimmäinen ratkaisi antamalla patukasta kunnolla venäläisen selkään ”den han kom och lätt Padogera rätt vähl Ryssens Rygg”.¹²⁸

Myöhemmin pastori jatkaa rengin kuulustelemista, tivaamalla uudelleen tämän nimeä sekä tiedustelemalla miksi juuri hänet oli lähetetty. Renki kertoi olleensa ainut sopiva viestinviejä ja vastaa nimekseen ”Staphan Martin Poijka”.¹²⁹ Tässä kohtaa muistelmissaan Löfving ilmaisi halunneensa salata ruotsinkielen taitonsa. Papin epäluuloisuutta on täytynyt lisätä se, että valekirjeessään Löfving oli kirjoittanut papin luokse tulevan rengin olevan epäluotettava. Ilmeisesti vakoilija halusi testata, olisiko huhutusti venäläisten puolella toimiva pastori ruvennut selvittämään tarkemmin rengin mahdollisesta kiinnostuksesta auttaa venäläisiä. Siinä mielessä pastori läpäisi testin ja osoitti terävät vaistonsa, jättäessään kertomatta vale-rengille mitään suhtautumistaan osapuoliin. Lopulta Paulin vannotti rengin olemaan hiiskumatta tapaamisesta tai tiedoistaan kenellekään sekä kehotti hänet nukkumaan.

Seuraavana aamuna Paulin ojensi Löfvingille kirjeen ja kukkaron, pyytäen ne toimitettavaksi Grabbelle huolimatta siitä, että hän samalla ilmaisi rengille, ettei juuri Grabbesta pidä. Pian Löfvingin seuruelainen Malmen pyysi papin syrjään ja puhutteli tätä ruotsiksi, vannottaen pappia olemaan uskollinen hänelle, sekä kärsivällinen. Papin vannottua Löfving puuttui keskusteluun: ”Kas tässä on sinulle rahasi. Minun nimeni on Löfving ja olen koetellut, olisitko hyvä ruotsalainen. Olet kuitenkin luvannut toimittaa minut vihollisen käsiin. Tee nyt parhaasi, tässähän on luutnantti sekä kaksi rakuunaa, yksinään minussa on miestä kaikki kolme hengiltä kaatamaan.”¹³⁰ Pappi kiisti ilmiantavansa vakoojat ja kertoi olevansa

---

¹²⁷ On mielenkiintoista, että Löfving käyttää nyt suomenkielistä patronyymiä, muttei etunimeä, ellei Staphan ollut ainut hänen tuntemansa tapa kirjoittaa suomalaisittain Tapaniksi lausuttu nimi. Nyberg 2001, 66–67; Koskinen 1865; 423–424; Löfvingin mukaan Paulin kertoi Käkisalmissa koulumestarina, mutta tämä ilmeisesti kävi siellä koulua ennen opiskelujaan Turun akatemiassa. Kotivuori 2005c.

¹²⁸ Patukan merkityksistä ja yhteyksistä venäjänkieleen Suomen etymologisesta sanakirjassa ks. SES: Patukka. Koskinen 1865, 425.

¹²⁹ Koskinen 1865, 425.

¹³⁰ Käännös Nybergin pohjalta: Sampsä Perälä. Ks. Nyberg 2001, 70; vrt. Koskinen 1865, 425–426; myös Hornborg 1926, 116.

Löfvingille uskollinen ystävä sekä kutsui tämän sisälle, jossa Löfvingin mukaan heidän välillään juotiin veljesmalja.

On huomioitava, ettei tämä ollut vuoden 1715 jälkipuoliskon retkellä ensimmäinen kerta, kun Löfvingin korviin oli kantautunut tietoa papeista, jotka olivat hänet nimenomaisesti uhanneet venäläisille paljastaa.¹³¹ Tämä muodosti Löfvingille kaksoisuhan. Hän joutuisi pelkäämään pappien – paikkakuntien tiedonkulun avainhahmojen – edesauttavan hänen kiinnijäämistään. Toisaalta vanhalle esivallalleen näennäisesti selän kääntäneet papit olivat uhka Löfvingin maailmankuvalle, jossa lojaalisuusvaade kuningasta ja esivaltaa kohtaan oli ehdoton. Tämä uhka motivoi Löfvingin puuttumaan edes näiden tietoon tulleiden pappien epäuskollisuuteen, mikä ei suinkaan ollut hänen oman turvallisuutensa etusijalle laittamista. Papit joutuivat usein olemaan tekemisissä venäläisten sotilaiden ja upseerien kanssa, kuten edellä huomaamme, mikä lisäsi riskiä joutua kiinniotetuksi.¹³² Löfvingillä ei taas ollut mitään takeita siitä, etteikö hänen kiinniottamisestaan kehuskelleet papit olisivat tilaisuuden tullen niin voineet tehdä. Niin kauan, kun Löfving olisi välttelyt pappeja heillä olisi ollut rajallinen kyky saattaa hänet vaikeuksiin.

Kirjeiden perusteella syy pappien toimiin puuttumiseen oli Löfvingille ideologisempi. Hänen maailmankuvassaan oli ristiriitaista se, että papit – Ruotsin kruunun ja kansan välisinä tärkeinä linkkeinä¹³³ – olivat kääntämässä selkäänsä esivallalleen ja se ilmenee sanavalinnoista kirjeissä, joista toinen esitellään seuraavaksi.

Oppinut herra Pastori Strandman

Olen nyt monilta pitäjäläisiltä saanut ihmeekseni kuulla, että Herra Strandman ajoittain harjoittaisi venäläisten kanssa erityistä kanssakäymistä, aivan kuin hän ei enää koskaan haluaisi kuulua Ruotsin kruunun alaisuuteen, jonka alainen hän kuitenkin aiemmin on ollut. Tämä näyttää aivan siltä, kuin hän vihollisen kanssa tahtois paeta maasta, vaan eikö hänen kuitenkin pitäisi asianmukaisesti ottaa harkittavaksi ja huomioitavaksi esi-isiensä usko ja uskollisuus isänmaata kohtaan. Mutta niin kuin Jumala on nyt suvainnut auttaa armollisinta kuningastamme jälleen Ruotsiin, opi myös, että seuraavaksi Jumalan avulla Hänen Majesteettinsa pitää vielä pitkään tuollaisia uskottomia patriotteja kunniattomina. Ja vaikka Herra Strandman miten hyvänsä on luvannut ja koittanut tuhota ja saattaa minut pois päiviltä, tahdon hänelle vakuuttaa, että tällaiset Herra Strandmanin

---

¹³¹ Samaisen vuoden 1715 toisen tiedusteluretken alkutaipaleella Löfvingin korviin kantautui pappi Andreas Sylvaanin tietojen perusteella, että Maarian ja Raision papit olivat häntä puheissaan solvanneet ja ilmaisseet halunsa antaa Löfving kiinniotettavaksi venäläisille. Koskinen 1865, 416–417; Nyberg 2001, 57.

¹³² Venäläiset ryhtyivät nimeämään seurakuntiin pappeja itse siinä, missä alkuperäinen pappi oli paennut paikalta. Tällainen nimitys koski myös Halikon kappalaista Paulinia. Vilkuna 2005, 412–413.

¹³³ Ks. esim. Forssberg 2005, 55–60.

perusteettomat aikomukset saavat kyllä ajan myötä vastauksen, kun moinen uskottomuus kaiken muun muassa esille tuodaan. Lähetän renkini kirjeen kanssa nyt Herra Strandmanille. Katsotaanpa, seuraatteko Te ankaria universaaleja ja otatte hänet vangiksi. Toistan vielä aiempani, että jos minä elän, etsin Teidät, ja jos Te nyt päästätte rengin takaisin, mitä suuresti epäilen, toimittakaa minulle muutama rivi vastauksek

joka tapauksessa arvoisan Herra Strandmanin palvelija Löfving

Paiv: Metsässä 30. syyskuuta 1715¹³⁴

Taivassalon kappalaiselle Henrik Strandmanille¹³⁵ osoitetussa kirjeessään Löfving ei juuri säästele sanojaan, eikä peittele tarkoituseriään toisin kuin Paulinin kanssa. Saattaessaan kirjettä papille, tekeytyi hän jälleen rengiksi. Tämä tapaaminen oli edeltävää pappiskohtaamista suoraviivaisempi. Kun kirkkoherra oli ojentanut vastinekirjeensä viestinvälittäjärengiksi luulemalleen Löfvingille, otti tämä pistoolinsa esiin. Päin kohdistettu ase sai papin anelemaan armoa ja vannomaan ystävyyttään.¹³⁶ Välittömästi epäkuuliaisuudesta aiheutuneesta omatunnon pistosta tuskin oli kyse. Papin reaktio lienee luonnollista yllätetyksi ja uhatuksi tulleelle. Kirjeeseensä sisältyneen uhkauksen toimeenpanijana Löfvingin voidaan tulkita kokeneen itsensä tilanteessa esivallan ja kuninkaan jatkeena. Hän vaikuttaisi kokeneen itsensä oikeutettuna tuomion jakajana epälojaaliudesta kiinni jääneelle Ruotsin alamaiselle.

Kirjeen sisällöstä huomaa, miten Löfving oli sisäistänyt valtakunnan ideologiaa maailmankuvaansa. Isänmaa edusti hänelle esi-isien uskoa ja uskollisuutta. Nämä piirteet ruotsalaisesta isänmaallisuudesta tunnistaa myös Nordin väitöskirjassaan. Kuninkaaseen liitetty jumalallinen armo nousee esiin, joka usein näkyi esimerkiksi kuninkaan allekirjoittamissa kirkonkuulutuksissa. Puhuessaan Jumalan suomasta avusta kuninkaan paluusta Ruotsiin, Löfving viittaa Kaarle XII pitkään odotettuun paluuseen Turkista. Joskin hän oli tullut vasta Stralsundiin, Ruotsin saksalaisprovinssikaupunkiin.¹³⁷

---

¹³⁴ Tutkielman tekijän korjailema käännös. Nybergin uhkaukseksi kääntämällä universaaleilla viitataan Venäjän miehityshallinnon julkaisemiin universaaleiksi kutsuttuihin julistuksiin, joihin Löfving aiemmin tekstissään viittaa. Julistuksissa kiellettiin ankarasti Ruotsille uskollisten auttaminen. Löfving vihjaa Strandmanin olevan uskollinen miehittäjän universaaleissa säätämille määräyksille. Nyberg 2001, 72; vrt. Koskinen 1865, 427; ja Hornborg 1926, 120.

¹³⁵ Papin etunimeä ei mainita muistelmissa, mutta Löfvingin päiväkirjamerkinnoista käy ilmi hänen matkustaneen Taivassaloon, jossa oli kirkkoherrana Henrik Strandman. Kotivuorit 2005d.

¹³⁶ Koskinen 1865, 427.

¹³⁷ Lappalainen 1997.

Joka tapauksessa itse vahvasti kuninkaaseensa, esivaltaansa sekä isänmaahansa uskova Löfving ei voinut sietää näille julkisesti selkensä kääntäneitä pappeja, vaikka he olisivat venäläisten nimittämiä, olivathan he olleet Ruotsin alamaisia ennen tätä ja papit tärkeä osa säätyjärjestelmää.¹³⁸ Sen perustalta hän vaali kuuliaisuutta Ruotsin vanhoilta alamaisilta itse, toimien oman henkensäkin uhalla. Löfving sitoutui suurvaltakauden Ruotsin yhteiskunnan vahvaan hierarkkisuuteen vahvemmin kuin paikalliset. Ylennyksiä selkeästi tavoittelevana¹³⁹ sotilaana hän oli osana järjestelmää, jossa alempisäätyisenäkin hän saattoi edetä statuksen ja sosiaalisen aseman puolesta.¹⁴⁰ Vuoden alusta vapaaherra Gustaf Adam Taube asetti hänet tulevan kuninkaan Hessel-Kasselín perintöruhtinas Friedrichin alaisuuteen. Tämän jälkeen Löfving vaikuttaa olleen edelleen Tauben komennuksessa. Vuodesta 1716 Tukholman ylikäskynhaltijana toiminut vapaaherra omasi huomattavaa arvovaltaa.¹⁴¹ Miehitetyillä alueilla Löfving vaikuttaa sisäistäneen asemakseen olla arvovaltaisten herrojen eli esivaltansa jatkeena. Sarkamo huomioi Karosen kirjoituksiin viitaten aikakauden patronus-klientti -järjestelmän sekä siihen kuuluneen läheisten suhteiden merkityksen. Alamaisen ja esivallan kanssakäymisen ihanteena oli vastavuoroisuusjärjestelmä, joka oli tärkeää ylenemis- tai virkahaluisille upseereille.¹⁴² Löfvingin henkilökohtainen sitoutuminen Taubeen tai Friedrichiin oli hänen arvomaailmassaan hyvin merkityksellinen asia ja siksikin hän katsoi olevansa oikeutettu jakamaan esivaltansa tuomioita omatoimisesti. Ehkä hän katsoi tekevänsä samassa tärkeiksi katsomilleen esivallan edustajille palveluksia, joista hän odotti hyötyvänsä.

Muistelmissa näkyy myös, miten mainetta kasvattaakseen Löfving pyrkii mahdollisimman usein välittämään kuvaa, että hän oli ollut suoraan tekemisissä korkeasäätyisten ja statusta omaavien miesten kanssa. Ilmeisimmin Löfvingin sisäistämä hierarkkinen maailmankuva oli hänen lisäksi aikalaisittain tärkeä keino juontaa erityisyyden ja merkityksen tunnetta.¹⁴³ Hän kertoi saaneensa jo katselmuskirjurina komentoja suoraan kenraalikuvernööri Nierothilta

---

¹³⁸ Uhattu maailmankuva kohottaa kuolema-ajatuksien saatavuutta, joka konseptina avataan luvussa 2.4. Ks. myös. Schimel et al. 2007.

¹³⁹ Ylennyksien tavoittelusta lisää luvussa 4.1.

¹⁴⁰ Luvussa 2.2 lainatussa katekismuksessa perusteltiin säätyjen olevan Jumalan asettamat.

¹⁴¹ Löfvingin omien sanojen mukaan hän oli ensimmäinen Friedrichin komennukseen Ruotsissa asetettu mies. Hornborgin mukaan Friedrich sai Ruotsin armeijan ylipäällikkyuden 16.9.1715. Silloin Kaarle XII oli vielä Saksassa johtamassa Stralsundin puolustusta. Luultavasti ylipäällikkyuden myötä Löfving ei enää vastannut suoraan tai pelkästään tulevalle kuninkaalle. Hornborg 1926, 182; Koskinen 1865, 408; Nyberg 2001, 43; Lappalainen 1997.

¹⁴² Sarkamo 2011, 151.

¹⁴³ Becker näkee tämän osittain kauhunhallinnasta motivoituneeksi, lapsuudessa kaikkivoivaksi koettuun vanhempaan liitetyt tunteet siirtyvät aikuisemmalla iällä transferenssin kautta itseään suuremmiksi ja merkityksellisimmiksi koettuihin hahmoihin. Becker 1975a, 175; passim.

tai tämän seuraaja Armfeltilta. Samalla tavalla hän kertoi olleensa suoraan tekemisissä kuninkaiden Kaarle XII:n ja Fredrik I:n kanssa.¹⁴⁴ Osien kohdalla hän oli todistettavasti suoraan tekemisissä, kuten Tauben sekä edellä mainittujen everstien Grundellin ja Böcklerin. Luultavasti Nierothin komennuksen hän sai normaalin komentoketjun mukaisesti komppaniansa esimieheltä, mutta muistelmailmaisudessaan hän on ottanut vapauden antaa ymmärtää saaneensa käskyn ylipäälliköltä henkilökohtaisesti. Tähän viittaisi Porvoon sillan polttamiskäsky, johon hän kertoo tulleensa komennetuksi kenraalimajuri Armfeltin ja eversti Krusenstiernan toimesta. Tuskin kenraali Armfelt henkilökohtaisesti välitti komentoa väepelin veroiselle katselmuskirjurille. Siksi Löfving mainitsee everstin, jonka kautta käsky kulki. Myös Sarkamo huomioi, miten alempiarvoiset upseerit pyrkivät memoriaalianomuksissaan muodostamaan suotuisaa kuvaa kunniastaan nimeämällä esimerkiksi kenraaleja, joiden alaisuudessa he olivat palvelleet.¹⁴⁵

Kuva 2. Löfvingin vierailemia tai mainitsemia paikkoja Turun saaristossa ja Ahvenanmaalla vuodelta 1714, asetettuna nykykartalle. Rantaviivat ovat muuttuneet maankohoamisesta huomattavasti. Listaus ei ole täysin kattava. Tekijä: Sampsa Perälä. Väline: Datawrapper; OpenStreetMap.

¹⁴⁴ Koskinen 1865, 397; 408; 441.

¹⁴⁵ Sarkamo 2011, 105–106.

Pappien ruotuun palauttaminen ei ollut ainut kerta kuin Löfving näki itsensä vanhan ruotsalaisen esivallan jatkeena, vaikka seuraava esimerkki on valloitetun sijasta vihollisen käsiin lipsuvassa maassa. Vuoden 1714 tammikuussa uuden komennuksen alkuvaiheilla Löfvingin partio osallistui Korppoon Houtskariin jumalanpalvelukseen. Sen päätyttyä talonpojat solvasivat Löfvingiä ja hänen partiokumppaniaan Johan Ahockia. Löfving ratkaisee tilanteen räjäyttämällä käsikranaatin, jonka seuraukset jäävät tulkinnanvaraisiksi hänen selostuksensa perusteella: ”- - kun se räjähti, talonpojat lensivät toinen sinne, toinen tänne”.¹⁴⁶ Jos talonpoikia tässä tilanteessa loukkaantui tai menehtyi, se ei ainakaan ollut omiaan auttamaan Löfvingiä heidän yhteistyönsä takaamisessa.¹⁴⁷

Seuraavana päivänä Löfving kutsui pitäjän talonpoikia luokseen Houtskarın pappilalle. Hän varoitti heitä 363 ploitun paloveroa¹⁴⁸ maksamista vastaan, koska alkuun päästyään venäläisten verotusinto vain kasvaisi. ”Muistutin myös uskollisuudesta, jota he olivat vannoneet entiselle kuninkaalleen ja jota heidän nyt tulisi osoittaa.”¹⁴⁹ Alaluvun edeltävät esimerkit huomioiden on syytä epäillä Löfvingin tässäkin pettyneen uskollisuudenpuutteeseen Ruotsin alamaisiksi katsomissaan talonpojissa, vaikka ajallisesti nämä tapahtumat ovat aiempia. Vaikutelmaksi jää, että isänmaa, kuningas ja esivalta olivat hänelle taistelun arvoisia symboleita, joiden nimissä omat uhraukset olivat perusteltuja.¹⁵⁰ Epäilemättä talonpojat ennemminkin näkivät edukseen pyrkiä tulemaan toimeen sen osapuolen kanssa, kenellä oli suurin kyky vaikuttaa heihin hyvässä ja pahassa. Ruotsin ote Turun saaristossa oli pahasti lipsumassa 1714, eivätkä talonpojat halunneet lisähankaluuksia vastustelemalla tulevaa miehittäjää.

Edellä lainatun vetoomuksen lisäksi Löfving tarjoutui kirjoittamaan talonpoikien puolesta Venäjän miehityshallinnon johtajalle ruhtinas Golitsynille. Ehdotuksen mukaan venäläiset pyydettäisiin hakemaan veronsa itse, tai vaihtoehtoisesti he tulisivat saattamaan talonpoikia ruotsalaispartioiden uhan takia, jotta sissit voisivat heidät väijyttää. Saalis jaettaisiin puoleen talonpoikien ja partion välille. Talonpojat suostuivat, mutta jo seuraavana päivänä tulivat Korppoon ja Houtskarın miehet vaatimaan ruotsalaispartion poistumista uhaten sen

---

¹⁴⁶ Nyberg 2001, 33; vrt. Koskinen 1865, 402.

¹⁴⁷ Talonpojat luultavasti olivat kuulleet siitä, miten Löfving oli anastanut Liedossa talonpoikien venäläisille viemiä paloverorahoja 4000 kuparitaalerin edestä. Tämä voisi hyvin selittää vihamielistä suhtautumista, tai vähintäänkin sen seurauksena annetut venäläisjulistukset, jossa uhataan ruotsalaisia piilotelevia rangaistuksella. Tästä kertomuksesta lisää luvussa 4.1.

¹⁴⁸ Aikalaistermi miehittäjän määräämälle verolle, ks. luku 4.2. Alkuperäiskirjoitusasu: *Branskat*.

¹⁴⁹ Nyberg 2001, 34; vrt. Koskinen 1865, 402.

¹⁵⁰ Ks. edellä s. 28.

ilmiantamista venäläisille. Björköläinen Jacob Ersson ivaili, ettei edes 50 ruotsalaisesta sotilaasta olisi vastusta hänen kyläläisilleen, eikä Löfvingin partiossa ollut kuin muutama mies. Löfving reagoi virittämällä aseensa hanan ja käskemällä Jacobin polvilleen sekä lausumaan Isä meidän -rukouksen. ”Olisin totisesti ampunut hänet, ellei hän olisi langennut polvilleen. - - päästin hanan vireestä ja iskin häntä pari kertaa musketilla päähän sanoen: Senkin kelmi, kehtaatkin tuollaista puhua, etkö halua voittaa venäläisiä?”¹⁵¹ Löfving ei tehnyt eroa oman tilanteensa ja talonpoikien tilanteen välillä maailmankuvansa pohjalta. Hän ei käsittänyt, mikseivät talonpojat olleet valmiita tekemään äärettömiä uhrauksia maansa ja esivaltansa puolesta kamppailussa vihollista vastaan.

Uhkailtuaan kapinajohtajaa Löfving vei talonpoikien rahat ja sai heidät vannomaan uskollisuuttaan sitä vasten, ettei tiedustelija toimisi pitäjissä venäläisiä vastaan. Vastineeksi partiojohtajalle ilmoitettaisiin havaituista venäläisistä, jotta hän osaisi heitä vältellä. Näin saatu sopimus oli ymmärrettävästi luototon. Pian Houtskarissa talonpojat yrittivät väijyttää sen läpi Nauvoon matkaavan Löfvingin. Ilmeisesti talonpojat eivät todellakaan olisi halunneet itselleen ongelmia miehittäjän kanssa, tai ehkä he olivat kranaatin aiheuttamista vahingoista edelleen vihaisia. Löfving reagoi kehottamalla huutaen heitä valmistautumaan. Joukko hajaantui. Löfving jatkoi uhkailua eräässä talossa:

”—astuin sisään varoittamaan isäntää, että jos he uskaltaisivat ryhtyä yhtään mihinkään, minä heistä jokaisen vaimoineen, lapsineen ja koko taloineen yöllä tulipalolla tuhoaisin, koska he vastustavat esivaltaa ja minua, jonka tehtävä oli raportoida Ahvenanmaalle ja Ruotsiin.”¹⁵²

Tämä lainaus osoittaa tuntuvimmin, kuinka Löfving mielsi itsensä ruotsalaisen esivallan jatkeeksi miehitetyllä alueella. Talonpoikaisten kapinallisuus häntä vastaan oli hänen mielessään yhtä kuin uskottomuus esivaltaa vastaan. Se oikeutti hänet ilmoittamaan tuomionkaltaisen uhkauksen näistä rikkeistä.¹⁵³ Toteuttamiskelpoiselta vaikuttava uhkailu toimi paremmin kuin sen avulla tehty sopimus. Löfvingin mukaan alueen talonpojat eivät häntä jatkossa vaivanneet. Hän sai tiedustella Turun ympäristössä partioineen rauhassa tulevana päivinä.¹⁵⁴ Ilmeisesti Löfving oletti sanan levinneen hänen uhkauksestaan. Samoin

¹⁵¹ Nyberg 2001, 34; vrt. Koskinen 1865, 402.

¹⁵² Nyberg 2001, 35; vrt. Koskinen 1865, 403.

¹⁵³ Sarkamo ja Vilkuna huomioivat, miten upseerit usein käyttäytyivät sota-artikloihin ja säädynarvoonsa nojaten omavaltaisesti talonpoikia kohtaan. Sarkamo viittaa vuoden 1683 sota-artikloihin ja Vilkunan esimerkit käsittelevät sodanjälkeistä aikaa. Sarkamo 2011, 151; Vilkuna 437–439.

¹⁵⁴ Löfving saa kylläkin kuulla Björköläisten yhä kantavan hänelle kaunaa vuoden 1715 lokakuussa, asiaa käsitellään tarkemmin luvussa 3.2.

kuin kuningasuskollisuuteen vetoaminen, esivallan käyttäminen retorisenä tehokeinona tuskin talonpoikia hetkautti. Se kertoo enemmän Löfvingin maailmankuvasta. Esivallan vastustamisen tuomittavuuden sijasta talonpojat kuitenkin pelkäsivät tiedustelijan konkreettista uhkausta kostosta.

2.4 Löfvingin maailmankuva ja kauhunhallintateoria

Edeltävässä aluvussa on havainnollistettu, miten Stefan Löfvingin maailmankuva välittyy hänen muistelmistaan. Löfvingin maailmankuvassa hän oli Ruotsin vallan jatkumo täyttäessään esivallalta saamiaan tehtäviä. Hän ilmeisesti koki tiedustelu- ja vakoojatoimensa itselleen merkitystä tuottavaksi osin sen vuoksi, koska hän kykeni edustamaan vanhaa esivaltaa siellä, missä valloittaja oli sen täysin syrjäyttänyt.¹⁵⁵ Löfving ei sietänyt epälojaalia tai -isänmaallista käytöstä,¹⁵⁶ huolimatta siitä, että asukkaat yrittivät parhaansa mukaan selvitä vihamielisen miehitysarmeijan uhkasta. Kauhunhallintateorian teorian näkökulmasta tämä voisi johtua maailmankatsomuksellisista puolustusmekanismeista, eli defenseseistä¹⁵⁷. Kun kauhunhallintateorian tutkimuksissa koehenkilöiden kuolevaisuussalienssia on korotettu, on sen havaittu vahvistavan heidän olemassa olevia maailmankatsomuksellisia uskomuksia. Ne antavat henkilölle turvaa, kun hän kokee henkensä uhatuksi tai tiedostaa ajallisen rajallisuutensa. Kun yksilön maailmankatsomus joutuu kyseenalaiseksi mielen defenssimekanismit aktivoituvat.

Aluvussa 2.3 käsitellyissä tapahtumissa Löfving oli kertomiensa mukaan vaarallisissa tilanteissa, joiden pieleen menemisen seuraukset olisivat vakavia. Uhkia olivat sotavankeus, kuolema tai vakava vammautuminen. Ensin mainittu olisi luultavasti ollut vakoojan osalta lopultakin kuolettava.¹⁵⁸ Nykymaailmassa kauhunhallintateorian vaatimaa kuolevaisuussalienssin korostumista saattaa tapahtua arjen uutisistamme. Onnettomuudet, luontokatastrofit, sodat ja pandemiat muistuttavat meitä ajallisesta rajallisuudestamme etenkin, mitä lähempänä ne ovat. Kauhunhallintateorian mukaan kuoleman uhkien korostuessa, itsesäilytysvaiston tukahduttamiseksi ihmiselle on kehittynyt

---

¹⁵⁵ Merkityksen juontaminen kulttuurillista elementeistä on oletettavasti vahvistanut Löfvingin itsetuntoa, jota tarkastellaan aluvussa 3.2.

¹⁵⁶ Aihetta käsitellään luvussa 2.3.

¹⁵⁷ ”tiedostamaton psyykkinen puolustuskeino, -mekanismi.” Kielitoimiston sanakirja: defensi.

¹⁵⁸ Kiinnijääneiden vakoilijoiden kohtelun osalta ei ole kirjallisuudessa suoria mainintoja, mutta kuolema tuomittuna tai ilman lienee ajan sota- ja oikeuskäytänteisiin katsoen ilmeinen. Venäläiset tuomitsivat luvatta Tukholmaan kulkeneita ihmisiä kuolemaan, ehkä osin juuri vakoilun vuoksi. Rovasti Johan Sennenberg tuomittiin kuolemaan väitetystä yhteydenpidosta vakoojiin. Sodan aikana tuomittiin myös venäjän puolella käyneitä ruotsalaisia vakoilusta epäiltynä kuolemaan. Vilkuna 2005, 157; 203; 238.

puolustusmekanismeja. Tässä alaluvussa tarkastellaan, miten kauhunhallintateorian ymmärrystä defensesistä kuoleman tiedostamista vastaan voidaan soveltaa muistelmista tehtäviin tulkintoihin. Muistelmiin päätyneet kokemukset muodostuivat Löfvingille, kun sota ja siihen liittyvät vaarat olivat hänelle koettua todellisuutta.

Kauhunhallintateoriaa hyödyntävissä ihmiskokeissa kuolevaisuussalienssin manipulointiin on saatettu käyttää esimerkiksi raakaa väkivaltaa sisältäviä videoita tai oman kuoleman ajatteluun johdattavia kyselyitä. Niissä koehenkilöä voidaan pyytää kuvailemaan oma kuolemansa fyysisenä prosessina, sen seurauksia tai siitä aiheutuvia tunteita. On perusteltua ajatella, että Löfvingin henkiset puolustusmekanismit aktivoituivat erityisesti tilanteissa, joissa häntä fyysisesti uhattiin (ilmiannon uhka, talonpoikien ylläkööt), tai hänen maailmankuvaansa kyseenalaistettiin (uskottomuus oikeaa esivaltaa kohtaan, epäisänmaallisuus).¹⁵⁹

Kauhunhallintateorian ensimmäisissä onnistuneissa kokeissa osoitettiin kuolevaisuussalienssin¹⁶⁰ ja maailmankatsomusdefenssin vuorovaikutus. Tusconilaiset kaupunkituomarit saivat eteensä koetilanteeseen keksityn seksityöstä kiinnijääneen naisen tapauksen. Koeryhmän kuolevaisuussalienssia manipuloitiin samanlaisella kyselyllä, josta edellä kerrottiin. Kontrolliryhmällä kyselyn sisältö oli neutraalia. Koetulokset osoittivat, että kuolevaisuussalienssin osalta manipuloitu ryhmä antoi poikkeuksetta naisen tutkintavankeudelle isomman takuusumman. Koetulos pystyttiin toistamaan *college*-opiskelijoilla, mutta takuusumman korotus tapahtui vain niillä koehenkilöillä, joiden maailmankuvassa prostituutio oli väärin.¹⁶¹

Maailmankatsomusdefenssin tutkimiseen suunniteltiin koe, jossa ihmisille annettiin ongelmanratkontatehtäviä ja siihen valikoima improvisoituja työkaluja. Yksi tehtävä oli taulun kiinnittäminen seinään naulalla. Sen lyömiseen ainut sopiva työkalu oli krusifiksi. Toisessa tehtävässä piti erottaa mustaa väriainetta hiekan seasta. Ainut seulaksi sopiva väline oli Yhdysvaltojen lippu, joka oli relevantti kulttuurisymboli koetilanteessa käytetyille amerikkalaisopiskelijoille. Kuolevaisuussalienssiryhmässä olleet koehenkilöt käyttivät tehtäviin puolet enemmän aikaa, kuin kontrolliryhmissä olleet ja he kuvailivat tehtävän

---

¹⁵⁹ Ks. luku 2.3.

¹⁶⁰ Käsitteen määrittelystä ks. s. 9.

¹⁶¹ Ero takuusummissa oli merkittävä, keskimääräinen takuusumma ryhmällä, jonka kuolevaisuussalienssia manipuloitiin, oli 450 \$. Kontrolliryhmällä summa oli vain 50 \$. Greenberg, Solomon ja Pyszczynski 2015, 17–19; Schimel, Hayes ja Sharp 2019 4–5; Rosenblatt et al. 1989.

suorittamisen olleen huomattavan epämukavaa. Naulakokeessa henkilön ei tarvinnut olla uskonnollinen kokeakseen krusifiksin käyttämisen hankalaksi, mikä on kertovaa merkittävien kulttuurillisten symbolien voimakkuudesta alitajuntaisella tasolla. Kontrolliryhmäläisillä isänmaallisen tai uskonnollisen symbolin käyttäminen työkaluna ei tuottanut vastaavia tunnon tuskia ja he tarttuivat toimeen nopeammin.¹⁶²

Maailemankatsomukseen sekä itsetuntoon liittyvät defenssit ovat distaalisia, eli etädefenssejä. Tämä tarkoittaa sitä, että ne yleensä seuraavat kuolevaisuussalienssin kohoamista tai henkeen kohdistuvaa uhkaa viiveellä. Sen sijaan mieli välittömästi aktivoi proksimaalisia defenssejä, eli lähidefenssejä.¹⁶³ Lähidefenssi pyrkii vastaamaan kuoleman uhan tiedostamiseen aktiivimalla alitajuisia prosesseja tukahduttamaan uhkaavat ajatukset tai vähättelemään niistä juontuvaa ahdistusta. Nuori henkilö saattaa esimerkiksi ajatella, että hänellä on vielä paljon elinaikaa jäljellä, taikka pitää riskiä kuolemaansa minimaalisena. Etädefensseissä taas kyse on siitä, että lähidefenssien ja ajan myötävaikutuksesta eksplisiittiset kuolema-ajatukset ovat siirtyneet tiedostamattomiksi tausta-ajatuksiksi. Sitä lievittääkseen esimerkiksi yksilön maailmankatsomukseen kytköksessä olevat uskomukset ja piirteet korostuvat puolustusmekanismeina kauhua vastaan.¹⁶⁴

Seuraavaksi esitellään, miten etädefenssejä motivoivia kuolema-ajatuksia on kauhunhallintateoriassa kyetty hahmottamaan. Sen kirjallisuudessa ja kokeissa käytetään *Death-Thought Accessibility* -konseptia, joka tässä tutkielmassa käännetään kuolema-ajatuksien läheisyydeksi. Greenbergin tutkimusryhmä kehitti konseptin havaittuaan ihmisten olevan maailmankatsomuksistaan defensiivisimmillään, kun kuolevaisuussalienssin manipuloinnista oli kulunut jonkin aikaa. Se vaikutti tapahtuvan, kun koehenkilöt eivät enää tietoisesti ajatelleet kuolemaa. Jatkoselvitystä varten kehitettiin tapa mitata kuolema-ajatuksien saatavuutta. Siinä koehenkilöitä pyydetään täydentämään ristikkosanatehtävää muistuttavassa kaavakkeessa erilaisia osittain valmiiksi täytettyjä sanoja. Täytettäville sanoille ovat vaihtoehtoina neutraaliin tai kuoleman aihepiiriin liittyvä sana. Esimerkiksi *coff__* voidaan täyttää sanalla *coffee* (kahvi) tai *coffin* (arkku). Kuolema-ajatuksien tulkitaan olevan koholla, jos koehenkilö vastaa kontrolliryhmää useammin kuolemaan liittyvällä sanalla neutraalin sijasta. Kyselyllä mitataan sitä, onko kuolemaan

---

¹⁶² Greenberg et al. 1995; Greenberg, Solomon & Pyszczynski 2015, 31–32; Schimel, Hayes ja Sharp 2019, 5.

¹⁶³ Distaalinen ja proksimaalinen ovat lääketieteessä sekä psykologiassa käytettyjä käsitteitä. Tässä tutkielmassa käytetään niille kelvollisia yleiskielisempiä etuliitteitä etä- ja lähi.

¹⁶⁴ Kosloff et al. 2019, 31–63.

liittyvät ajatukset alitajuntaisesti tai implisiittisesti aktiivisia, vaikka ne eivät olisikaan tiedostettuja. Metodilla kyettiin erottamaan etädefenssien olemassaolo. Samassa yhteydessä hahmottui lähidefenssien vaikutus, joiden ansiosta kuolema-ajatuksien saavutettavuus ei koehenkilöillä välittömästi kohonnut kuolevaisuussalienssin manipuloinnin jälkeen.

Lähidefenssien aikana mielessä toimii kognitiivisia prosesseja, jotka ajallaan tukahduttavat kuolema-ajatukset alitajuntaisesti.¹⁶⁵ Vasta sitten aktivoituvat etädefenssit. Silloin henkilö todennäköisemmin reagoi voimakkaammin esimerkiksi hänen sukuaan, kaupunkiaan, isänmaataan, tai muita tärkeitä kulttuurisymboleita herjaaviin ärsykkeisiin.¹⁶⁶

Edellä kuvailtu konsepti mahdollisti kokeet, joissa testattiin maailmankatsomusdefenssiä toiseen suuntaan. Jos koehenkilön arvoja tai maailmankatsomusta kyseenalaistettiin kuolema-ajatuksien läheisyys kasvoi. Tämä puhuu sen puolesta, että maailmankatsomusdefenssi suojelee ihmismieltä nimenomaisesti kuolema-ajatuksia vastaan.¹⁶⁷ Eivätkä lähidefenssit aktivoitu aina, vaan ihminen saattaa siirtyä suoraan etädefensseihin. Näin on todettu esimerkiksi kokeissa, jossa koehenkilölle näytetään tietokoneruutua, jossa välkkyä sana kuolema niin, ettei hän ehdi sitä tiedostamaan.¹⁶⁸

Esiteltyjen kauhunhallintateorian konseptien historian tutkimuksellinen soveltaminen Löfvingin päiväkirjoihin ei ole mutkatonta, eikä sitä tule tehdä kevyin perustein. Nykyaikaisia laboratorio-olosuhteissa tehtyjä ihmiskokeita ja niiden tuloksia ei ole mielekästä soveltaa suoraan muistelmien analysointiin. Ne muodostavat lähtökohdan lukutavalle, joka auttaa ymmärtämään Löfvingiä hahmona – tai luontena – hänen muistelmiensa pohjilta. Esimerkiksi tutkimuskohteen maailmankuva ja itsetunto¹⁶⁹ ovat selkeästi hahmoteltavissa, kun muistelmia analysoidaan niiden historiallisessa kontekstissa. Teoria auttaa ymmärtämään, mitkä asiat ovat Löfvingin henkisten kantimien analysoinnissa merkittäviä seikkoja. Maailmankatsomuksen ja itsetunnon vuorovaikutus suhteessa defensesseihin kuolemankauhua vastaan ovat tässä avainasemassa.

On huomioitava, että yksilölliset muuttujat, kuten sukupuoli, ikä tai erilaiset henkiset ominaisuudet tai sairaudet (esim. masennus, tarve struktuurille) tuottavat erilaisia tuloksia,

---

¹⁶⁵ Greenberg et al. 1994; Steinman ja Updegraff 2015, 5.

¹⁶⁶ Etädefensseistä ks. esim. Kosloff et al. 2019, 39–45.

¹⁶⁷ Steinman ja Updegraff 2015, 8; Schimel et. al 2007.

¹⁶⁸ Schimel, Hayes ja Sharp 2019 39–49.

¹⁶⁹ Ks. luku 3

kun kuolevaisuussalienssia manipuloidaan.¹⁷⁰ Usein asioista niukalti ilmaiseva muistelmateksti ei mahdollista tällaisten seikkojen tarkempaa erittelyä ja problematisointia. Yksittäisten kauhunhallintateorian kokeiden soveltamisen aineiston analyysiin ja tulkintaan ei usein ole mielekästä. Niiden tuottamaan käsityksestä ihmismielestä ei taas tule suhtautua liian nuivasti, sillä kuolevaisuussalienssin manipulointi on tuottanut toistuvasti hypoteesien mukaisia tuloksia verrattuna kontrollitilanteisiin. Tästä käsityksestä voidaan johtaa joitain yleistettäviä huomioita liittyen menneisyydenkin ihmismielien ymmärrykseen.

Muistelmat ovat ajallisesti hajanaisia ja on vaikea jälkikäteen erottaa, mikä on suoraan päiväkirjoista kopioitua ja mikä on 1730-luvulla Löfvingin muistelemaa. Sen pohjalta on mahdotonta havainnoida esimerkiksi mahdollisia merkkejä lähidefenseistä muistelmien sivuilta. Toisaalta taas muistitietotutkimuksen metodologian pohjalta on kiinnostava kiinnittää huomiota niihin asioihin, joita Löfving on kokenut olennaiseksi muistella. Esimerkiksi seikkaperäisesti kirjoitetut tapahtumankuvaukset talonpoikien ja pappien ojentamisesta saivat Löfvingiltä paljon huomiota, koska ne olivat hänelle merkityksellisiä kokemuksia.¹⁷¹ Merkityksellisyyden yksi tulkintamalli selittyy tutkielman teoreettisella luvulla: Löfvingin osoittama tarve puolustaa maailmankatsomustaan liittyä tarpeeseen hallita vaativia tilanteita. Uhka maailmankuvulle oli myös uhka toimintakyvylle, vaikka vaaratilanteissa täytyi pystyä toimimaan vaaroista lamaantumatta.

Edellisessä aluvussa esitetyt tapahtumat havainnollistavat maailmankatsomuksen puolustamisen ilmenemistä Löfvingin muistelmissa. Esimerkiksi vihollista palvelleet epäkuuliaisiksi tulkitut papit, jotka julkisesti väittivät ilmiantavansa Löfvingin.¹⁷² Konkreettisen uhan lisäksi he uhkasivat Löfvingiä maailmankatsomuksellisesti. Ei välttämättä olen täysin sattumaa, että kaikki isänmaahan ja esivaltaan liittyvät maininnat muistelmissa esiintyvät näiden tarinoiden yhteydessä. Toki voisi olettaa, että jos isänmaallisuus ja kuuliaisuus esivallalle olisivat Löfvingin kulttuurillisessa maailmankuvassa tärkeitä, esiintyisivät ne useammin muistelmissa. Ehkä ne esiintyvät juuri vuoden 1715 tapahtumien yhteydessä sen takia, koska silloin Löfvingin maailmankuvaa uhattiin. Vaihtoehtoisesti ajateltuna Löfving on saattanut kokea alitajuntaista ahdistusta kuolemasta jatkuvasti vuonna 1715, joka alkoi hyvin vaikealla selviytymiskamppailulla Ahvenanmaalla, josta lisää luvussa

---

¹⁷⁰ Tarkemmin yksilöllisten muuttujien ja niistä tehdyistä tutkimuksista ks. luku Variables found to moderate MS effects. Cox, Darrell ja Arrowood 2019, erit. 110–115.

¹⁷¹ Ks. luku 2.3.

¹⁷² Ks. luku 2.3.

4.3. Uhkakuvat jatkuivat Manner-Suomessa, sillä hän saa kuulla paikallistenkin juonittelevan häntä vastaan. Hyvin spekulatiivisesti voidaan ajatella, että jatkuva kokemus vaarasta korostaa maailmankatsomuksellisia defensejä. Mekanismi olisi tiedostamaton, kuten edellä mainitussa kokeessa, jossa koehenkilöitä altistettiin kuolema-sanalle ilman, että heidän tietoisuutensa ehtii sitä tajuamaan.

Maailemankatsomusdefenssi saattoi esimerkiksi osin ohjata Löfvingin käyttäytymistä, kun hän uhkaili esivallan nimissä pappeja vuonna 1715. Jos hän olisi halunnut rankaista pappeja vain siitä syystä, että he uskalsivat uhata häntä kiinniotolla hän olisi voinut tehdä sen suuremmin fyysistä uhkaa käyttämällä. Kuten esimerkiksi väijyttämällä heidät partiomiestensä avulla pappiloiden läheisyydessä, jolloin venäläissotilaiden läsnäolon riski oli pienempi ja papit olivat ilman kotiväen suojaa. Molemmissa tapauksissa hän silti näki ratkaisuihinaan ylimääräistä vaivaa. Kirjeissä käytettiin ilmaisuja, jotka alleviivasivat Löfvingin maailmankuvaa valtakunnan ideologioiden mukaisesti. Lisäksi hän tahtoi olla itse fyysisesti paikalla. Sitä saattaisi selittää halu kasvattaa hänen mainettaan, joka luvussa 3.2 linkitetään itsetunnon säätelyyn.

2.5 Uskonnollinen ja sekulaari kuolemantorjunta

Uskonnollisuus tai hengellisyys ovat merkittävässä osassa ihmismielen tavassa ymmärtää maailmaa. Kauhuhallintateoriassa ne mielletään osaksi sen maailmankatsomus-viitekehystä. Uskonnollinen (tai yliluonnollinen) ajattelu tai toiminta on kuolemantorjuntaa, jossa ihmismieli tulee uskoneeksi kykenevänsä päihittämään kuoleman fyysiset ulottuvuudet ja jatkamaan elämäänsä yliluonnollisessa todellisuudessa. Tälle rinnakkainen käsite on kirjaimellinen kuolemattomuus. Käytännössä kaikissa merkittävässä uskonnoissa keskeisessä osassa on jokin narratiivi elämän jatkuvuudesta. Tutkielman kontekstissa ymmärrettävin esimerkki on kristittyjen taivas. Lisäksi uskonnollisuus tarjoaa usein väyliä sekulaariselle kuolemantorjunnalle.

Sekulaarissa (tai epäyliluonnollisessa) kuolemantorjunnassa ihminen pyrkii jättämään maailmaan merkittäviä muutoksia ja asioita, ikuistaakseen muistonsa konkreettisiin asioihin tai muihin ihmismieliin. Lähes samaa asiaa tarkoittaa symbolisen kuolemattomuuden käsite.¹⁷³ Tyypillinen symbolista kuolemattomuutta tavoitteleva ihminen voisi olla taiteilija, jonka luovaa työtä ja sen julkaisua motivoi ajatus, että hän haluaa jättää jälkeensä jotain

---

¹⁷³ Vail et al. 2019, 274.

konkreettista. Luovan työn tavoitteena usein se, että se päättyy toisten kulutettavaksi, katsottavaksi tai kuunneltavaksi ja jättää symbolisen jäljen maailmaan. On pohtimisen arvoista, onko tietynlainen symbolisen kuolemattomuuden tavoite motivoinut Löfvingiä muistelmiensa kirjoittamiseen. Tutkielman johdannossa aihetta sivuttaessa muistelmien tekemiselle katsottu löytyvän yksioikoista motiivia, kuten vakituisen viran tai eläkkeen hankinta. Sitä Löfving vaikuttaa edistäneen enemmän kirjeitse.

Kauhunhallintateoriassa on havaittu oman menneisyyden nostalgisoinnin tuottavan mielessä positiivisia käsityksiä itsen ja sen hyväksi koettujen ominaisuuksien välille. Oma narratiivi menneisyydestä auttaa jäsentämään sitä johdonmukaiseksi tarinaksi, joka tuottaa jatkuvaa merkityksellisyyttä. Tämä edustaa symboliseksi kuolemattomuudeksi käsitteellistettyä tiedostamatonta ajatusmallia tai defenssiä.¹⁷⁴ Jos ihminen kokee menneisyytensä merkityksellisyyden tai johdonmukaisuuden kyseenalaistetuksi, hän voi pitää sen uudelleen jäsentelyä tarpeellisena (esimerkiksi muistelmia kirjoittamalla).¹⁷⁵ Tarkastellessa edeltävää huomiota Löfvingin kirjoitusmotiivin valossa on kiinnitettävä huomio kirjoitusajankohtaan. Hornborgin mukaan Löfving meni toisiin naimisiin 1730 joulukuussa, vuosi on sama kuin muistelmien kirjoittamisen aloitusvuosi. Ilmeisesti Löfvingin ensimmäisen vaimon kuolemasta ei ollut kulunut pitkää aikaa. Vaimon kuolema saattoi mullistaa Löfvingin elämäntilanteen, mikä ohjasi häntä menneisyytensä tarkasteluun. Koska Löfving kopioi armeijan ja laivaston rullia vuonna 1730 voisi siitä päätellä, että vaimon poismenon myötä muuttunut elämäntilanne mahdollisesti pakotti hänet harkitsemaan armeijavirkaa. Tämä johti hänen menneisyytensä oman ja muiden arvioinnin alaiseksi. Kun kauhunhallintateorian pohjalta on tutkittu yksöiden suhdetta aikaan ja oman elämän narratiiveihin on huomattu aiemman elämän jäsentämisen nousevan tärkeämmäksi, kun ihminen kohtaa muistutuksia kuolemasta (vaimon poismeno) tai tulevaisuus on epäselkeä (toimeentulo, armeijavirka). Omien saavutuksien ja kokemusten nostalgisoinnin on havaittu vaikuttavan positiivisesti itsetuntoon.¹⁷⁶ Vaikka tämä teoriajohdanteinen tulkintamalli olisi spekulatiivinen se myös laajentaa tapoja käsittää Löfvingin muistelmien kirjoittamismotiivia. Aiemmat tulkinnat nojaavat yksioikoisiin olettamuksiin siitä, että menneiden ihmisiä motivoi vain oma etu.¹⁷⁷

---

¹⁷⁴ Rothschild et al. 2019, 194.

¹⁷⁵ Abeyta, Nelson & Routledge 2019, 213.

¹⁷⁶ Abeyta, Nelson & Routledge 2019, 214.

¹⁷⁷ Kirjoittamismotiivia käsiteltiin myös johdantoluvussa 1.3.

Eräässä kertomuksessa on viitteitä molemmista kuolemantorjuntatyypeistä. Kesäkuun 24. 1714 Löfving kertoi peitonneensa seitsemänmiehisen partionsa kanssa 58 miehen vahvuisen venäläisjoukon peltokahakassa. Kertomuksen mukaan rykmentinkirstua saattamassa olleet venäläiset eivät tehneet suurta vahinkoa kolmella yhteislaukauksellaan. Tästä Löfving kiitti Jumalaa käyttäen ilmaisua ”*des gudjlåf*”¹⁷⁸ – tai antoi ymmärtää onnen suuren sattumuksen keskellä olleen tämän johdatusta. Vain kersantti Holmgren sai naarmun jalkaansa. Kyseessä saattaa olla vain arkipäiväinen hyvään onneen liittyvä ilmaisu, joten sen tulkinta ylikuonnolliseksi kuolemantorjunnaksi on tehtävä vain varauksellisesti. Löfving mainitsi partionsa aseitten olleen ladattu seitsemällä haulilla ja yhdellä kuulalla. Tämä musketeille tyypillinen lataustyylillä havainnollistuu kuvassa 3, jota saattoi edelleen tehostaa tähtäimet, joita ruotsalaismusketeissa poikkeuksellisesti oli, kuten kuva 4 näyttää.¹⁷⁹ Tällaisen latauksen laaja hajauma moninkertaisti lähitaistelussa niiden vaikutuskyvyn, jonka ansiosta Löfving sai taistelunkulusta yliotteen. Latauksen mainitsemisella Löfving mahdollisesti halusi korostaa kykyjään sotilaana ja partiojohtajana. Nokkeluutensa korostaminen ei ollut hänelle vierasta, minkä merkitystä kauhunhallinnan kannalta tarkastellaan seuraavassa luvussa. Lähitaistelun kulkua tarkemmin kuvailematta Löfving kertoo, välskäri lähteneen karkuun kahdeksan miehen kanssa. Heidän suojelemansa kirstun Löfving mainitsi myöhemmin saaneensa saaliiksi. Kahden muun upseerin ja 50 rivisotilaan kanssa¹⁸⁰ mainitaan jääneen sijoilleen (”*blef på platsen*”¹⁸¹). Se voidaan tulkita kaatumista tarkoittavaksi idiomiksi,¹⁸² mutta Löfvingin suppeassa kerrontatyylissä se voisi myös tarkoittaa osan antautuneen. Mainittu luku saattaa olla myös silkkaa liioittelua.

Löfving ei ohittanut tilaisuutta kirjata ylös, miten venäläisten mukana ollut hämäläispappi reagoi. Kuultuaan, ettei Löfvingiltä kukaan loukkaantunut, pappi kertoi aikeistansa ylistää partion urotekoja saarnapenkistä käsin.¹⁸³ Tämän jälkeen Löfving vielä luetteli runsasta sotasaalistaan, johon edellä mainittu kirstu kuului. Mainitsemalla komentamansa muskettilatauksen, papin kehut ja luettelemalla sotasaaliin Löfving halusi korostaa omia kykyjään jälkimaailmalle. Löfvingin luotto omiin kykyihinsä takasi, ettei hänen mielensä

¹⁷⁸ Jumalan kiittäminen hyvästä onnesta oli ilmeisen tavanomaista luterilaisessa Ruotsissa, riippumatta uskonlujuudesta. Koskinen 1865, 406; vrt. Hornborg 1926, 90 ”*gudi lov*”.

¹⁷⁹ Kuula ja hauli eli *buck and shot* latauksista musketeissa ks. esim. Stanage 2000. Koskinen 1865, 406–407; Nyberg 2001, 39–40.

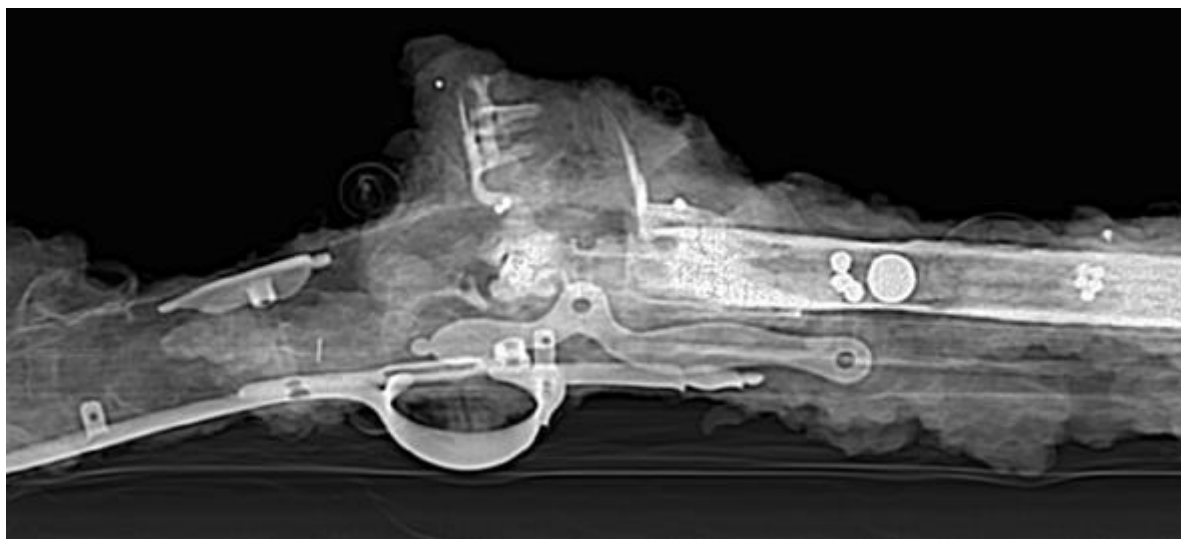
¹⁸⁰ Ks. SAOB: *gemen*, vrt. Nyberg 2001, 89; ja Koskinen 1865, 407.

¹⁸¹ Koskinen 1865, 408.

¹⁸² Vrt. esim. ”*En av flyktingarne fick sig en kula och blev på platsen, men de tre andra undkommo över isen.*” Grimberg 1922, 497.

¹⁸³ Koskinen 1865, 408.

suojakeinot olleet pelkästään lujan uskon varassa, josta lisää tuonnempana. Ihmeellinen tarina on siinä mielessä uskottava, että 1700-luvun alun rihlaamattomat musketit yksittäisellä musketin kuulalla olivat epätarkkoja. Tämä on todettu käytännön kokeissa esimerkiksi vuonna 1989 Itävallassa.¹⁸⁴ Ajan sotilasopin mukaan tähtäminen tapahtui lähinnä vain tasaamalla ase suoraksi vihollista kohtaan, yleensä musketeissa ei ollut tähtäimiä.¹⁸⁵ Yhteislaukauksen ideana oli saattaa tarpeeksi kuulia ilmaan, jotta vastustajan muodostelmaan saataisiin osumia. Ilman tarkempaa tähtäystä tämä ei välttämättä ollut tehokas taktiikka pientä partiota vastaan, joka oli luultavasti komennettu hajalleen toisistaan.

Kuva 3. Edestä ladattaville ruutiaseille tyypillistä kuula- ja haulilatausta havainnollistava röntgenkuva. Ase löytyi, kun Floridan rannikolla 1780-luvulla uponnutta brittiläistä hylkyä tutkittiin. Kuva: Wikimedia Commons; Cmeide Lighthouse Archaeological Maritime Program CC BY 4.0

Kuva 4. Ruotsalainen musketti mallia m/1704, joka oli luultavasti käytetyin asetyyppi Löfvingin partiolla. Aseessa on etu- ja takatähtäin, tyypillisesti 1700-luvun alun musketeissa ei ollut tähtäimiä. Kuva: Armémuseum.

Erilainen esimerkki Löfvingin tavasta käsitellä inhimillistä vaaratilannetta on hänen käymänsä kaksinkamppailu venäläisupseerin kanssa elokuussa 1714. Hän jahtasi Ahvenanmaata ryöstellyttä miestä onnistuen tavoittamaan hänet. Löfving pyysi upseeria anelemaan armoa. Tämä totesi molempia olevan vain yksi ja ryntäsi hevosellaan kohti. Miekkailu lopulta päättyi

¹⁸⁴ Krenn, Kalaus, Hall 1995.

¹⁸⁵ Mandzy 2015, 155.

väsyneen upseerin armonaneluun, johon Löfving suostui vietyään tältä arvoesineitä. Upseeri kuolee Löfvingin vietyä tämän talonpoikien saunaan, ilmeisesti paikallisten pahoinpitelemänä.¹⁸⁶ Vaikuttaisi siltä, että Löfving suhtautui tiedustelijatehtävissä kohtaamiinsa inhimillisiin vaaratilanteisiin kylmähermoisesti omia kykyjään jälkimaailmalle korostaen, jos hän oli mielestään niiden avulla pystynyt tilanteen hallintaan. Vahvan itsetunnon myötä usko omaan tekemiseensä piti näissä tilanteissa tehokkaasti kauhun loitolla, vaikka vaara saattoi olla konkreettisesti tuntuva. Kaksinkamppailussa koetut läheltä piti -tilanteet eivät saaneet Löfvingiä vuodattamaan Jumalaa ylistäviä rivejä muistelmiinsa, vaikka hän vain täpärästi sai jalkansa irti kaatuneen hevosen alta, ja siten väisti upseerin miekanpiston. Seuraavaksi tarkastellaan, millaisten vaaratilanteiden yhteydessä Löfvingin uskonnollisuus nousee esiin kuolemaa torjuvana elementtinä.

Ruotsin valtakunnassa vallinneen puhdasoppisen luterilaisuuden vaikutuksesta Löfvingin maailmankuvan ytimessä on vahva uskonnollisuus. Kirja-artikkelissaan Niko Huttunen käsittelee nimenomaisesti Löfvingin elettyä uskontoa, eli miten Löfving kuvailee uskontoaan osana muistelmissa kuvattuja toimintoja. Hän katsoo Löfvingin vaikean vuoden 1715 Ahvenanmaan retken olleen uskonnollinen käännekohta Löfvingin muistelmissa.¹⁸⁷ Esimerkiksi selvittyään pitkästä monivaiheisesta vihollisen takaa-ajosta, jossa uhkasi myös kylmettyminen sekä nääntyminen, Löfving ylistää suojelijaansa: ”Se täytyy kuitenkin minunkin sanoa: monenlaisesta hädässä ja vaarassa olen ollut, mutta Herra on ihmeellisesti minut kaikista pois johdattanut.”¹⁸⁸ Tämä ei ollut suinkaan ainut retken aikana Raamatullisin sanankääntein tehty kiitollisuudenosoitus Jumalalle. Retkeä käsitellään tarkemmin tutkielman luvussa 4.3. Myös Huttunen kiinnittää artikkelissaan siihen laajalti huomiota.¹⁸⁹

Uskonnolliseen käänteeseen on suhtauduttava hieman varauksellisesti, vaikka on tosiasia, että vuodesta 1715 eteenpäin Löfving liitti raamatunlausekokoelmia vuosikohtaisiin loppuosioihin. On huomioitava, että Löfving kirjoitti muistelmansa 15–19 vuotta 1715 tapahtumien jälkeen ja vuosien 1711–1714 suhteellinen osuus muistelmista on vähäinen. Uskonnollisuuden ohuutta alkuosassa voi selittää sekin, ettei Löfvingillä ilmeisesti ollut muistin apuna tallessa päiväkirjaa ennen 1714 vuoden puoliväliä. Vuoden alussa hän kyllä mainitsi osallistuneensa jumalanpalvelukseen, jonka jälkeen hän joutui korppolaisten

---

¹⁸⁶ Koskinen 407–408; Nyberg 2001, 42.

¹⁸⁷ Huttunen 2022, 48.

¹⁸⁸ Nyberg 2001, 45; 52.

¹⁸⁹ Huttunen 2022, 51–57.

pilkkaamaksi. On vaikea hahmottaa, onko Löfvingin hartauden voimakkuudessa tapahtunut tosiasiallisesti muutosta vuosien 1714–1715 välillä, vai peilaavatko uskonnollisesti latautuneet tekstinosat enemmän Löfvingin uskonnollisia tuntemuksia kirjoitusajankohtana. Kauhunhallintateorian läpi tulkittuna vuoden 1715 alkuosion intensiivinen ja jatkuva vaara kyllä tukee ajatusta siitä, että ihminen tukeutuu entistä lujemmin uskontoonsa.¹⁹⁰

Luvun alussa jäsenneilyä kaksijakoista kuolemantorjuntaa kuvastaa Löfvingin muistelmista edelleen hyvin seuraava ote. Siinä kuvataan Löfvingille tapahtumarikkaan vuoden 1715 jälkipuolen retken päätyminen.

14. päivä marraskuuta, jolloin kahden pienen pojan kanssa lähdin yli Ahvenanmeren Eckerön pohjoispuolelta. Kun olimme päässeet kolmisen peninkulmaa maista, nousi tavaton myrsky pohjoisen ja luoteen väliltä. Minä olin peräsimmässä ja pojat roikkuivat mastossa ja antoivat ylen. Purjeet, kun ne kerran oli nostettu, fokka myöskin, saivat olla, sillä ei ollut ketään niitä alas ottamaan. Kaksi kertaa aalto löi niin voimakkaasti ylitseni, että jätin jo sieluparkani Jumalan ja Jeesuksen huomaan. Pääsimme kuitenkin onnellisesti yli, ja kun saavuin Furusundiin, oli tyyntä. Saavuin Tukholmaan 16. päivänä samaa kuuta, enkä saanut kuin 12 riikintaaleraa koko vaarallisesta matkastani. Tämän päiväkirjan, sanasta sanaan toimitin hänen ylhäisyydelleen herra ylikäskynhaltijalle ja nykyiselle valtakunnanneuvokselle, kreivi Taubelle, toivoen kaikkien myöhemmin ymmärtävän, millaisessa vaarassa olin ollut ja millaista hätää kokenut, mitä ei tällainen kaltaiseni oppimaton mies kynällä kovin tarkkaan osaa kuvata. Esitän yksinomaan uskollisen ja nöyrän rukouksen laupiaalle Jumalalleni ja armon Isälle huulteni hedelmän sanoen ”Herra minun Jumalani, sinua minä ylistän nyt ja aina”.¹⁹¹

Muistelmia kirjoittaessaan 1730–1734 Löfving ei kertonut toimittaneensa päiväkirjaa kreivi¹⁹² Taubelle saattaakseen hänelle arvokkaita tiedustelutietoja, vaan korostaakseen kokemiaan vaarojaan ja täpärää selviytymistään. On tulkittavissa, että muistelmia kirjoittaessaan Löfving lukenut päiväkirjojaan ja eläytynyt uudelleen vuoden 1715 vastoinkäymisiin ja vaaroihin. Etenkin värikäs kuvaus paluumatkan talvimyrskystä viittaisi siihen, että muistot koetusta kauhusta olivat tuntuvia. Ehkä siksi hän koki tähdelliseksi kirjoittaa muistelmiinsa päiväkirjan toimittamisesta Taubelle, jotta hän saattoi todistaa mielestään urhoollisesti kohtaamansa vaarat. Muistitietotutkimuksen pohjalta huomio kiinnittyy siihen, millaisia asioita muistelijä on kokenut tärkeäksi ja miten ne on ilmaistu.¹⁹³ Kauhunhallintateorian näkökulmasta tarina

¹⁹⁰ Huttunen 2022, 45.

¹⁹¹ Nyberg 2001, 76; vrt Koskinen 1865, 430.

¹⁹² Löfving käyttää kirjoitusajankohtana voimassa ollutta arvonimeä, eikä aikalaisittain oikeaa vapaaherraa. Ks. Hornborg 1926, 196.

¹⁹³ Ks. luku 1.4.

päiväkirjan toimittamisesta Taubelle olisi tulkittavissa sekulaarista kuolemantorjunnasta motivoituneeksi. Kuten Löfving lainatussa otteessa alleviivaa hän nimenomaisesti halusi muiden ymmärtävän millaista hätää ja vaaraa hän on joutunut kokemaan.

Kohdatessaan kuolemanvaaraa meren ja ilmaston luonnonvoimien armottomuuden keskellä hän selkeästi turvautui ensisijaisesti yliluonnolliseen kuolemantorjuntaan vahvan uskonnollisuutensa myötä. Purjelaivaan osuva myrsky on kokonaisvaltainen uhka. Siinä kuoleman vaaran tiedostaminen on jatkuvaa, tai vähintäänkin se on hyvin vaikeasti tukahdutettavissa. Kyseessä voisi olla kauhunhallintateorian tunnistama ilmiö, jossa kognitio ei kykene poissulkemaan kuolemanpelkoa, koska pelkästään eloonjäämiskamppailu (aluksessa pysyminen) vaatii kaiken prosessointikyvyn. Koetilanteissa on havaittu, että lähidefenssit eivät aktivoitu, jos mieltä rasitetaan heti kuolevaisuussalienssin manipuloimisen jälkeen jollain kognitiivisesti kuluttavalla tehtävällä.¹⁹⁴ Arvaamattomien ja armottomien luonnonvoimien myrskyisä koettelemus aiheuttaa voimattomuutta, kontrollin puutteen tunteen ja johtaa kuolemankauhun yliotteeseen. Kauhunhallintateorian kirjallisuudesta ulkopuolinen, mutta sen kanssa johdonmukainen tulkinta olisi, että tällaisessa tilanteessa ihminen reagoi herkemmin uskonnollisilla tai yliluonnollisilla torjuntakeinoilla. Ehkä lujasti uskovaisen Löfvingin mielikuvituksessa Jumalallinen voima pystyi taltuttamaan luonnonvoimat, tai ainakin suojelemaan häntä niiltä. Sen vuoksi on varovaisesti tulkittavissa, että tämän kaltaisten tilanteiden yhteydessä hän kirjoitti muistelmiin usein voimakkaan uskonnollisesti.

Löfving haki itselleen henkilökohtaista Jumalan johdatusta tyypillisellä kristityn rukouksella 1.5.1716: ”Jumala suokoon minulle henkensä saattamaan ja johdattamaan minua vaarallisella vaelluksellani.¹⁹⁵ Ei sinänsä ole yllättävää, että monista täpäristä tilanteista sotilasurallaan selvinnyt mies koki tarvitsevansa ja saaneensa Jumalan varjelusta. Vuoden 1715 loppuun kirjatuiissa raamatunlauseissa on myös Huttusen mukaan Raamatusta poiketen Psalmista 90:17 inspiroitunut lausahdus: ”Joka veripisara ruumissani ylistää Herraa. Halleluja. Herra Jumalamme ole armollinen ja edistä kätteni työtä, totisesti, edistä sinä kätteni työtä, ja vahvista aameneni! Aamen!”¹⁹⁶ Psalmin monikkomuodosta (suo menestyä kättemme työlle) ensimmäisen persoonaan kääntynyt versiointi välittää kuvaa Löfvingin uskonnon henkilökohtaisuudesta. Ehkä partionjohtaja ja tiedustelija, joka joutui ensi kädessä luottamaan

---

¹⁹⁴ Jos koehenkilöä pyydettiin pitämään 11-lukuinen numero mielessä, hänen kuolema-ajatuksiensa saavutettavuus oli korkeampi kuin verrokkihenkilöillä. Arndt et al. 1997; Schimel, Hayes & Sharp 2019, 36.

¹⁹⁵ Nyberg 2001, 77.

¹⁹⁶ Raamatunlausekokoelmia ei ole kirjattu painettuihin versioihin muistelmasta, Huttunen on tarkastanut ne artikkeliaan varten. Huttunen 2022, 66.

omiin päätöksiin ja kykyihinsä erottautui mielessään henkilökohtaisesti Jumalan valitusta seurakunnasta, jota valtiokirkossa julistettiin. Henkilökohtaisesta Jumalasuhteesta oli hyötyä, kun Löfving oli vaipunut epätoivoon eikä kyennyt loitontamaan kuolemaa ajatuksistaan. Mantramaiset kiitokset ja rukoukset Jumalalle toivat varmasti ajan myötä turvaa, vaikka akuutti vaara ja kauhu saattoivat jatkua tilanteista riippuen. Löfving välttää kiinnijäämisen venäläisille 21.7.1716. ajamalla aluksensa karin läpi, jonne venäläiset eivät uskaltaneet ja kiittää onnestaan Jumalaa. Sattumanvaraisissa tilanteissa turvautuminen Jumalan suojelukseseen voidaan katsoa puoltavan edellä esitettyä tulkintatapaa, jossa Löfvingin uskonnollisuus korostuu, kun hän ei voi luottaa omaan kykyynsä hallita tilannetta.¹⁹⁷

Löfving kuvaili uskonnollista ja maallista kuolemantorjuntaa muistuttavia ajatuksia tavattuun kuningas Kaarle XII:n Lundissa vuonna 1717. Kuultuaan kertomuksia Löfvingiltä itseltään ja häntä koskevia kehuja eräältä kenraaliluutnantilta kuningas totesi huomaavansa Löfvingin pelottomuuden. Tämä vastasi: ”Minä en pelkää koskaan, en sen enempää Jumalaa kuin kuningasta, ja vieläkin vähemmän vihollistani, sillä minulla on armollinen Jumala ja oikeudenmukainen kuningas, joka palkitsee sen mukaan, teenkö hyvää vai pahaa. Vihollistani en pelkää lainkaan: ellei hänestä ole minua kaatamaan, minä kaadan hänet, sillä pelokkuus ei mitään auta siinä vaiheessa, kun vihollisen on käsiinsä etsinyt.”¹⁹⁸ On mielenkiintoista, miten hän liittyy hänelle aiemmin vain etäisenä mielikuvien symbolina esiintyneeseen kuninkaaseen tutkielmassakin teoretisoidun vanhemmuuteen liittyvän tunteensiirron¹⁹⁹: Kuningas palkitsee hyvien ja pahojen tekojen ansioiden mukaan. Sitaatti osuu erittäin hyvin yhteen sen kanssa, miten Löfving kuvailee edellä esiteltyjä tapahtumia, joissa hän on vaaratilanteissa vihollisen kanssa – pelokkuus ei auta, omat kyvyt ratkaisee.

Sen lisäksi, että Löfvingin uskonnollisuus korostuu kuoleman vaaran ollessa estämättömästi läsnä, näkyy se välillä arkisempinakin mainintoina päiväkirjoissa. Esimerkiksi alaluvun 2.3. lopussa mainittu välikohtaus korppolaistalonpoikien kanssa saa alkunsa siitä, kun Löfving osallistuu jumalanpalvelukseen partionsa kanssa ja joutuu siellä paikallisten tunnistamaksi. Jumalanpalvelukseen osallistuminen oli toki tiedustelun kannalta mahdollisesti kannattavaa toimintaa. Tiedustelija saattoi vaikkapa kuulla, oliko miehittäjä määrännyt papin julistamaan kuulutuksia, jotka liittyvät hänen tiedonintresseihinsä. Korviin saattoi lisäksi kantautua hyödyllisiä huhuja. Alkuperäisessä päiväkirjassa jumalanpalveluksien tärkeydestä kertovaa on

---

¹⁹⁷ Nyberg 2001, 85; 89.

¹⁹⁸ Nyberg 2001, 94.

¹⁹⁹ Ks. luku 2.3. Becker 1975a, 129–130; 170; passim.

Löfvingin maininta, kuinka hän hyvästä purjehdussäästä huolimatta odotti viisi päivää päästäkseen jumalanpalvelukseen.²⁰⁰

---

²⁰⁰ Neuovius 1891, 261.

3 Itsetunto kauhunhallinnassa

Tässä luvussa käsitellään Löfvingin itsetuntoa. Kauhunhallintateoriassa itsetunnon on havaittu olevan ihmismielessä tehokas suojakeino kuoleman kauhuja vastaan. Kuten johdantoluvussa 1.1 ja 2.2 on pohjustettu, itsetunto määrittyy yksilölle pitkälti kulttuurillisten arvonantojen perustalta. Yksilön itsetunto on usein riippuvainen siitä pystyykö hän toimimaan oikein kulttuurinsa merkitysjärjestelmässä. Oman roolin löytäminen yhteisössä ja siinä onnistuminen määrittää yksilön itsetunnon vahvuutta pitkälle.

Itsetunnon kehittyminen alkaa lapsuudesta. Vanhempien antamalla huomiolla on itsetunnon kehittymiselle iso merkitys. Ennen kuin lapset pystyvät käsittämään kuolevaisuutensa, he kyllä kokevat kauhua vieraita ja ulkoisia vaaratekijöitä kohtaan. Siksi he ovat riippuvaisia huolenpitäjiensä läsnäolosta. Pitkitetty ero hoivaajistaan saa lapsen ahdistuneeksi ja pelästyneeksi. Samoihin aikoihin kuin lapsi oppii osoittamaan omia halujaan, vanhemmat alkavat asettaa ehtoja hyväksynnälleen. Jotta lapsi saa huolenpitäjänsä positiivisen huomion, hänen täytyy käyttäytyä tämän toiveiden mukaisesti. Päinvastaisesta käytöksestä koituvista seurauksista (tarpeiden huomiotta jättäminen) lapsi kokee itsensä haavoittuvaksi ja ahdistuneeksi. Edelleen kasvaessaan lapsi oppii vähitellen ymmärtämään vanhempiansa puutteellisuutta ja haavoittuvuutta. Johdonmukaisesti tämä saa lapsen käsittämään oman haavoittuvuutensa ja ennen pitkää lapsi tajuaa kuolevaisuutensa. Jos hänen vanhempansakaan eivät olekaan kaikkivoipia, eivät he voi suojella häntä loputtomiin.²⁰¹

Kun lapsi tajuaa hänen ja vanhempiansa haavoittuvuuden, heidän rakkautensa lisäksi tai sijasta turvaa haetaan vielä voimakkaammilta tahoilta. Esimerkkinä voidaan mainita uskonnot, auktoriteetit, valtiot tai organisaatiot. Näin ollen itsetunnosta tulee vanhempien rakkauden takaamiskeinon lisäksi keino symbolisen kuolemattomuuden tavoitteluun.²⁰² Toisaalta läsnäolevat, tukevat ja rakastavat vanhemmat auttavat huomattavasti lapsen itsetunnon kehittymismahdollisuuksia.²⁰³ Tästä voisi varovasti päätellä, että Löfvingillä saattoi olla hyvä suhde vanhempiinsa tai jompaankumpaan heistä. Ainakin päinvastainen, eli pääosin negatiivinen vanhemmuussuhde olisi epätodennäköisempi.

---

²⁰¹ Becker 1975a, 22; Rothschild et al. 2019, 181–182.

²⁰² Becker 1975a, 22; Rothschild et al. 2019, 182.

²⁰³ Hyvän vanhemmuuden tuoma vahvistus lapsen itsetunnon ja siten tehokkaalle kuolemantorjunnalle oli jo Beckerin teoksessa vahva oletamus. Becker 1975a, 22.

Kauhunhallintateorian perustajakolmikko jäsentee, miten lapsuuden kokemukset muodostavat pohjakaavan yksilön elämänmittaiselle itsetunnolle. Kun kasvava yksilö rupeaa juontamaan vanhempiensa lisäksi tai sijasta merkitystä laajemmin ympäröivästä kulttuuristaan hän saa signaaleja toimiiko hän sen arvojen mukaisesti oikein vai väärin.

Kulttuuristen roolien ja arvojen mukaan eläminen – oli se sitten ”lääkäri”, ”arkkitehti”, ”artisti,” tai ”rakastettu äiti” – liittyy yksilön turvallisesti symboliseen todellisuuteen, missä identiteetti auttaa meitä ylittämään häilyväisen biologisen olemassaolon rajamme.²⁰⁴

Itsetunto on siis yksilön kehittymisen alusta asti ahdistukselta suojaava keino. Se miten yksilö oppii sitä juontamaan ja säätelemään vanhempiensa ja sittemmin kulttuuritekijöiden kautta on oleellista, jotta voidaan hahmottaa kauhunhallintateorian näkökulmasta sen merkitys motivaattorina defensesille kuoleman kauhuja vastaan. Kulttuurin tarjoamat identiteetit, kuten edellä luetut ammatti- tai arkiroolit ovat yksilön itsetunnon kulmakiviä. Tässä tutkielmassa havainnoidaan tiedustelijaidentiteetin merkitystä Stefan Löfvingille, johon perehdytään seuraavassa alaluvussa.

Vuonna 1992 julkaistuissa koetuloksissa havaittiin, että manipuloimalla koehenkilöiden itsetuntoa saatiin tilastollisesti merkittäviä eroja kuolema-ahdistusta mittaavalla kyselyllä verrattuna kontrolliryhmään. Kokeeseen osallistuneille näytettiin graafisesti kuolemaa käsittelevää videomateriaalia. Tavanomaisesta anagrammisanakokeesta itsetuntoa kohottavaa palautetta saaneelta koeryhmältä mitattiin kontrolliryhmää vähemmän ahdistusta materiaalin näkemisen jälkeen. Jatkokokeissa havaittiin, että itsetunnon manipuloimisella oli mittaustuloksissa merkitystä fysiologiseen jännittämiseen, jota mitattiin ihon hikoilusta aiheutuvasta sähkön johtavuudesta. Koehenkilöille kerrottiin, että he tulisivat saamaan sähköshokkeja, joita ei todellisuudessa koskaan tulisi. Henkilöillä, joiden itsetuntoa ei kohotettu, oli oletettua shokkia odottaessa huomattavasti korkeampi fysiologinen jännitysreaktio.²⁰⁵

Kulttuurin merkitystä itsetunnolle on tutkittu erilaisin kokein. Esimerkiksi kehostaan varmat koehenkilöt asettivat kuolevaisuussalienssin johdosta kehonsa ominaisuudet identiteetilleen tärkeämmäksi verrattuna muihin aspekteihin. Huonon omakehokuvan omaavilla koehenkilöillä kuolevaisuussalienssin vaikutus oli päinvastainen, he raportoivat vahvempaa

---

²⁰⁴ Greenberg, Solomon & Pyszczynski 2015, 39–40.

²⁰⁵ Itsetuntoa manipuloitiin kehumalla koeryhmää tavanomaisen anagrammisanakokeen jälkeen, kun taas kontrolliryhmä ei saanut palautetta kokeen suoritettuaan. Greenberg et al. 1992.

identifioitumista minänsä muihin puoliin.²⁰⁶ On siis oleellista ymmärtää, että yksilö suhtautuu kulttuurisymboleihin tai -arvoihin eri tavoilla riippuen siitä, miten se soveltuu heidän identiteettiinsä. Ulkonäkö on eri tavoin eri kulttuureissa arvostettu seikka, mutta lähes poikkeuksetta sillä on jotain merkitystä. Eri yksilöille muodostuu eri kulttuurisymbolien tai -arvojen kohdalle eri suhtautumistapa riippuen siitä, vahvistaako vai heikentääkö se heidän itsetuntoaan. Ihmiset kykenevät myös mukautumaan erilaisiin kulttuurinormeihin ja -arvoihin heidän itsetuntonsa säätelyssä. Tutkimuksessa havaittiin viitteitä, että yksilöt suosivat itsetuntoa vahvistavia mekanismeja sen mukaan, mikä on vallitsevan ajan, yhteisön tai kulttuurin mukaisesti arvossa (ja korostuneena hänen mielessään).²⁰⁷

Israelilaisilla 19–21 vuotiailla sotilailla tehdyt kokeet osoittavat kuolema-ajatuksien ja itsetunnon ristiriitaiselta vaikuttavan yhteyden. Jos koehenkilöltä mitattiin positiivinen korrelaatio hänen ajotaitonsa merkityksestä hänen itsetuntonneen, hän reagoi kuolevaisuussalienssiin riskialttiimmalla ajamisella. Kyseinen tulos saatiin eri kokeissa eri menetelmin. Yhden kokeen osallistujat raportoivat kyselyyn vastaamalla oman ajotyylinsä riskialttiudesta. Kaksi koetta suoritettiin ajosimulaattorissa. Edellä mainitussa mittauksessa havaittiin, että jos ajotaito korreloi negatiivisesti koehenkilön itsetuntoon hän raportoi ajavansa tunnollisemmin. Sen lisäksi, että koetulos osoittaa yhteyttä itsetunnon ja kuoleman torjunnan välillä, osoittaa se ristiriidan. Yksilöt yrittävät kohottaa itsetuntoaan torjuakseen kuoleman mielestään ottamalla riskejä, jotka lisäävät kuoleman todennäköisyyttä.²⁰⁸ Tämä on tutkielman kontekstissa oleellinen huomio, koska usein vaikutelmaksi jää, että Löfving pyrki ylläpitämään tai kohottamaan itsetuntoaan hakeutumalla korkeiden panoksien sekä riskien tilanteisiin (esim. luku 4.3).

3.1 Löfvingin itsetunnon määrittelyä

Tutkielman johdannossa arvioitiin Löfvingin itsetunnon olleen hänelle merkittävä motiivi. Lisäksi tutkimustavoitteeksi annettiin hänen itsetuntonsa määrittely. Tällä tarkoitetaan sitä, että Löfvingin muistelmia analysoidaan ottaen huomioon asiat, jotka kertovat hänen suhtautumisestansa omiin kykyihinsä tai voimakkaaseen itsetuntoon liitettäviin toimintatapoihin eri tilanteissa.

---

²⁰⁶ Goldenberg et al. 2000.

²⁰⁷ Koehenkilöt samaistuivat vastakohtaisiin kulttuuriarvoihin yhtä todennäköisesti, jos arvoja vahvistettiin ennen kuolevaisuussalienssin manipulointia. Jonas et al. 2008; Rothschild et al. 2019, 208.

²⁰⁸ Orit Taubman, Florian ja Mikulincer 1999.

Löfvingin muistelmien ensilukemisesta lähtien kirjoittajasta välittyy itsevarma olemus. Kuten tutkielmassa jo esitetyistä kertomuksista ilmenee, eri tilanteissa hän käyttäytyy suoraviivaisesti tai uhkarohkeasti. Huolimatta siitä, että tiedustelijana hänen etujensa mukaista olisi voinut olla pyrkiä välttelemään suoria yhteydenottoja vihollisten tai talonpoikien kanssa. Luvussa 2.5 havainnollistettiin sitä, miten Löfving ihmisten kanssa toimiessaan korostuneesti luottaa kykyihinsä hallita tilanteita älynsä ansiolla. Hän pyrkii aina suorittamaan saamansa tehtävän, mikä vaikuttaa olevan hänelle kunnian, eli itsetunnon asia. Tämä ensilukemalta herännyt käsitys Löfvingin itsetunnosta on yksi syy sille, miksi ylipäätään tämän tutkielman tekeminen kauhunhallintateoriaa hyödyntäen on katsottu voivan olla hedelmällistä.

On muistettava, että Löfving on luultavimmin halunnut jättää jälkipolville mahdollisimman mairittelevan kuvan itsestään (mikä toisaalta voisi liittyä myös tavoitteeseen pönkittää omaa itsetuntoaan). Tämä voi näkyä esimerkiksi liioiteltuina yksityiskohtina kaadetuista vihollisista.²⁰⁹ Lisäksi on uskottavaa, että osa muistelmien tarinoista on suurimmilta osiltaan tekaistuja, mutta niiden tunnistaminen jälkikäteen ei ole helppoa.

Löfvingin kuoltua hänestä julkaistiin 15.9.1778 Magnus Jacob Alopaeuksen laatima muistokirjoitus *Tidningar Utgifne af et Sällskap i Åbo* -lehdessä. Myös Alopaeus piti joitain muistelmien tarinoita luonteeltaan uskomattoman urheina, mutta huomautti Löfvingin aikalaisten pitäneen niitä uskottavina.²¹⁰ Kuten johdannossa todettiin, Löfving luovutti muistelmat sisältävän sidoksen juuri Alopaeukselle. Hän tunsu Löfvingin ja hänen nauttimansa maineen aikalaisten keskuudessa. Toki vanha tiedustelija oli elänyt niitä kauemmin, jotka tunsivat hänet nuorena aikuisena. Alopaeus siis tunsu vain jälkimaineen, johon Löfving oli kyennyt epäilemättä itse huomattavasti tarinoillaan vaikuttamaan. Muistelmien uskottavuus olisi ollut aikalaistenkin helppo kyseenalaistaa ilman hänen tekojensa ja olemuksensa myötä saavuttamaa jälkimainetta.

Löfving kykeni toimillaan tekemään esimiehiinsä vaikutuksen nopeasti. Löfving erkaantui Turun rykmentistä ja siten Suomen armeijasta partioretkelle hieman ennen Ruotsin häviämää Pälkäneen taistelua 6.10.1713. Saatuun tiedon armeijan tappiosta Löfving hakeutui Turkuun, jossa maaherra Stiernstedtin toimesta hänet komennettiin vakoilutoimiin loppuvuodeksi.²¹¹ Hän teki vaikutuksen vain viidessä kuukaudessa Ahvenanmaalta käsin saariston puolustusta

---

²⁰⁹ Esimerkki liioittelusta luvussa 2.5.

²¹⁰ Nyberg 2001, 9–10; Alopaeus 1778.

²¹¹ Nyberg 2001, 26–27; vrt. Koskinen 186, 399.

johtaneeseen eversti Jacob Grundelliin²¹². Maaliskuun 23. 1714 päivätyssä kirjeessä Grundell kertoo pitäneensä Löfvingiä aina hyvänä alaisena ja ilmaisee luottavansa tämän järkeen ja rohkeuteen, jotta hänelle voidaan antaa Ahvenanmaan maaherran, eversti Böcklerin käsky.²¹³ Myös Böckler oli kiitellyt Löfvingiä tämän valppaudesta tammikuun 14. päivätyssä kirjeessään.²¹⁴ Kirjeet antavat hieman vahvistusta sille ajatukselle, että Löfving oli kyvykäs esimiestensä silmissä. Muistelmiensa mukaan Löfving tapasi ainakin Grundellin ja Böcklerin kasvotusten loppuvuodesta 1713 Ahvenanmaalla.²¹⁵ Löfvingin itsevarman olemuksen lisäksi arvioon luultavasti vaikutti hyvä suoriutuminen loppuvuoden 1713 ja alkuvuodesta 1714 tehtävissä.²¹⁶

Vaikka ensivaikutelman perusteella aineistosta saattaa herkästi tulkita Löfvingillä aina olleen vahva itsetunto, pyrittiin tässä yhteydessä soveltamaan lähdekriittistä tarkastelutapaa. Löfvingin itsetuntoa määriteltiin ja analysoituun myös hänen omista kirjoituksistaan poikkeavista asiayhteyksissä tarkasteltuna. Tämä ei muuttanut lähtökohtaista olettamusta hänen itsetuntonsa laadusta.

3.2 Itsetunto sekä identiteetti kilpenä ja aseena

Itsetunto ei ole ajallisesti stabiilina pysyvä henkinen ominaisuus, vaan se saattaa vaihdella olosuhteista riippuen. Yksilö voi tiedostamattaankin pyrkiä toimimaan vahvistaakseen itsetuntoaan, muun muassa lievittääkseen ahdistusta tai kauhua. Tähän viittaa muun muassa edellä esitelty tutkimustulos israelilaisotilaiden suuremmasta riskinottohalusta ajaessa, jos heidän itsetuntonsa on ajotaidosta riippuvainen.²¹⁷ Tästä on johdettavissa oletamus, että Löfvingillä oli tapoja, keinoja, tendenssejä tai käyttäytymismalleja, joilla hän samankaltaisesti

²¹² Grundellin virka tapahtumien hetkellä on epäselvä. Hornborgin mukaan hänet nimettiin Länsipohjan maaherraksi 11.11.1712, mutta toisin kuin Ahvenanmaan ja Turun maaherran Löfving viittaa häneen sotilasarvolla eversti (mikä oli myös Ahvenanmaan maaherra Böcklerin sotilasarvo). Löfvingin muistelmien ja seuraavassa viitattavien kirjeiden perusteella vaikuttaisi siltä, että Grundell toimi Ahvenanmaan puolustusjoukkojen komentajana Böcklerin alaisuudessa vuoden 1714 alussa. Ks. henkilöhakemisto Hornborg 1925, 184.

²¹³ Muistelmissaan Löfving mainitsee suorittavansa komennusta, jonka luonne käy hyvin ilmi tästä Grundellin kirjeestä. Itseasiassa kirjeessä ei kyseistä tehtävää mainita juuri mitenkään, mutta Hornborgin litteroinnissa allekirjoituksen jälkeen on mystinen lause ”*Pätändningen sker bäst med vädret och särdeles när starkt blåsväder är, varföre man måste det iakttaga.*” Käännös: Sytytys on parasta tehdä sään mukaan kovalla tuulella -ilmaisu voisi viitata sabotaasi- ja tuhoamistehtävään, joita Löfving oli saanut komennukseksi aieminkin. Hornborg 1925, 165.

²¹⁴ Hornborg 1925, 163–164.

²¹⁵ ”- Herra eversti Jacob Grundell oli minua vastassa ja kuulusteli minua ja vei jälleen maaherran luo Hagaan. Sitten maaherra ja eversti saattoivat minut Kumlingen nimismiestilalle.” Nyberg 2001, 31.

²¹⁶ Näistä lisää luvussa 4.2.

²¹⁷ Landau ja Greenberg 2006, 1634; ks. myös viitoitetut tutkimukset.

pyrki säätelemään itsetuntoaan. Se on oletettavaa, sillä hänen täytyi pysyä toimintakykyisenä erityisesti, kun tilanteet kehittyivät vaarallisiksi. Nopeasti muuttuvat ja riskinottoa vaativat tilanteet eivät olleet harvinaisia Löfvingin muistelmissa. Monesti hän hakeutui niihin tietoisesti, kuten alla huomataan. Kohtaamiensa vaarojen perusteella Löfvingille on täytynyt muodostua ennakkokäsitys, että vastaavia uhkatilanteita tulee muodostumaan jatkossakin, halusi hän tai ei. Kauhunhallintateorian näkökulmasta ihminen, jolla ei olisi maailmankatsomuksestaan tukeutuvaa vahvaa itsetuntoa ja sen kohottamiseen vaadittavia työkaluja, ei luultavasti kykenisi yhtä pitkän ajanjakson aikana jatkuvasti altistamaan itseään kuolemanvaaralle ja säilyttämään toimintakykynsä.

Vuoden 1715 alkupuoliskon retken päättymistä voidaan käyttää esimerkkinä tiedustelijan itsetunnon suomasta uhkarohkeudesta. Löfving oli kierrellyt kerjuulla Turussa, kunnes hän päätti mennä ruhtinas Golitsynin asuttamaan taloon. Retki oli alkanut vihollisen takaa-ajettuna Ahvenanmaalla, joten hänen olemuksensa saattoi olla peiterooliin sopivan riutunut.²¹⁸ Ohimenevä ruhtinas antoikin hänelle 10 kopeekkaa. Jos tarina pitää paikkansa Löfvingin on todella täytynyt luottaa kykyihinsä toimia kerjuulaisen peiteroolissa hakeutuessaan vihollisen ylikomentajan luokse. Keittiössä hän tapasi Golitsynin kokin, joka tiedusteli muukalaisen kotopaikkaa. Vakoilijan vastattua olevansa Rymättylästä, kokki tiedusteli häneltä, pyydettiinkö siellä kalaa. Saatuaan myönteisen vastauksen lähti kokki kahden sotilaan kanssa Löfvingin mukaan, ottaen rahaa ynnä muuta kaupantekoon.

Kannoin maston ja purjeen veneeseen, ja kun tulimme kaleerien ohitse Rymättylään otin esille pistoolini, lisäksi avasin toisen silmäni, jota olin pitänyt koko ajan kiinni. Kokki huomasi sen, nousi ylös ja yritti käydä kimppuuni, samoin miehet, jotka soutivat. Minä kohotin kuitenkin kaksi pistooliani ja käskin heidän istua, muutoin ampuisin heidät. Nämä kolme tulivat siten kanssani Ahvenanmaalle.²¹⁹

Löfving pääsee vankiensä kanssa ruotsalaisen sotilaivan mukana Tukholmaan ja sieltä edelleen kenraaliluutnantti G.A. Tauben luokse. Lisäksi kokin kauppatavaroista Löfvingille jäi paloviinaa, 50 kopeekkaa ja leipää.²²⁰ Rämäpäisyyden lisäksi tarinassa korostuvat hänen nopeälyisyytensä ja viekkautensa. Se myös osoittaa, miten Löfving halusi ylittää hänelle asetetut odotukset, toteuttaessaan ilmeisesti itse keksittyä kerjäläisen peiteroolia. Löfving

---

²¹⁸ Toisaalta Löfvingin koettelemukset eivät ilmeisesti kestäneet viikkoa pidempään ja hän sai nääntymykseen ja jäätyneisiin jalkoihinsa ylläpitoa eräältä yksinasuvalta naiselta. Kevättalven 1715 vaaran hetket käsitellään luvussa 4.3.

²¹⁹ Korjattu Nybergin käännöksen pohjalta, esim. ”och som vij voro förbij alla Galleier och kom till Rimitto” ei käänny ”kun kaikki juhlinta oli ohi ja saavuimme Rymättylään.” Nyberg 2001, 54–55; vrt. Koskinen 1865, 415.

²²⁰ Koskinen 1865, 415.

tuskin olisi voinut suunnitella kaappaavansa Golitsynin kokkia, mutta saatuaan tilaisuuden johdattaa kokki ansaan tarttui hän siihen välittömästi.

Kertomuksen todenperäisyyttä voisi puoltaa se, että Löfvingin muistelmäkäsikirjoituksen liitteenä on tämän matkan jälkeistä uutta retkeä varten annetusta matkapassista käsinkirjoitettu versio G.A. Tauben sekä A. Draken²²¹ allekirjoittamassa kirjeestä. Siinä Löfvingin pyynnöstä vakuutetaan kirjallisesti edistystä uralla, jos hän onnistuu Suomeen suuntautuneessa tiedusteluretkessä. Hänet esiteltäisiin kuninkaalle sekä häntä suositeltaisiin jonkin rykmentin päällystöön. Se, että tällainen kirje on kirjoitettu sen jälkeen, kun Löfving väittää tuoneensa vankeja itse Golitsynin taloudesta, voisi viitata siihen, että lupaus ylennyksestä oli Taubelta palkinto hyvin suoritetusta työstä. Borgå gymnasiumin kirjastonhoitaja Stefan Hagmanin sekä Porvoon pääkirjaston Pasi Hynnisen mukaan käsikirjaan liitetyt asiakirjat vaikuttavat aidoilta ja alkuperäisiltä allekirjoituksineen. Esimerkiksi 16.9.1714 sekä 28.2.1718 päivätyissä matkapasseissa on vapaaherra Tauben sinetti.²²² Löfving todella ylennettiin vänrikiksi vuoden 1716 alussa, jolloin hän kirjaa sen muistelmiinsa, viitaten edellä mainittuun Tauben valtuutuskirjeeseen.²²³

Älykkyys on luonnollisesti ensiarvoinen ominaisuus vihollisen selustassa toimivalle tiedustelijalle ja partionjohtajalle. Löfvingillä oli kyky tehdä oikeita päätöksiä tai sanoa sopivat sanat nopeasti muuttuvien tilanteiden niin vaatiessa. Monipuolinen kielitaito oli tärkeä ominaisuus, joka mahdollisti Löfvingin tiedustelijatoimet peiterooleineen. Niiden luomiseksi tarvittiin sopivaa mielikuvitusta ja sitä, että oli nähnyt erilaisia elämänpiirejä. Sen lisäksi hänellä on täytynyt olla hyvä suunnistustaito ja kyky hahmottaa maantiedettä nopeasti. Varsinais-Suomi ei ollut hänelle entuudestaan tuttu ennen loppuvuotta 1713, mutta vuoteen 1715 mennessä hän vaikuttaa tuntevan seutukunnan täydellisesti, saariston mukaan lukien. Löfvingin henkilöhistoriaa tarkastellessa, on oletettavaa, ettei hänellä ollut kummoisesti kokemusta meripurjehduksesta ennen vuotta 1713. Senkin hän vaikutti ottavan nopeasti haltuun mainittujen vuosien aikana. Ehkä purjehduskokemusta karttui, kun hän toimikaksi vuotta Affleckin lampuotina Saimaan rannalla sijaitsevalla tilalla. Liikkuminen järvi-Suomessa tapahtui paljolti veneitse.

---

²²¹ Abraham Drake oli Tauben komentaman Roslagenin armeijan sotakirjuri. Hornborg 1926, 179.

²²² Sähköpostiviestintä Stefan Hagmanin (Porvoon lukion kirjasto) 10.1. ja 24.1, sähköpostiviestintä Pasi Hynnisen (Porvoon pääkirjasto) kanssa 2.2.2023.

²²³ Koskinen 1865, 430.

Vaikka Löfvingin älykkyyttä ja soveltuvuutta hänen tehtävänsä korostetaan tutkielmassa, ei tule tehdä johtopäätöstä, jossa häntä pidetään poikkeusyksilönä. Ihmiset ovat kautta aikaan olleet sopeutuvaisia koviin aikoihin, eikä Löfving ollut siinä poikkeus. Muista isonvihan lukuisista arjen urotekoihin pystyvistä yksilöistä hänet erottaa päällimmäisenä se, että hän kirjasi tekemisensä laajasti ylös jälkipolvien luettavaksi. Muut sotilaat tai talonpojat löysivät omat keinonsa selvitä koettelemuksista ja vaaroista, joita he kohtasivat. Erotuksena saattoi olla sekin, ettei heillä ollut juuri vaihtoehtoja välttää vaaroja. Talonpojan piti yrittää suojella tilaansa ja omaisuutta, koska hänen perheensä elinkeinonsa riippui siitä. Rykmentin rivisotilaalle ei annettu mahdollisuutta suorittaa saamiensa tehtäviä parhaaksi katsomallaan tavalla, sillä hän oli tiukemmin esimiestensä kontrolloitavissa kuin Löfving, joka olisi voinut halutessaan paeta tai pyrkiä arvonsa ja kokemuksensa turvin vaarattomimpiin vakansseihin.

Tiedustelijaroolista vaikuttaa kehittyneen Löfvingin itsetunnolle merkittävä identiteetti hänen armeijauransa toisella neljänneksellä 1713–1716. Tiedustelijarooli on tutkimusteorian pohjalta muodostettu analyttinen käsite, eikä se esiinny aineistossa tai aikalaiskielessä. Tiedustelu sanana kyllä esiintyy muistelmassa, kun Löfving kuvailee saamiaan tai suorittamiaan tehtäviä toimintaan liittyen. Kulttuurillisten roolien merkitystä tarkasteltiin teorian pohjalta luvun alussa. Se on myös keskeinen osa Beckerin sankarusjärjestelmäteoretisointia. Roolit antavat selkeitä oikein viitekehyksiä yksilön ja kulttuurin arvojen välille.²²⁴

Löfving otti roolinsa tiedustelijana vakavasti ja halusi olla siinä mahdollisimman hyvä, koska se tuotti tuloksia hänelle itselleen sekä hänelle tärkeälle isänmaalle ja sen esivallalle. Valtionkirkon saarnoissa kirkossakävijät rinnastettiin Raamatun valittuun Israelin kansaan, jolle Jumala oli säätänyt hallitsijan²²⁵ Ne ovat ajattomia symboleita, joihin sitoutunut voi kokea olevansa osa suurempaa kokonaisuutta, joka auttaa alitajuntaisesti uhrauksien perusteltavuutta.²²⁶ Teoriaviitekehysessä tämä avautuu edellä käsitellyn symbolisen kuolemattomuuden käsitteen avulla. Symbolisen kuolemattomuuden vaikutusta simuloitiin 2008 julkaistussa kokeessa. Siinä koeryhmää pyydettiin ajattelemaan, että he olivat liittyneet perinteiseen organisaation, joka jatkaisi olemassaoloaan heidän jälkeensäkin.

---

²²⁴ Becker 1975a, 4–5; ks. myös Greenberg, Solomon & Pyszczyński 2015, 39–40.

²²⁵ Esim. Nordin 2001, 151.

²²⁶ Solomon & Thompson 2019, 288–289.

Kuolevaisuussalienssin manipulaation jälkeen he olivat kontrolliryhmää halukkaampia uhrautumaan isänmaansa puolesta kolmeosaisessa kyselyssä.²²⁷

Oletettaessa, että symbolisen kuolemattomuuden taustalla olevat tunnemekanismit ovat ihmislaajalle myötäsyntyisiä, voi perustellusti ajatella, että isänmaan ja esivallan puolesta toimiminen ja uhrautuminen toi Löfvingille merkityksellisyyttä. Se auttoi häntä säätelemään hänen itsetuntoaan.²²⁸ Tiedustelijaroolissan hän saattoi toimia ansioituneesti hyödyntäen hänen parhaimpia ominaisuuksiaan. Onnistumiset tunnustettiin hänelle symbolisesti merkittävän esivallan toimesta. Ehkä Löfvingin alttius hakeutua vaarallisiin tilanteisiin osaksi selitty tiedustelijaidentiteetin merkityksestä hänen itsetunnolleen. Kokeakseen itsensä merkitykselliseksi, saadakseen ansionosoituksia esimiehiltään sekä kasvattaakseen statustaan tai mainettaan, hän hakeutuu uusille retkille tai toimii muuten uhkarohkeasti.

Löfving luultavasti ymmärsi räikeiden tekojensa edistävän hänen hahmonsa ympärille muodostuvaa mainetta miehitettyjen alueiden kylästä kylään kiertävissä huhuissa. Löfvingin maine oli ylipäätään tekijä, joka johti hänet selkkauksiin papiston tai talonpoikien kanssa, sillä he olivat hänestä tietoisia ja muodostivat sen perusteella tiedustelijaan joko positiivisen tai vastahakoisen suhtautumisen.

Löfvingin edelle kantaneesta maineesta vaikuttaa olleen useissa kohdissa hänelle hyötyä. Esimerkiksi käyvät vuoden 1715 syyskuun 8.–10. alkaneet tapahtumat. Nynäsin torpassa ensin nuivasti Löfvingin partioon suhtautunut isäntä osoittautui lopulta mukavaksi ja majoitti heidät kahdeksi päiväksi. Sen jälkeen tiedustelija matkasi yksin pitäjässä pelätyn venäläismielisen Mahala-Michellin (tai Mickel) luokse. Miehen maineesta tiennyt Löfving oli kerännyt pitäjäläisiltä kahden päivän aikana kaikki tiedot Michellin ja tämän vaimon suvuista, jotta voisi esiintyä heidän sukulaisena. Michell luonnollisesti oli alkuun epäluuloinen, muttei antanut Löfvingin lähteäkään pihapiiristä, vaikka tämä nyt esittikin loukkaantunutta. Vilkuna tulkitsee tilannetta ylimalkaisesti kertoessaan Michellin olleen” -- hyvissä väleissä venäläisten kanssa ja vihasi yli kaiken ruotsalaisia ja ruotsalaisten sissien hyysääjiä. Siksipä vakoilutehtävissä liikkuneen Staffan Löfvingin oli esiinnyttävä epäluuloisen Mickelille etäisenä sukulaisena saadakseen yösjän ja ruokaa”.²²⁹ Vilkuna ei noteeraa, että Löfving

---

²²⁷ Kontrolliryhmää pyydettiin ajattelemaan väliaikaista organisaatiota, jolla ei tulisi olemaan edellytyksiä pitkäaikaiseen keston. Routledge & Arndt 2008.

²²⁸ Rotschild et al. 2019, 182

²²⁹ Vilkuna myös ylidramatisoi Michellin vihaa, Löfving kirjoitti Mahalan vihanneen ruotsalaisia ja heidän hyysääjiään. Vilkuna 2005, 149.

paljasti Mahalalle vakoilijaidentiteettinsä: ”-- då fick så fahr vähl; gick så uth, och han kom straxt efter; då fick iag honom seija om min perschon och bad honom hålla Casce, det han och giorde”.²³⁰ Hornborg tulkitsee casce-sanan luultavasti olevan lainaa ranskasta ja tarkoittavan salaisuutta.²³¹ Sukulaisuus-peiterooli oli jo tavallaan epäonnistunut, vaikka mahdollisesti Mickel alkoi uskoa tavanneensa kaukaisen sukulaisen, joka toimi Ruotsin vakoojana, ellei Löfving tätä oikaissut kertoessaan ”henkilöllisyydestään”.²³²

Michell otti Löfvingin tupaansa ruokittavaksi, esitellen hänet vanhana ystävänä. Sitten Mahala-Michell opasti Löfvingin kartanoon, jossa ilmeisesti oli venäläisten tukikohta.²³³ Tämä vahvistaa Michellin ymmärtäneen Löfvingin kaipailevan tietoja venäläisten paikallisesta oleilusta ja auttoi häntä niitä saavuttamaan. Myöhemmin samassa kuussa Michell antoi Löfvingille satulan. Joka tapauksessa Nousiaisen tapahtumat kertovat siitä, kuinka pitkälle Löfving saattoi luottaa puhelahjojen lisäksi maineeseensa. Sukulaisuuspeiterooli ei näytä lopulta kantaneen hedelmää. Sen sijaan toimiva ratkaisu oli Löfvingin tunnustautuminen siksi, mitä Michell oli uhonnut ympäriinsä inhoavan. Jos hänellä oli mainetta, niin pelottava sellainen oli Löfvingilläkin, johon tämä vaikutti luottavan. Näin ollen oman etunsa tunteva Mahala-Michell katsoi parhaakseen olla myötämielinen.

Maineenhallinnan voidaan tulkita olevan suoraan kytköksissä Löfvingin itsetuntoon ja sen säätelyyn. Beckerin kirjoituksissa ja kauhunhallintateoriassa sankaruus, kuuluisuus ja maine ovat kaikki vahvasti kytkettyjä kuolemantorjuntaan.²³⁴ Löfvingin tietoisuus maineensa merkityksestä ja kantavuudesta käy ilmi myös eksplisiittisesti. Kun Löfving majoittui talonpoika Mats Hinderssonin luona Norrbyssä lokakuussa vuonna 1715, hän kuuli talon ulkopuolella ikkunan alta isännän sanoneen vaimolleen: ”Katsotaan, lähtekö hän Houtskärin Björköhön. Siellä hänet taatusti hirtetään. He ovat pitkään niin uhanneet, kun hänet kiinni saavat”, johon vaimo vastasi ”Se olisi paha”.²³⁵ Mentyään sisälle Löfving esitti nukkuvansa käsiensä varassa ja herätessään kertoi nähneensä unta, jossa seudun talonpojat tahtoivat hänet

---

²³⁰ ”Sain tahtoni läpi, menin ulos ja hän tuli suoraan perässä, kerroin hänelle henkilöllisyydestäni ja pyysin häntä pitämään salaisuuden ja sen hän [?] teki.” Kääntänyt: Sampsa Perälä. Koskinen 1865, 420.

²³¹ Hornborg 1926, 110.

²³² Sukulaisuuden salaaminen olisi niin vähäpätöinen seikka, että Löfving tuskin kirjoittaisi sen vuoksi siitä, miten Mickel salaisuuden jatkossakin piti.

²³³ Löfving kertoo kantaneensa jonkin matkaa sylissä venäläiskapteenin koiraa. Vastaa tuli myös venäläinen komennuskunta, jonka kohdalla Löfving kertoi lahjoneensa hänet tunnistaneen entisen Turun jalkaväkirykmentin sotilaan hiljentymään.

²³⁴ Beckerin ajatuksia aiheesta jäsentävät viitaten Solomon & Thompson 2019, 287; 290–293.

²³⁵ Talonpoika viittaa luvussa 2.3. käsiteltyyn tapahtumaan, jossa Stefan joutuu käyttämään kovia otteita björköläistalonpojan kanssa. Nyberg 2001, 74; Koskinen 1865, 402.

hirttää. Hän tiedusteli asiasta: ”Kun minä heiltä kysyin, eivätkö he sellaista olleet talonpojilta kuulleet, he myönsivät - -. Sitten sanoin aina ennalta näkevänä unta, kun jotain vaarallista olisi käsillä. He sitten levittivät ympäriinsä tietoa, että minä ennalta tulevat tapahtumat tiesin.”²³⁶ Jälkimmäisestä lauseesta voisi päätellä, että Löfvingin korviin kantautui vastaava huhu myöhemmin. Tällaisella maineensa lietsomisella Löfving koitti turvata selustaansa, ettei hänen tarvitsisi jatkossa tapella saaristolaistalonpoikien kanssa. Samalla Löfving vaikuttaa tyytyväiseltä nokkeluuteensa ja ilmeisesti siksi huolehti tämän suhteellisen vähäpätöisen tapahtuman muistiin painamisesta.

Muutaman päivän kuluttua siitä, kun Löfving huijasi talonväkeä enneunien näkemisestä, tulivat venäläiset samaan taloon keräämään viinapannuja pois ruhtinas Golitsynin määräyksestä. Heidän poistuttua ulos käymään, seinänvierustapenkillä ollut Löfving otti itselleen tyhjän paloviinalekkerin tyynyksi. Syötti toimi ja lekkeri nykäistiin Löfvingin alta sotilaiden palattua. Hän rupesi esittämään venäläisille pastori Strandmanin veronkeruulla olevaa renkiä. Hän jopa kehuskeli mahdollisuudella viedä sotilaat itse ruhtinas Golitsynille rankaistavaksi. Sotilaat vetosivat käskykirjeeseensä, jonka he voisivat näyttää Löfvingille rannalla. Löfving seurasi sotilaita auliisti ulos napaten aidanseipään astaloksi. Ranta-aitassa sotilaat esittivät etsivänsä kirjettä veneeltään, mutta aseistautuivat kirveillä. Silti Löfving onnistui heidät kepillään pieksemään kaadettuaan ensi-iskulla toisen sotilaista laiturilta veteen.²³⁷

Tarinassa ei sinänsä ole mitään erikoista, mutta se osoittaa Löfvingin rämöpäisyyttä, koska hän jälleen tahallaan hankkiutui hankaluuksiin ylivoimaista vihollista vastaan. Nokkeluus ilmenee viinalekkerin hyödyntämisestä ja aitaseipäällä varustautumisesta. Maineenhallinnan kannalta kertovinta on, ettei Löfving malttanut olla kerskailematta muistelmiinsa, mitä oli toisesta kylästä saanut kuulla venäläisten kertoneen Strandmanin rengistä: ”Hänellä olisi taatusti ollut omatuntoa lyödä meidät hengiltä, ja hän oli pieni pirulainen. Varmasti hän on ollut aiemmin ruotsalainen sotilas.”²³⁸ Löfving päättää päiväkirjamerkinnän noteeraamalla, että maalaistalo vapautui ja kaikkien olleen siitä iloisia. Sekin voi olla maineenhallinnan kannalta noteeraamisen arvoinen asia, sillä Löfving harvoin vaivautui kirjaamaan ylös tunteja, joita hän ihmisissä aikaan sai. Ehkä positiiviset reaktiot olivat harvinaisempina hyvin muistiin

---

²³⁶ Nyberg 2001, 74; vrt. lainauksia Koskinen 1865, 428; tutkimusajankohtana unia saatettiin tulkita häilyvästi, Huttunen käsittelee myös tätä unta aiheen taustoituksessa ks. Huttunen 2022, 50.

²³⁷ Nyberg 2001, 50; Koskinen 1865, 428.

²³⁸ Nyberg 2001, 50; vrt. Koskinen 1865, 429.

painuvia tai kirjaamisen arvoisia. Se miten Löfving hallitsi mainettaan halutunlaiseksi (esimerkiksi kunnioitettu tai pelottava), kertoo myös hänen sopeutumiskyvystään erilaisiin yhteisöihin. Se on ymmärrettävää, kun tarkastelee hänen elämänsä historiaa, sillä hän oli nähnyt erilaisia elämänpiirejä. Lapsuus varuskunnissa toi tutuksi armeijan, kauppiasperheen kirjuriina hän näki kaupunki- ja kauppaelämää, kun taas työ lampuotina maalaisyhteisö tuli tutummaksi. Sen lisäksi, että se mahdollisti tehokkaiden peiteroolien omaksumisen, hänelle oli luultavasti muodostunut käsitystä siitä, millaisia asioita erilaisissa yhteisöissä arvostettiin tai pelättiin.

Löfvingin vahva itsetunto ja sen säätelyyn liittyvä tiedustelijaidentiteetti toimivat hänen eduksenaan useissa tilanteissa. Tämän alaluvun otsikossa mainitut kilpi ja ase ovat osuvia vertauskuvia siinä mielessä, että hänen elossapysyminen sekä menestys tiedustelijana olivat täysin riippuvaisia siitä, kykenikö hän luottamaan älyynsä ja taitoonsa toimia ympäristön ja tilanteiden vaatimalla tasolla. Vahva itsetunto oli hänen toimintakykynsä kannalta ehdottoman tärkeä kilpi – eli puolustuskeino, sillä vaarantilanteissa hetkellinenkin kauhuun lamaan tuminen olisi voinut olla kohtalokasta. Ruokkiakseen itsetuntoaan Löfving pyrki usein olemaan aggressiivinen sekä mahdollisimman hyvin komentonsa täyttävä tai ylittävä tiedustelija. Hän tiedosti myös tekojensa ja sanojensa merkitykset maineensa kannalta ja saattoi pyrkiä tietoisestikin sitä hallitsemaan, mikä luultavasti edesauttoi itsetunnon ylläpitoa. Saavuttaakseen korkeat tavoitteensa, hänellä täytyi usein olla jopa paisutellumpi luotto kykyihinsä kuin ne todellisuudessa olivat.

4 Kuolema ja sen kohtaaminen Lövvingin muistelmissa

Tutkielman viimeisessä käsittelyluvussa tarkastellaan tutkimusaineistosta toistaiseksi käsittelemättömiä kertomuksia, jotka ovat tutkimusasetelman kannalta hedelmällisiä. Luvun keskeinen tavoite on havainnollistaa, miten paljon Lövving todella koki kuolemanvaaraa tai oli kuoleman kanssa tekemisissä. Luvussa pohditaan kauhunhallintateorian avulla, miten Lövving siitä huolimatta ylläpiti toimintakykyään. Aiemmat luvut ovat muodostaneet ymmärrystä siitä, miten kauhunhallintateoria ja sen avainkysymykset auttavat ymmärtämään kuolemanvaaran kohtaamista Lövvingin henkisten ominaisuuksien pohjilta. Tämän luvun tavoitteena on kehittää edellä jäsenneltyjä hypoteeseja ja vastauksia perustelluimmaksi sekä muodostaa kokonaiskuvaa siitä, miten kauhunhallintateoria auttaa ymmärtämään Lövvingin hahmoa ja hänen vaikuttimiaan.

4.1 Kosketuksiin vaaran ja kuoleman kanssa 1710–1713

Lövving päätyi Simon Affleckin kirjuriksi vuoden 1708 lopulla, jolloin sota Ruotsin itärajalalla ja Baltiassa oli aina vain kiivaampaa. Hän suoritti puolitoista vuotta toimeaan, vastaten samalla Kiteen Suorlahden kruunutilan ylläpidosta ja verotuksesta isäntänsä puolesta. Sieltä venäläiset partiomiehet kaappasivat hänet 1710 heinäkuussa. ”Sain monta mojavaa iskua, kun en paljastanut maatilaa omaisuutta ja hevosia.”²³⁹ Lövving juoksetettiin neljännespeninkulmaa Kiteen pastoraattiin. ”Siellä minulta riisuttiin paita ja housut, en nähnyt muuta edessäni kuin kuoleman, sillä siellä valmisteltiin suuria tulia. Pelastuin kuitenkin Jumalan armosta ja sain lahjaksi vanhan paidan.”²⁴⁰ Odottavan kidutuksen implisiittisyys ja Lövvingin vähäsanaisuus pelastautumisen yksityiskohdista antavat ymmärtää hänen luovuttaneen vapaaehtoisesti venäläisten häneltä tahtomat tiedot. Saihan hän lahjaksi paidankin.

Jouduttuaan marssille 300 miehen vahvuisen venäläisosaston matkaan, Lövving onnistui pakenemaan kapulasillan kohdalla. Lähistön suot ja kova vaivannäkö mahdollistivat piiloutumisen. Parin tunnin kuluttua maantielle uskaltanut käsistään yhä köytetty Lövving törmäsi kahteen kasakkaan. Yksi jatkoi matkaa, mutta toinen pyysi pahaa aavistelevan Lövvingin pitelemään hevostaan. Satulasta pois kumartavan kasakan epähuomio antoi pakenijalle tilaisuuden tarttua ratsastajan miekkaan, jolla hän iski kasakan hengiltä. Paettuaan

---

²³⁹ Koskinen 1865, 395.

²⁴⁰ Nyberg 2001, 20; vrt. Koskinen 1865, 395–396.

tieltä Löfving kertoi päässeensä metsiä pitkin hoitotilalleen Suorlahteen.²⁴¹ Tarina saattaa yhtä hyvin olla taruakin. Löfving olisi luultavasti karattuaan maanteitä vältellen voinut päästä tilalleen joutumatta uuteen kosketukseen vihollisen kanssa, kuten hän lopulta tekikin.

Toisaalta ei ole tietoa siitä, kuinka kaukaa hän karkasi. Huono maasto saattoi pakottaa hänet tielle. Löfving oli tässä vaiheessa vielä kouluttamaton ja kokematon sodankäynnin suhteen, joten hän ei välttämättä tajunnut varoa ratsain liikkuvia pienryhmiä, luultuaan onnistuneensa karkaamaan venäläisten pääjoukoilta. Sitä suuremmalla syyllä voisi kuvitella kokemattoman turvautuvan varovaisuuteen, ellei asiaa selitä Löfvingin luonteenomainen arkuuden puute.

Huolimatta paon yksityiskohdista, Löfvingin kiinnijääminen luultavimmin pitää paikkansa. Se ajoittuu luontevasti siihen, kun Käkisalmi joutui toistamiseen piirityksen kohteeksi heinäkuun 10. lähtien. Ymmärrettävästi venäläiset lähettivät joukkoja ympäristöön tiedustelemaan sekä hankkimaan tai ryöstämään huoltotarpeita.²⁴² Tätä ennen Löfving ei kirjannut puolentoista vuoden ajalta mitään muistelmiinsa. Tapahtumankuvaukset alkaa Löfvingin jouduttua osaksi sotatoimia venäläisiltä paettuaan. Rajamajurinakin toiminut veronvuokraaja Affleck komensi Löfvingin tiedustelemaan kolmen rengin kanssa Nurmekseen Kajaanista, jossa Affleckilla oli vielä miehittämättömiä maita. Tämä seikka voisi puoltaa Löfvingin kertomusta kasakan päihittämisestä, sillä hän mainitsi saaneensa tältä saaliiksi tuhat kopeekkaa ja koruja, sekä vihreän kauhtanan.²⁴³ Ehkä Affleck arvioi Löfvingin kyvykkääksi hoitamaan muutakin kuin kirjurintointia, jos hänellä oli ollut näyttää jotakin isännälleen sanojensa takeeksi – sen lisäksi, että Löfving saattoi kertoa olleensa tarpeeksi neuvokas ja rohkea pakenemaan venäläisiltä. On vaikea sanoa, kuinka paljon Löfving oli Affleckin kanssa tekemisissä ja millaisia vaikutteita hän sai uudelta isännältään toimiessaan tämän kirjurina ja lampuotina Suorlahden tilalla. Venäjän piirittäessä läheistä Käkisalmea vuonna 1710 jäi Löfving muistelmiensa mukaan pariinkin otteeseen vangiksi mutta onnistui molemmilla kerroilla karkaamaan.

Löfving joutui tällä retkellä omien sanojensa mukaan jälleen vihollisen vangiksi, mutta pakeni.²⁴⁴ Paettuaan hän onnistui kostamaan ”rosvoille”²⁴⁵ Affleckin Nurmeksen hovissa isännän lähettämän 20 maahuovin avustuksella. Lauri Kujalan selvityksen mukaan kyseessä oli iso talonpoikien joukko, joka oli linnoittautunut vihaamansa veronvuokraajan tilalle.

---

²⁴¹ Koskinen 1865, 396.

²⁴² Piirityksestä ks. Sundberg 2018, 330.

²⁴³ Koskinen 1865, 396.

²⁴⁴ Tarkka selostus tapahtumista ks. Kujala 1953, 128–130.

²⁴⁵ Löfving käyttää ensin sanoja ”*Ryska Röfvare*” ja varsinaisen vastaiskun kohdalla vain ”*Röfvare*”-termiä. Koskinen 1865, 396.

Kertomansa mukaan Löfving ampui kolme ja kaatoi kymmenen rosvoa. Nurmeksen takaisinvaltaamisesta huolimatta Affleck määräsi Löfvingin arestiin, koska tämä olisi halunnut erota isäntänsä palveluksesta.²⁴⁶ Syytä eropyrkimykselle Löfving ei avaa. Affleckin alaisuudessa toimimisen mielekkyyteen saattoi vaikuttaa veronvuokraajan hankala suhde talonpoikiin, joiden kanssa kamppailu ei välttämättä tuonut Löfvingille tämän kaipaamaa mainetta ja kunniaa. Hän saattoi myös kokea tilanteen itärajalta toivottomaksi ja katsoi voivansa vaikuttaa tilanteen kehittymistä vastaan paremmin armeijan palveluksessa nyt, kun hän oli saanut kokemusta sotatoimista.²⁴⁷

Jouduttuaan kaappauksensa myötä osaksi aktiivista sotatoimintaa Löfving joutui heti kosketukseen kuolemanvaaran tai ainakin fyysisen kidutuksen ja vankeuden uhkien kanssa. Kauhunhallintateoriasta tulkittuna tämä voidaan katsoa korottaneen Löfvingin kuolevaisuussalienssia. Sen on havaittu lisäävän yksilön sitoutumista maailmankatsomukseensa.²⁴⁸ Ehkä vaaralliset kokemukset antoivat lisäpontta Löfvingin rekrytoitumisajatuksille, koska armeijassa oli hänelle lapsuudesta tuttu merkitysjärjestelmä. Vaarallisista tilanteista paettuaan tai selvittyään Löfvingille on täytynyt muodostua käsitystä hänen omista kyvyistään. Itsetunnolle merkityksellisesti hän oppi, että hankalistakin tilanteista voi selvitä sinnikkyydellä, neuvokkuudella ja tarvittaessa röyhkeydelläkin. Jos hän peilasi tätä tulevaisuuteen, hän ehkä tajusi armeijan tarjoavan Affleckin palvelua paremman väylän statuksen kohottamiseen. Kauhunhallintateoria on tunnistanut, että tulevaisuuden hahmottaminen merkitystä luovana viitekehyksenä lievittää ahdistusta.²⁴⁹ Sosiaalisen statuksen ja siitä saatavan merkityksen tavoittelun tarvetta ja kokemuksia ei tule myöskään väheksyä motiiveina.²⁵⁰

Katselmuskirjurina Löfving ei suinkaan jäänyt ainoastaan rykmenttinsä komentotelttojen suojiin kutsuntarullia kirjoittamaan. Vuosina 1711–1712 hänet komennettiin useille tiedusteluretkille väitetyksi itsensä kenraalikuvernööri Carl Nierothin toimesta. Ehkä kielitaitoa ja valppautta osoittaneen kirjurin koettiin alusta asti sopivan tiedustelutehtäviin. Hän saattoi ymmärtää vihollisen kieltä ja pystyi kirjaamaan havaintonsa. Löfving luultavasti hyödynsi päiväkirjojaan kootessaan kentältä tiedustelutietoja esimiehilleen lähettämiinsä

---

²⁴⁶ Koskinen 1865, 396–397, Kujala 1953 130–131.

²⁴⁷ Ks. myös luku 4.1.

²⁴⁸ Cox, Darrell ja Arrowood 2019, 102.

²⁴⁹ Merkityksellinen elämä ennakoii myös parempaa henkistä vointia. Abeyta, Nelson ja Routledge 2019, 217.

²⁵⁰ Rogers, Sanders ja Vess 2019, 335–336; Hart 2019, 72–73.

kirjeisiin ja ainakin 1715 vuoden lopulla hän antoi Taubelle koko päiväkirjan, kuten aiemmin on mainittu.²⁵¹ Muuten Löfving kirjoittaa niukasti ensivuosistaan rykmentissä.

Kesällä 1713 Georg Lybeckerin johtama armeija sai tehtäväkseen pysäyttää venäläisten eteneminen Suomen rannikolla. Keväällä armeija oli vetäytynyt Porvoosta, mutta pystyi heinäkuussa asemoitumaan uudelleen joen kirkonvastaiselle länsirannalle.²⁵² Huolimatta Lybeckerin epäonnistuneesta, taistelua välttelevästä taktiikasta, Löfving joutui vaaran ytimeen. Löfving sai kenraalimajuri Armfeltin komennon polttaa Porvoon sillan. Vastarannalta ammuttiin yli sadalla musketilla, mutta Löfvingiin ei osunut, vaikka hänen mukaansa maa ympärillä ropisikin. Yksittäisen vihollisen kanssa musketinkuulia vaihdettaessa Löfving haavoitti vastustajaa rintaansa, mutta sai itse osuman korvaansa. Sitten hän onnistui sytyttämään sillan.

Löfvingin palattua Majuri Bengt Gyllenström kysyi tältä, miksi korvatonta miestä tulisi nyt kutsua. Tämä vastasi ”Menetin korvani, siis sen vasemman, moni menettää täällä silti henkensä.”²⁵³ Majuri kaatui myöhemmin venäläisten Pappilanmäeltä ampumaan tykinlaukaukseen. ”...venäläiset ampuivat häntä vatsan alaosaan, samassa [osuen] kahteen sotilaaseen (*gemena*). Majuri vajosi polvilleen ja hänen viimeiset sanansa olivat: »Ach, mein Herr Pastor, Mein pastor »”²⁵⁴ Hieman myöhemmin myös Otto Taube pahoitteli Löfvingin vammaa ja sai heti harhakuulan jalkaansa. Löfvingin ensimmäisessä isossa kahakassa hän tuli todistaneeksi sodan sattumanvaraisuutta, selvittyään itse saamastaan vaarallisesta tehtävästä pienin vammoin. Vastaavasti Löfvingin epäonnea kommentoineet yliupseerit ottivat osumia sattumanvaraisen oloisesti. Ei liene ihme, jos Löfving on tästä muodostanut käsitystä olevansa korkeamman suojeluksessa, vaikkei sitä eksplisiittisesti tässä mainitsekaan. Hänen oma sitaattinsa siitä, että moni vielä menettää henkensä kertoo konkreettisesti, miten hän hahmotti sodankäynnin perimmäisen vaaran ja sen sattumanvaraisuuden. Epäilemättä tykinkuulan tekemän tuhon läheltä näkeminen edelleen alleviivasi sodan ja kuoleman sattumanvaraista ja raakaa todellisuutta. Mieleenpainuvana kokemuksena se päätyi muistelmiin.

Porvoon jälkeen Löfving anoi ylennystä rykmentissään. Miksei, jos hänen kykyjensä katsottiin palvelevan jatkuvasti tiedustelupartioiden tai sillantuhoamisen kaltaisia

---

²⁵¹ Päiväkirjan toimittamisesta Taubelle on mainittu alaluvussa 2.4. Mainintoja kentällä kirjoitetuista kirjeistä, ks. esim. Koskinen 1865, 414; 419; 428.

²⁵² Hornborg 1955, 155–156.

²⁵³ Kääntänyt: Sampsa Perälä. Koskinen 1865, 398; vrt. Hornborg 1926, 76.

²⁵⁴ Kääntänyt: Sampsa Perälä. Koskinen 1865, 398; vrt. Hornborg 1926, 76.

erikoistehtäviä, paremmin kuin komppanian rullien tai rahavirtojen ylläpitoa. Ylennyksen saaminen luultavasti olisi merkinnyt entistä enemmän vastuuta tiedustelutoimissa. Lybeckerin jälkeen armeijan komentajaksi määrätty kenraalikuvernööri Armfelt oli valmis puoltamaan hänen ylentämistään, jos Löfving johtaisi tiedusteluretken.²⁵⁵ Kyseiseen retkeen pysähtyivät ylennyshaaveet rykmentin osalta, sillä partion aikana Löfving joutui pysyvästi erilleen Suomen armeijasta. Se kärsi pian tappion Pälkäneellä. Sen vuoksi Löfving hakeutui loppuvuodesta 1713 Varsinais-Suomeen.

Tämän tiedusteluretken suorittaminen ei ole ainut kerta, kun se asetettiin ehdoksi Löfvingin ylentämiselle. Alaluvussa 3.2 käsiteltiin G.A. Tauben kirjaamaa matkapassia, jossa Löfvingille luvattiin ylentyminen, jos hän onnistuu tiedustelutehtävissään. Muistelmien perustella jää vaikutelmaksi, ettei tiedustelutehtäviin voitu määrätä ketä tahansa, eikä komentajien ehkä ollut helppo löytää sopivia kannustimia partionjohtajaksi määrätyleille, tai heidän miehistöilleen. Ylennyksien panttaaminen retkien perusteella voisi kertoa siitä, ettei armeijakuri ollut riittävä tae sitä vasten, etteikö retkille komennettu vain hyödyntäisi tilaisuutta karata. Sitä saattoi motivoida miehistön ja upseeriston vaikea tilanne Suomen armeijassa vuoden 1713 jälkipuolella, jolloin komentajana epäonnistuneen Lybeckerin tilalle oli määrätty kenraali Armfelt. Uusi komentaja valitti kirjeitse armeijan olematonta kassaa ja huollon surkeaa tilaa. Etenkin upseeriston olemuksesta hän oli saanut surkean vaikutelman, he anoivat jatkuvasti apua, eroa, tai lupaa poistua. Saadakseen syötävää, he joutuivat myymään tavaroitaan, aseistaan lähtien.²⁵⁶ Jos asian tila oli näin vakava, tukee se ajatusta siitä, ettei partioille komennettujen paluusta armeijan piiriin ollut takeita. Samassa Armfelt valitti rahojen riittämättömyyttä vakoilijoiden palkkaamiseen. Tiedustelu oli pelkästään partioiden varassa, jotka eivät kyenneet toimimaan yhtä vaivihkaa. Pätevistä miehistä, etenkin upseereista, oli joka tapauksessa sodan toisella vuosikymmenellä huutava pula, mistä kertonee sekin, että muissakin asioissa kyvykkääksi huomattu kirjuri komennettiin jatkuvasti retkille. Löfvingin urapolun kannustimet vaikuttavat olleen alusta asti sidottuna tiedusteluun ja sen onnistumiseen suorittamiseen.

---

²⁵⁵ Löfvingin rykmentin eversti Otto Reinhold Yxkull ei myöntänyt ylennystä Löfvingille. Everstin mielestä rykmentissä oli häntä parempia miehiä ylennettäväksi. Tämä ajoi Löfvingin anomaan pääsyä pohjalaisrykmenttiin. Siirto ja ylennys olisi siellä luvattu, jos Löfving pystyisi eroamaan Turun läänin rykmentistä, jolloin Löfving päätyi Suomen armeijan ylikomentajan ja kenraalikuvernöörin Armfeltin puoleen. Koskinen 1865, 398–399; Nyberg 2001, 27.

²⁵⁶ Hornborg 1955, 164.

4.2 Yhteenottoja talonpoikien kanssa 1713–1714

Päästyään Varsinais-Suomeen Löfving tapasi rykmentissään palvelleen kapteeni Möllerin, joka oli paennut jouduttuaan elokuussa sotavangiksi Mustion ruukilla. Tässä yhteydessä Löfving tutustui Möllerin renkiin ja hänen tulevaan partiotoveriinsa Johan Ahockiin. Tiedusteltuaan aikansa Turussa Löfving lähti selvittämään, mitä hänen sekä kapteenin puustelleilta²⁵⁷ voisi löytää. Löfving oli pettynyt pariin löydettyyn hevoseen ja muutamaan kranaattiin. Pettymystä selittänee Sauvon Hallelan ja Loimaan puustellien välinen yhdensuuntainen kahdeksan peninkulman matka (n. 80 km). Palattuaan puustellilleen Hallelaan Löfving sai komennuksen lähteä takaisin pohjoiseen, jossa hänen tulisi polttaa venäläisten makasiini Huittisissa. Loppumatkalla (ilmeisesti Vampulassa) Löfving ajautui paikallisten kanssa ongelmiin talossa, johon hän astui tietoja ja ruokaa hankkimaan.²⁵⁸

Siellä istui muutama talonpoika viinakuppeineen. He pyysivät minua istuutumaan, tarjosivat minullekin. Vastasin, että en siedä moista. Talonpojat pitivät minua herrasmiehenä, sillä esiin pisti kapealla kultakaluunalla päärmätty liivinkaulukseni. Niinpä talonpoika virkkoi: ”Lyödäänkö sadasta riikintaalerista vetoa, ettei Ruotsi enää koskaan hallitse Suomea.” Vastasin ettei minulla sellaista rahoja ollut. Hän pyysi minua painumaan toisten suomalaisherrojen perässä helvettiin ja lisäsi vielä: ”nyt minulla on paloverorahani valmiina”. Minä vastasin: Kaikki hyvin, jos hän rahoilleni vastineeksi antaisi minulle hieman ruokaa. ”Kyllä”, hän vastasi, ”mutta saat maksaa minulle kestikievarimääräyksen mukaiset kymmenen äyriä hopearahana.” Annoin hänelle rahat ja hän antoi tuoda voita ja leipää, silakkaa sekä palasen lampaankylkeä, suolanvihreää. Kun olin aikeissa syödä ja istuin pöytään, pöydän päähän tuli istumaan vanha ukko. Isäntä meni ulos ja palasi mukanaan sirppi aikoen pistää minut sillä seinää vasten.²⁵⁹

Muskettinsa virittämällä Löfving onnistuu ajamaan häntä uhanneen isännän ulos. Siellä hän antoi miekallaan iskuja isännän selkäpuolelle ja kimppuun käyneen emännän takamukselle. Iskuihin Löfving ilmeisesti käytti miekkansa lappea. Lopulta muskettiin tarttunut vanha isäntä sai Löfvingiltä rangaistukseksi musketin pistimestä iskuja. Jos hän olisi lähtökohtaisesti halunnut haavoittaa isäntäparia, hän tuskin olisi tarvinnut miekkaansa, kun musketissa oli pistin. Löfving joutui pakenemaan kumppaninsa luo hevosilla Huittisiin, jossa hän komensi

²⁵⁷ Upseerin virkatalo. Kielitoimiston sanakirja, puustelli.

²⁵⁸ Löfving kirjoittaa puron ja maantienvälisestä Hannunkosken kylästä Huittisissa, jota Hornborg arvioi Vampulan Hanhikyläksi, joka silloin kuului Huittisiin. Koskinen 1865, 399; Nyberg 2001, 26; Hornborg 1926, 191.

²⁵⁹ Nyberg 2001, 28–29.

makasiinin polton talonpoikien hoidettavaksi sen ollessa muutenkin tyhjillään. Paluumatkalla partio poikkesi hakemaan Löfvingin taakse jättämän omaisuuden talosta.²⁶⁰

Kahakkaa mielenkiintoisempi on kuitenkin sitä edeltävä Löfvingin kuvailema keskustelu. Se on paljon kertova tappiollisen sodan tuottamasta nurjasta asenteesta Ruotsia ja sen esivaltaa kohtaan. Ilmeisesti nämä talonpojat kokivat Suomen myös erilliseksi osaksi valtakuntaa. Syrjäisellä paikallakin asuva talonpoika oli ymmärtänyt tilanteen kulun ja varautunut maksamaan paloveronsa, eli miehittäjän paikallisille määräämät kontribuutioverot. Tuleviin kontribuutioihin ja lahjuksiin varautuva isäntäväki ei välttämättä ollut ensi kertaa vieraanryöstössä. Etelä-Suomesta Pohjanmaalle virtasi pakolaisia loppuvuodesta 1713. Kustaa H.J. Vilkun tarkastelemien tuomiokirjojen perusteella, matkaavien pakolaisten ryöstäminen ei ollut tavatonta, toki hädässään hekin saattoivat syyllistyä varkauksiin.²⁶¹ Paloveroista Vilkuna kirjoittaa maaherrojen kruununkirjeenvaihdon perusteella: ”Golitsynin universaalien [julistuksen] mukaan selvitäkseen vihalta oli jokaisen manttaalin suoritettava venäläisille neljä tynnyriä ruista, 14 kappaa kauraa, heinää sekä 60 kuparitaalaria rahaa.”²⁶² Ilmoitus annettiin loppuvuodesta 1713 ja sen keräys toimeenpantiin Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa joulutammikuussa.

Matkan jatkuttua Loimaan nimismiehen kestikievariin, isäntä kertoi partiolle juuri ohi kulkeneesta rahakuljetuksesta. Talonpojat olivat viemässä paloverojaan venäläisten leiriin kolmen peninkulman päähän. Löfving ja hänen toverinsa joivat oluet ja nousivat sitten ratsailleen, ajoivat talonpojat kiinni ja veivät heiltä 4000 riikintaalaria. Tämä luonnollisesti koettiin talonpoikien puolelta suureksi vääryudeksi, menetetyt paloverot saattoivat altistaa heidän tilansa venäläisten mielivallalle. Esivaltatuntoinen Löfving ilmeisesti laskelmoi rahojen takaavan hänelle urakehitystä, olisihan se lisäksi toki pois viholliselta. Hän on saattanut jopa jälkeempään tekaista tarinan nimismiehen vihjeestä oikeuttaakseen itselleen ja muistelmien lukijoille hänen tekoaan. Hän oli tietoinen – ainakin jälkeempään – talonpoikien ahdingosta, sillä perään hän kirjoittaa ”Vihollinen tiedotti viestinviejin koko Turun läänissä, että jos joku majoittaa ruotsalaisten sotaväkeä tai muita karkumatalla olevia säätyläisiä tai neuvoo heille tien, heidän talonsa poltetaan ja heidät viedään vaimoineen ja lapsineen Siperiaan.”²⁶³ Tätä osuutta ennen hän kertoi, kuinka talonpojat sankoin joukoin lähtivät

---

²⁶⁰ Koskinen 1865, 399–400.

²⁶¹ Vilkuna 2006, 76–77.

²⁶² Vilkuna 2005, 49.

²⁶³ Nyberg 2001, 30; vrt. Koskinen 1865, 401.

partion perään. Hevoset ajettiin loppuun ja matka jatkui jalan, kunnes ylioppilas Hammarilta saatiin vaihtohevoset. ”... pääsin Paimion pitäjään, jonne talonpojat olivat kokoontuneet vangitakseen meidät ja viedäkseen venäläisten luo, mutta rohkean esiintymiseni takia he päästivät meidät läpi Sauvoon ja puustelliini.”²⁶⁴ Paimion väijytyksen ratkaisun niukka kuvailu antaa syytä epäillä, ettei Löfving tässä halunnut olla täysin rehellinen. Jää auki oliko todella kyseessä rohkea esiintyminen vai musketteihin ja kranaatteihin turvautuminen. Jos hän olisi vain käyttänyt nokkelia sanoja tai sanallisia uhkailuja tilanteen ratkaisuun, olisi hän luultavasti niitä tähän muistellut, kuten hän teki muissa vastaavissa tilanteissa.

Edeltävät tilanteet olivat Löfvingille kiperiä, minkä lisäksi ne kertovat paljon paikallisten ahdingosta Turun ja Porin läänien miehityksen hiljalleen tapahtuessa vuoden 1713 kuluessa. Siinä missä Löfvingin maailmankuvassa häntä ajoi eteenpäin usko ruotsalaiseen esivaltaan ja hänen asemansa kehittäminen sen hierarkiassa, paikallinen rahvas ei voinut suhtautua miehittäjän tahtoon vastamielisesti. Heillä ei ollut varaa kaivata entistä esivaltaansa, kun taas Löfving oli muutaman vuoden palveltuaan vasta pääsemässä urakehityksen makuun. Toisaalta oli hänelläkin syynsä olla epäluuloinen talonpoikia kohtaan, jouduttuaan Huittisissa melkein ryöstetyksi. Paloverojen anastuksesta johtunut välikohtaus talonpoikien kanssa luultavasti vaikutti siihen, miksi korppolaistalonpojat olivat vihamielisiä Löfvingiä kohtaan alkuvuodesta 1714, kuten luvussa 2.3 kerrotussa tapahtumankulussa käy ilmi. Yhtä isoja välikohtauksia ei tämän jälkeen talonpoikien ja Löfvingin välille tullut, mihin luultavasti vaikutti Löfvingin maineenhallinta, jota on käsitelty luvussa 3.2. Toki Löfving itse totesi vastustuksen lakanneen sen jälkeen, kun hän oli uhannut polttaa korppolaistalonpoikia taloihinsa, jos he esivaltaa ja häntä vastustaisivat.²⁶⁵ Ehkä hän jatkossa tuli ymmärtäneeksi, ettei hänen asemiaan tiedustelijana auttaisi se, jos hän ei pystyisi pitämään edes jokseenkin sovittelevia välejä talonpoikiin. Olihan heitä ankarasti uhiteltu ruotsalaisten avustamista vastaan, joten riski ilmiantoon olisi ollut aina sitä suurempi, mitä ankarammin hän talonpoikia käsittelisi tai uhkailisi.

Kun Löfving loppupalvesta 1714 pääsi Iniön kappelille korppolaisten kanssa tapahtuneen selkkauksen jälkeen, sai hän kuulla Kolkkoon kylässä riehuvasta venäläispartiosta. Hän päätti lähteä paikalle, mutta ehätti tajuamaan venäläisten lähestyvän kappelia. Onnistuneessa väijytyksessä Löfving kertoi kaataneensa kolmestatoista miehestä neljä sotilasta sekä

---

²⁶⁴ Nyberg 2001, 30–31; vrt. Koskinen 1865, 400–401.

²⁶⁵ Ks. myös luku 2.3. Koskinen 1865, 403.

vänrikin, huolimatta hänen toverinsa Ahockin pakenemisesta. Löfving ajoi venäläisiä takaa niin, että he luovuttivat rekensä ja hevosensa. ”Tästä talonpojat pelästyivät pahan kerran eivät tohtineet pukahtaakaan yhdessäkään kylässä, johon tulin. (Annoin herra kappalainen Muntinille kaksi hevosta, jolla hän pakeni Ahvenanmaalle ja pääsi sillä lailla turvan viholliselta).”²⁶⁶ Vaikka Löfving jälleen liioittelisikin vihollisten ja kaatuneiden määrää, voi hänen arviollaan olla perää. Hänen taistelukuntoansa todistaneiden talonpoikien kautta hänen kunnioitettava ja pelottava maineensa kasvoi. Toisaalta hän osoitti armollisuutta kappalaiselle, ehkä tietäen venäläisten julman koston odottavan häntä, joka oli sallinut vihollisen yllättää venäläiset kappelissaan.

4.3 Tapahtumarikkaat vuodet 1714–1715

Löfving harjoitti vihollisen selustassa tapahtuvaa tiedustelu- sissitoimintaa vuosina 1714–15. Sen johdosta näiltä vuosilta muistelmiin on kirjattu lukuisia vaaran tilanteita ja kokemuksia, joista osa on tutkielmassa aiemmin käsitelty. Tässä luvussa analysoidaan vuosilta niitä tapahtumia, joihin tutkielman tutkimusasetelma tarjoaa näkökulmia. Vuoden 1714 kuluessa Turku ja Ahvenanmaan saaristo luisuivat lopullisesti ruotsalaisten käsistä Riilahden meritaistelun jälkeen. Tappion jälkeen Ruotsin laivaston isot avomerialukset eivät voineet enää estää Hangonniemen ulkomerellä Venäjän laivaston pääsyä Turun saaristoon. Venäjän Itämeren laivasto sai alkunsa vasta sodan aikana ja se tukeutui avomerialuksia saaristokelpoisempiin kaleereihin. Turun pysyvä miehitys ja sen huolto tuli nyt venäläisille mahdolliseksi. Samalla Ahvenanmaan puolustus kävi ruotsalaisille toivottomaksi.²⁶⁷ Löfving toimikin vuonna 1714 paljon Turun ja Ahvenanmaan saaristossa, ennen ja jälkeen Riilahden taistelua. Vuoteen 1716 tultaessa, Löfving ei päätoimisesti enää toiminut maankamaralla Turun seudulla tai saaristossa, vaan nojautui rantautumiseen vain paikoitellen. Pääasiassa hän toimi pienillä aluksilla meritiedustelijana ja kaapparina.

Edellä kuvattujen Iniön tapahtumien jälkeen Löfving ottaa Åvassa useasti yhteen vihollisen kanssa. Saariston miehitys oli käynnissä ja Löfving joutui tiedustelijana toimimaan ympäristössä, missä liikkui jatkuvasti vahvoja vihollisen joukko-osastoja. ”Kun olin kirjoittamassa herra eversti Böcklerille, tulivat kasakat 150 rakuunan kanssa, ja niin jouduin jättämään mustepulloni ja takkini kiiruhtaessani merkkituloille. - - Minä sytytin, ja vihollinen repi alas sen, mikä oli sytytetty. Pistin yhden kasakan kuoliaaksi ja sain juosta jalan kolme

²⁶⁶ Nyberg 2001, 36; vrt. Koskinen 1865, 404.

²⁶⁷ Mickwitz 2005, 56–57.

peninkulmaa Enklingeen.”²⁶⁸ Hän välttää miehittäjäjoukot pian uudelleen. ”Muutaman päivän päästä olin jälleen matkalla, kun venäläiset 350 miehen kanssa tavoittivat minut matkalla Ahvenanmaalle. Käännyn takaisin ja kirjoitin Kumlingesta everstille ...”²⁶⁹ Jäät kestivät ratsastusta, joten Löfving pystyi välillä vetäytymään Ahvenanmaalle, joka oli yhä ruotsalaisten hallussa. Sieltä hänet jälleen komennettiin takaisin etutiedusteluun.

Päästyään Enklingeen ja tarkistettuaan kylän olevan tyhjillään, asettuu hän yöksi. ”Kävin itse maaten tupaan, joka oli täysin vihollisen tuhoama, nukuin pari tuntia, ja kun olin aamulla poistumassa, huomasin kaksi vihollisen ruhjomaa ruumista, joiden luona ja seurassa olin nukkunut.”²⁷⁰ Kokemuksena runnottujen ruumiiden luota herääminen on täytynyt olla Löfvingille mitä raadollisin, ottaen huomioon kuinka hän oli viikon sisällä täpärästi selvinnyt useammasta viholliskontaktista. Samana päivänä Löfving jatkoi tiedustelua Kumlingessa, jossa hän sai selville vihollisen palaavan Turkuun, löysi tallista lantaan piilottamansa tinatuopin ja palasi illaksi eversti Böcklerin luokse. ”Hän antoi minulle vaivojen ja kestettyjen vaarojen palkaksi kaksi dukaattia, ja sitten pysyttelin aloillani huhtikuun 1714 asti.”²⁷¹ Tämän enempää Löfving ei kommentoinut rankkaa herätystään tai aiempia kokemuksiaan, mutta toisaalta maininta palkan eteen kestetyistä vaaroista tuo tuntuvaksi sen, millaiseksi hän oli kokenut helmi-maaliskuun saaristossa.

Löfving komennettiin Grundellin 23. maaliskuuta päivämällä kirjeellä takaisin Varsinais-Suomeen tuhoamistehtävälle. Hän kuitenkin sairastui komennuksen alussa huhtikuun puolella. Tunnetusti sotilaselämässä ennen nykylääketiedettä kulkutaudit ja sairastumiset olivat vakava riesa, mutta Löfvingin ei ollut tarvinnut hyvään toviin elää varuskunta- tai leirielämää, jossa taudit helpoiten levisivät.²⁷² Sairastumisensa laatua Löfving ei tarkentanut, mutta kirjoittaa sen pitäneen hänet aloillaan toukokuun puoliväliin asti, Affleckin toimiessa alkuun sairasvahtina. Silloinkin Löfving kirjoittaa tulleensa vain jotakuinkin terveeksi, jotta hän saattoi matkustaa veneitse Suomeen ilman edeltä lähettämäänsä Affleckia. Taudin on siis täytynyt olla suhteellisen luja, muttei ilmeisesti hengenvaarallinen. Ainakaan Löfving ei siitä selviämistä muistelmissaan kummemmin noteerannut. Kauhunhallintateoria on kyllä

---

²⁶⁸ Nyberg 2001, 37; vrt. Koskinen 1865, 404.

²⁶⁹ Äva on kirjoitettu muistelmissa Äfva. Nyberg 2001, 37; vrt. Koskinen 1865, 404.

²⁷⁰ Alkuperäisasusakin jälkimmäinen kuvailu on kolkkoa luettavaa ”blef jag hvarse 2 st: döda kroppar, som fjenden der i Masacererat., hoos och med hvilka Jag legat” Nyberg 2001, 37–38; vrt. Koskinen 1865, 405.

²⁷¹ Koskinen 1865, 405; Nyberg 2001, 38.

²⁷² Taudit tuottivat merkittävän osan miestappioista esimerkiksi piiritettyjen kaupunkien varuskunnissa ks. esim Sundberg 2018, 192, 265 ja 268.

havainnut sairastelun lisäävän kuolema-ahdistusta.²⁷³ Tilanteessa, jossa sairaus vie toimintakyvyn kuukaudeksi ja on vihollisen miehittämällä alueella, luulisi ainakin ahdistuksen kasvavan. Voi olla, ettei sairastelusta johtuneita tunteita koettu kunnian ja maineen kannalta mainitsemisen arvoiseksi. Vain sairaudesta huolimatta suoritettu velvollisuus saattoi puoltaa kunniaa, ehkä siksi Löfving korostaa ryhtyneensä heti toimeen, kun tarpeeksi parantui.²⁷⁴ Päästyänsä maihin Löfving tapasi erään kersantin vanhasta rykmentistään. Pian he onnistuivat pienen venäläispartion väijyttämässä, saaden kaatuneelta sotilalta pienen rahasaaliin. Sitten Löfving sairastui muutamaksi päiväksi uudelleen.²⁷⁵

Lopulta Löfving ilmeisesti onnistui saamassaan tehtävässä Ahockin kanssa. ”Sitten sain jälleen Ahockin luokseni ja marssimme Turkuun. Kummallakin oli palopommi housuissa jalkojen välissä. Minä esitin täyssokeaa, toverini silmäpuolta ja kyttyräselkää. Hän talutti minua kepillä kaksi päivää. Kolmannen päivän iltapäivänä sain heittää palopommin Oravanniemellä ja sytytin kolme taloa, jotka olivat täynnä jauhosäkkejä.”²⁷⁶ Ainakin Löfvingin peiteroolin uskottavuutta saattoi edesauttaa edeltävien kuukausien sairastelun riuduttama olemus. Aiemmin tutkielmassa käsiteltiin muistelmien kertomusta, jossa kerjäläistä esittämällä Löfving huijasi ruhtinas Golitsynin talonväkeä, mutta tämä tapahtui vasta vuotta myöhemmin. Ilmeisesti Löfving hyödynsi silloin tässä yhteydessä saatua ja toimivaksi havaittua kokemusta huonokuntoisen esittämisestä.

Kesä-syyskuussa 1714 Löfving suoritti erilaisia tiedustelu- ja partiotoimia Ahvenanmaalla ja läntisessä Suomessa. Useampaan otteeseen hän kertoo tuottaneensa viholliselle pieniä miestappioita. Lohjalla mahdollisesti Löfvingin partion surmaama venäläinen johti miehittäjien koston paikallisiin kohdistettuna kidutuksena ja omaisuudenryöstönä.²⁷⁷ Uudenkaupungin rauhan jälkeen näitä tapauksia käsiteltiin paljon käräjillä. Tätä Löfvingin mahdollisesti aiheuttamaa kostotoimea käsiteltiin Lohjan ja Nummen käräjillä vuonna 1722, jota Vilkuna sivuaa kirjassaan.²⁷⁸ Huolimatta tästä Löfving ei ilmeisesti saanut rauhan jälkeen

---

²⁷³ Cox, Darrell ja Arrowood 2019, 109.

²⁷⁴ Taistelussa kaatumista ja haavoittumista pidettiin Ruotsin armeijassa kunniakkaampana. Se näkyi esimerkiksi siinä, miten isäpolven uhrauksia arvioitiin heidän jälkipolven kadettihakemuksissa. Jos isä oli kaatunut taistelussa, oli se hänen jälkeläiselleen merkittävämpi etu kuin sairauten kuolleen perillisen kohdalla. Sarkamo 2011, 50; 94.

²⁷⁵ Koskinen 1865, 405–406.

²⁷⁶ Nyberg 2001, 40, vrt. Koskinen 1865, 406.

²⁷⁷ Vilkuna 2005, 96.

²⁷⁸ Vilkunan tekstistä ei käy ilmi mainitaanko Löfving tuomiokirjoissa. Hän on saattanut yhdistää asian siihen, että Löfving mainitsee venäläisille aiheutetuista miestappioista muun muassa Lohjalla vuonna 1714.

kunniantonta mainetta verrattuna Longströmin²⁷⁹ tai Kivekkäiden sisseihin, joiden osastot olivat sekalaisempia ja isompia. Näiden väärinkäytökset ja mielivaltaisuudet tuottivat ilmeisemmin enemmän ikävää jälkimainetta ja tuomiokirjamateriaalia sotien jälkeen.²⁸⁰

Vuoteen 1714 sijoittuvat myös aiemmin tutkielmassa käsitellyt tapahtumat. Luvussa 2.4 läpikäydyssä muistelman osassa Löfving voittaa pienellä partiollaan 50 sotilaan vahvuisen venäläisosaston; lisäksi samassa luvussa käsiteltiin miten Löfving päihitti Ahvenanmaata piinanneen venäläisupseerin eräänlaisessa kaksinkamppailussa. Syyskuun jälkeen Löfving komennettiin vielä kuuden sotilaan kanssa partioon. ”Kävin Suomessa pienellä veneellä, vakoilin ja palasin suurimmassa hengenvaarassa raportti mukanani ja sain Häverön pitäjstä majoituksen koko talveksi.”²⁸¹

Yksi toistaiseksi tutkielmassa vähemmälle huomiolle jätetty motivaattori Löfvingin retkille on raha. Palattuaan Tukholmaan syyskuussa Löfving kirjoittaa saaneensa kreivi Taubelta 60 taaleria palkkiona sekä kolme taaleria päivittäisiin ruokamenoihin. Hänen vapaaehtoisotilaansa saivat puolitoista taaleria kukin. Luultavasti Löfving tarkoittaa, että vapaaehtoiset saivat kyseisen summan päivärahana ruokakuluihin menevänä ylläpitona. On mahdollista, että 60 taalerin summasta Löfving jakoi palkkioita sotilailleen parhaaksi katsomansa mukaan, joko menneistä ansioista tai tulevan retkensä osalta (ks. edeltävä lainaus). Kyse on sinällään merkittävästä summasta, sillä vuoden 1715 syyskuussa Löfving osti maanvuokraaja Fingerroosilta hevosen 8 kuparitaalerilla, mikä lienee normaalia korkeampi kriisiolosuhteita noudatteleva hinta. Edellä mainitussa Grundellin kirjeessä kerrotaan Böcklerin luvanneen 500 riikintaalerin palkkiota Löfvingille ja hänen valitsemilleen miehille tehtävän onnistuneesta suorittamisesta. On epäselvää, saiko Löfving partioineen luvattua summaa. Sitä ei mainita, kun hän kävi 10.8. Tukholmassa ensi kertaa komennuksen jälkeen. Silloin hän mainitsi vain saaneensa Taubelta uuden käskytyksen Suomeen elokuun 21. Voi olla, että edellä käsitelty 60 taalerin kertapalkkio ynnätynä päivämuonapalkkioihin tulee lähelle mainittua 500 taalerin summaa. Muistelmista ei selviä, maksettiinko muonapalkkioita retkiä varten ennakoon, vai oliko kyseessä talvehtimista varten annettu ylläpito. Kuten edeltävän kappaleen lainaus kertoo, Löfving sai majoituksen Haveröstä, johon on saattanut kuulua myös ylläpito.²⁸²

---

²⁷⁹ Käytetään myös Långström-kirjoitusasua.

²⁸⁰ Vilkuna 2005, 93–97; 513.

²⁸¹ Nyberg 2001, 41–42; vrt. Koskinen 1865, 408.

²⁸² Nyberg 42; 65; vrt. Koskinen 1865, 408.

Joka tapauksessa raha tuskin oli Löfvingille merkittävä kannustin armeijassa pysymiseen ja tiedustelijana toimimiseen. Mahdollisesti hänen maailmankatsomuksessaan muut asiat ajoivat rikastumisen tavoittelun edelle. On ilmeinen tosiseikka, ettei hän lopulta tullut rikastuneeksi sotavuosien aikana tekemillään säästöillä esimerkiksi niin, että olisi niillä voinut ostaa itselleen tilan. Hän joutui anomaan upseeritilaa itselleen vielä yli kymmenen vuotta rauhan jälkeen. Hän mahdollisesti tuki rahallisesti sotavuosien aikana Tukholmaan paennutta äitiään. Toinen mahdollinen selitys on se, etteivät hänen kuninkaan luota luvatta poistuttua vuonna 1717 harjoittamat sopimattomuudet (*”jnsoliter”*) Lundin ja Tukholman välisissä kestiekivareissa olleet poikkeuksellisia.²⁸³ Asiasta on vaikea tehdä pitkälle meneviä tulkintoja, tietämättä harjoittiko hän juopottelua, vai muunlaisia sopimattomuuksia. Esimerkiksi kyytipoikien- tai hevosten kaltoinkohtelua.

Vuoden 1715 helmikuussa tulevan kuninkaan Hessenin Friedrichin (Fredrik I) alaisuuteen määrätty Löfving lähetettiin Ahvenanmeren yli Eckeröön. Siellä hän kohtasi venäläisten hävitykseltä Ruotsin puolelle pakoon pyrkiviä talonpoikia ja pappeja. Hän pyysi ja sai jäällä papilta Jumalan ehtoollisen.²⁸⁴ Tämän perustella Löfving saattoi ennakoida vaikeaa retkeä. Huttunen huomioi, että ehtoollisen nauttiminen kotiseurakunnan ulkopuolella oli kirkkolain mukaan sallittua vain hätätilanteessa.²⁸⁵ Ahvenanmaa oli ollut Venäjän valloituksen ja hävityksen alaisena siitä lähtien, kun Ruotsin laivasto menetti Hangon niemen kontrollin edellisvuoden elokuussa. Löfving onnistui silti pääsemään sen itärannikolle Hultan kylään. Sieltä saa alkuunsa Löfvingin sotavuosien vaikein tapahtumasarja. Hän kertoo käyneensä uneen Jeesuksen nimissä talonpojan majoittamana.

Yöllä unessa tuli luokseni paljon venäläisiä, mutta aamupuolella luin ulkolukuna kymmenen käskyä, uskontunnustuksen, Isä meidän -rukouksen sekä kappaleet kasteesta ja alttarin sakramentista. Kaikki tapahtui unessa. Tultuani alttarin arvokasta sakramenttia käsittelevän kappaleen viimeiseen sanaan seiso harmaatukkainen mies sänkyäni luona. Hän kysyi, uskoinko kaiken katoavan, ennen kuin sanakaan lukemastani katoaisi. Vastasin: ”Kyllä, minä uskon.”²⁸⁶

Löfving jatkaa kertomalla unissaan näkyneen miehen tönineen häntä kipeästi, kehottaen suomeksi tätä heräämään. Silloin hän havahtui sekavaan tilanteeseen, jossa emäntä oli lattialla ja aamutarpeilleen mennyt isäntä venäläisten jalkaan ampumana ulkona. Sukkasiltaan ylös

---

²⁸³ Koskinen 1865, 441.

²⁸⁴ Koskinen 1865, 408.

²⁸⁵ Tutkielman rajauksen ulkopuolelle jää pohdittavaksi se, miten tiukasti kirkkolakia tulkittiin sota-aikana ja etenkin sotilaiden kohdalla, jotka elivät liikkuvaa elämää rykmenteissäänkin. Huttunen 2022, 49.

²⁸⁶ Kääntänyt: Niko Huttunen 2022, 49; vrt. Koskinen 1865, 409.

pompannut Löfving ehätti torjumaan sisälle tulleet kolme venäläistä, lyöden heidän kiväärinsä kattoa kohti. Lauenneiden aseiden ruuti poltti arvet Löfvingin kasvoille. Tämän jälkeen liioittelutyylinsä mukaisesti hän sepitti näiden kolmen lisäksi ajaneensa 20-miehisen venäläisosaston karkuun pihamaalta. Löfving haki kenkensä ja kiväärinsä ja pääsi 50 askeleen päähän talosta. Samassa taloa saartamaan saapui loput komppaniasta. He repivät kattoa ja ahdistivat ruotsiksi taloa tyhjäksi vakuuttelevaa emäntää.²⁸⁷ Kuten Iniön kirkon väijytyksen yhteydessä karanneen Ahockin kohdalla, Löfving ei tässäkään toveriaan Ahockia imartele, kertoessaan tämän jähmettyneen neuvottomaksi heti tapahtumien alettua.

Vaikka Löfvingin enneuni uskonnollisine latauksineen voisi vaikuttaa jälkiseipitykseltä, on melko helppo kuvitella hänen mielensä olleen unille käydessään levoton.²⁸⁸ Hänhän törmäsi pakolaisiin jo Ahvenanmaan länsirannikolla ja sai epäilemättä kuulla saaristossa vallitsevasta kaaoksesta ja epätoivosta vihollisen hävityksen johdosta. Se saattoi noudatella samaa logiikkaa kuin Pohjanmaalla, missä haluttiin estää mahdollisuudet ruotsalaisten vastaiskuihin poltetun maan taktiikalla.²⁸⁹ Edellissyksyiset täpärät yhteenotot vihollisosastojen kanssa Ahvenanmaan itäsaaristossa varmasti kohottivat turvallisesta Tukholmasta tositoimiin palaavan Löfvingin kauhun tunnetta. Lujasti uskova partiomies siis ymmärrettävästi haki ja koki saavansa Jumalan suojelusta, mikä onkin – kuten aiemmin todettua – kauhunhallintateorian näkökulmasta tehokasta kuolemankauhun torjuntaa.²⁹⁰ Jumalan suojeluksen kokeminen tulee näkymään yhä uudelleen tapahtumien edetessä, minkä Huttunen katsoo merkitsevän Löfvingin kääntymistä aiempaa uskonnollisemmaksi.²⁹¹

Jäällä partiopari pakeni rannikkoa seuraten sumun verhoamia jahtaajiaan puolisoista peninkulmaa Boxöhön. Ensimmäisessä pirtissä oli joukko venäläisiltä piilottelevia talonpoikia, jotka Löfving järjesti edelleen pakoon. Tiedustelijaparin jatkaessa tilalta vihollisrakuunat ja -kasakat olivatkin jo Löfvingin mukaan edellä mainittujen tai talolle jääneiden talonpoikien kimpussa, heitä ampuen ja hakaten. Pimeyden turvin partio pääsi jäälle, jolla marssittiin koko yö. Evästauolla vihollispartio tuli paikalle ja etsi turhaan lumen

---

²⁸⁷ Koskinen 1865, 409.

²⁸⁸ Tämän ja muiden aikalaisten unentulkintatapojen merkityksistä syvällisempää tarkastelua ks. Huttunen 2022, 49–51.

²⁸⁹ Vilkuna viittaa Carl Ramsdahlin yleisteokseen kirjoittaessaan, että ”ruotsalaisten vastahyökkäysten estämiseksi Ahvenanmaa hävitettiin. Moni sikäläinen oli jättänyt talonsa tyhjilleen paettuaan Ruotsiin.” Ramsdahl ei kuitenkaan kirjoita asiasta yhden lauseen sivuhuomiota enempiä, joten asia vaatisi lisätutkimusta. Vilkuna 2005, 55; Ramsdahl 1988, 145.

²⁹⁰ Löfving saattoi aavistella pahaa jo Eckerön edustalla jäällä, pyytäessään papilta ulkosalla suoritettavaa Jumalan ehtoollista. Ks. luku 2.4. tai Huttunen 2022, 49.

²⁹¹ Huttunen 2001, 45; 49; 68.

peitossa suuren kiven vieressä piileskeleviä ruotsalaisia. Piilossa kylmettyminen rasitti pahiten Ahockia, joka seuraavalla jäämarssilla vaati taukoa ja nukahti. ”Jonkin ajan kuluttua herätin hänet: hän pyysi uudelleen sanoen, ettei unelta pystynyt pitämään silmiänsä auki. Annoin hänen nukkua hetken, herätin sitten ja sanoin, että minua paleli.”²⁹² Luultavasti jo piilossa kylmettyneet miehet olivat avojäällä maatessa tai istuessaan hypotermian ääriarajoilla. Siihen voisi Ahockin keskellä jäätä vallannut uupumus maalikonkin päättelemänä viitata.

Matkan jatkuttua seuraavaan saareen Ahock iskettiin kuoliaaksi läpikulkevan venäläispartion ylläkössä. Löfving pelastautui juoksemalla korkealta kalliolta merelle, piiloutuen kallionrakoon. Venäläiset palasivat paikalle myöhemmin. He ampuivat kallioaukkoa kohti: ”Kuulat kimposivat ensin veteen, sitten kallioon.” Kallionraolla oli sulavettä, venäläisten kuulat kimposivat vedestä. ”Istuin Korkeimman suojassa enkä pelännyt niitä tuhansia, jotka minua tavoittelivat. Päivällä hän suojeli minua oikealla kädellään ja yöllä lepäsin hänen siipiensä suojassa”.²⁹³ Huttunen kirjoittaa Löfvingin sanoillaan mukailleen Psalmeja 91 ja 63.²⁹⁴

Epätoivoisessa selviytymiskamppailussa Löfving oli tekemisissä sekä luonnonolojen että ihmisten aiheuttaman kuolemanvaaran kanssa. Hän oli viettänyt ulkosalla kylmässä yli puolitoista päivää takaa-ajettuna. Kengätkin olivat jäätyneet. Hänellä ei ollut mitään mahdollisuutta puolustautua, ja vihollinen sattui hänen tielleen jatkuvasti. Edelläkin oli vain onnesta kiinni, tulisivatko venäläiset tulvivalle jäälle häntä jahtaamaan. Hänen ainut suojansa kauhuun lamaantumista vastaan olivat rukoukset ja täysi luotto Jumalan suojelukseseen. Tämä noudatteli samaa kaavaa kuin luvussa 2.4 esitelty teoria siitä, että Löfving vaikuttaa muistelmien perustella hakeneen uskonnosta eniten suojaa silloin, kun hän ei pystynyt itse omilla kyvyillään hallitsemaan tilannetta.

Kun yö laskeutui Löfving ei tyytynyt lepäämään varjelijansa siipien suojassa, vaan pimeyttä hyödyntäen hän palasi saarelle. Siellä kuului venäläisten ääniä, joten hän yritti toiselle saarelle. Hän koki tässä vaiheessa tarpeekseen lyödä musketilla jäähän reiän juodakseen, mikä on hieman erikoista ottaen huomioon suolapitoisen merijään ja -veden. Venäläiset ehkä kuuluivat metelin ja yllättäen ilmestyivät paikalle käskien huutaen ”Stoi jebonamat”.²⁹⁵

---

²⁹² Nyberg 2001, 49; vrt. Koskinen 410.

²⁹³ Kääntänyt: Niko Huttunen 2022, 53.

²⁹⁴ Muutettu kuhl-sanan käännös luodista kontekstiin sopivammaksi kuulaksi. Nyberg 2001, 49.

²⁹⁵ Koskinen 1865, 411.

Minä nousin ylös ja pinkaisin juoksuun. Ne ratsastivat kuin paholainen ylös saarta kohti. Nousin korkealle kalliolle. Katkaisin muutaman kuusenoksen ylleni ja alleni, makasin puoli yötä ja palelin niin, että henki ja sielu vapisivat. Nousin ylös ja marssin paljasjaloin kaksi rankkaa peninkulmaa Getan vuorelle, sillä en päässyt vaihtamaan vaatteitani. Ylläni oli pelkästään pari karkeita kampalankasukkia Tukholmasta ja kenkiä jouduin kantamaan kainalossa pakkasen vuoksi, sillä ne olivat pienet ja kasaan jäätyneet. Kuljin pitkin kehnoa jäätä. Koska jalkoihini sattui, kaatuessani jouduin ottamaan vastaan käsien ja pään avulla ja joka ainoaa askelta sen kahden peninkulman matkalla todistivat verijäljet. Päivän koittaessa tulin maihin Getan vuoren luona, istuuduin kivelle ja näin mielessäni vain vaikean kuoleman kylmään ja nälkään.²⁹⁶

Aluksi nääntynyt Löfving luuli, ettei sankkoihin metsiin ollut paikallisten toimesta mitään piilotettu ja näitä kirosi. Sämtältyään ”lintukoiran lailla”²⁹⁷ hän löysi risumajan. Lämmikkeeksi liivin alle löytyi karkea vanha säkki ja heinistä lykästi palanen leipää ja puolikas voirasia.

”Sitten kääntelin heiniä lisää ja löysin yhden leivän ja rasian puolillaan voita. Mieleen tuli heti, miten Daniel sanoi leijonien luolassa »Herra, vieläkö pidät minusta huolta», kun Habakuk Jumalan käskystä toi hänelle velliä ».²⁹⁸ Löfving sai pienellä nuotiollaan kenkensä suliksi, kunnes taas olivat venäläiset hänen kintereillään. Hän onnistui hämäämään venäläiset kävelemällä rantaan takaperin. ”Katsoin jalkojani, jotka olivat kuin jäätyneet nauriit, polveen asti aivan valkoiset. Haalin saman tien lunta ja hieroin kunnes olin väsynyt ja lämmin...”²⁹⁹

Ahvenanmaan valloituksesta vuonna 1714 on kirjoitettu vähän. Kuten Vilkuna ja Ramsdahl, myös Lindeqvist kertoo paikallisten suurilta osin paenneen Ruotsiin vuoden 1714 puolivälissä, kun eversti Böckler perääntyi osastoineen Ruotsiin. Oletuksena oli ilmeisesti, että venäläiset olisivat heti perästä vallanneet koko Ahvenanmaan. Tähän kyllä viittaa Löfvingin kertomus elokuussa maata ryöstellestä upseerista, jonka hän päihitti kaksinkamppailussa.³⁰⁰ Löfvingin muistelmista saa myös kuvan, että 1715 helmikuussa Ahvenanmaan laajempi hävitys oli vielä pahasti kesken, eivätkä suinkaan kaikki olleet jaloista pois ehtineet. Kuten edellä on huomattu, talonpoikia oli vielä useissa kylissä paikalla. Vaikka osa oli paennut, moni yritti huolehtia omaisuudestaan ja sen piilottamisesta. Rantapiilossaan Löfving törmäsi paikallisiin. Kalliolle tuli isä, joka kantoi pientä tyttöään. He olivat olleet

²⁹⁶ Nyberg 2001, 50; vrt. Koskinen 1865, 411.

²⁹⁷ Nyberg 2001, 50; vrt. Koskinen 1865, 411.

²⁹⁸ Kääntänyt Niko Huttunen. Hän avaa myös tarkemmin Danielin kirjan lisäyksistä peräisin olevan viittauksen kulttuurillista merkitystä. Löfving oli luultavasti tutustunut teksteihin Raamatunkirjoista julkaistuissa valikoimissa. Huttunen 2022, 54.

²⁹⁹ Nyberg 2001, 51; vrt. Koskinen 1865, 412.

³⁰⁰ Ks. luku 2.5. Koskinen 1865, 407–408.

ulkojäällä venäläisiä paossa. Nyt isän oli pakko päästä kylään, jotta tyttö saataisiin lämpimään.³⁰¹ Myös se, että vihollinen pystyi jatkuvasti sattumalta törmäämään Löfvingiin, tai ylläpitämään jahtia kertoo siitä, että paikalla oli vahvoja joukko-osastoja. Ehkä miehitys eteni talvella vasta toden teolla isoja asutuskeskittymiä syrjäisempiin paikkoihin.

Isän ja tytön poistuttua Löfving palasi saarelle ja seurasi venäläisten tekemää polkua. Onni soi jälleen, kun hän löysi kallioluolaan kätkeytyjä ruokatynnyreitä. Hän täytti säkkinsä kuivaleivällä ja -lihalla. Saappaisiin löytyi villaista nuottaa lämmikkeeksi. Löfving piilotteli maastonuotiolla kolme vuorokautta, kunnes havaitsi venäläisten lähteneen, jolloin hän meni Dyngöhön.³⁰² Ihmisiä oli palannut saarelle ja lämpimässä talossa muutaman tunnin kuluttua Löfvingin jalat menivät muutamassa tunnissa veltoksi. Hänet kannettiin Finströmiin erään lesken luokse. ”Siellä minulla oli – vakuutan Jumalani edessä – sellainen ilo kuin Elialla lesken luona Sarpatissa. Vihollinen oli ryöstellyt kaikkialla Ahvenanmaalla, myös lesken luona. Konttasin, hakkasin halkoja, muurasin lieden ja korjasin ikkunat, oven ja lattian.”³⁰³ Ruokinnan lisäksi nainen lupasi hoitaa Löfvingin jalkoja, vastineeksi epätoivoisten paikallisten ryöstelyä pelkäävä emäntä sai turvaa. Hänet ryöstäneet venäläiset eivät olleet löytäneet kaikkia eri paikkoihin piilotettuja ruokia, viety karjakin palasi omineen.³⁰⁴ Löfving koki emännän suoman pelastuksen ihmeeksi ja vuodatti muistelmiinsa jälleen Raamattua ja Psalmeja mukailevia kielikuvia, jotka Huttunen artikkelissaan tarkemmin avaa. Sen lisäksi kansanparannuskeinot auttoivat: ”Sillä tämän eukon luona konttasin, mutta Jumalan armosta ja eukon avulla tulin muutaman viikon päästä aivan terveeksi. Jalkoihini laitettiin heinän siemenistä ja hevosen lannasta tehtyä keitosta niin kuumana kuin kestin. Maksoin hoidostani yhden karoliinin joka viikolta.”³⁰⁵

Näin päättyi Löfvingin koettelemukset Ahvenanmaalla helmi-maaliskuussa 1715. Pääsy Varsinais-Suomeen huhtikuun alun jäälähdön aikaan vaati Löfvingiltä ja hänen mukaansa lähteneeltä papilta vielä pieniä ihmeitä. He olivat juuttua kallioluodolle Teilillä, sillä jäät olivat lähteneet. Tiedustelijan itkuisen iltarukouksen ja turvemajassa vietetyn pakkasyön jälkeen heille siunautui tarpeeksi ajojäättä, jotta he pääsivät hyppimään Enklingeeseen.³⁰⁶ Vuoden muut tutkielman kannalta merkille pantavat tapahtumat ovat jo edellä nousseet esiin, kuten

---

³⁰¹ Koskinen 1865, 412.

³⁰² Hornborg veikkaa Dänöksi. Hornborg 1926, 98.

³⁰³ Kääntänyt Niko Huttunen 2022, 54.

³⁰⁴ Koskinen 1865, 413.

³⁰⁵ Kääntänyt Huttunen 2022, 55–56; vrt. Koskinen 1865, 413.

³⁰⁶ Koskinen 1865, 413–414.

luvussa 3.2. käsitelty Golitsynin kokin kiinniotto. Tätä ennen Löfving tiedusteli Varsinais-Suomessa hyvän tovin. Syyspuolella Löfving kävi ojentamassa pastoreita, tapahtumia käsiteltiin tutkielman luvussa 2.3. Marraskuussa 1715 Löfving palasi Ruotsiin seilaten läpi myrskyn pienten poikien kanssa, jota käsiteltiin luvussa 2.5. Ei siis ihme, että toimitettuaan päiväkirjansa vuoden 1715 tapahtumista Taubelle Löfving halusi erityisesti hänen kohtaamiensa vaarojen tulevan komentajansa ymmärrettäväksi.

4.4 Merisodassa 1716–20

Tässä alaluvussa keskitytään Löfvingin armeijauran jälkipuoliskoon. Silloin selustatiedustelijasta luoviutui nopeita ja pieniä sota-aluksia komentava kaappari, laivastolähetäjä ja meritiedustelija. Luvun 4 tavoitteen mukaisesti huomio kiinnittyy vaarallisiin tilanteisiin, joita analysoidaan kauhunhallintateoriasta johdetulla lukutavalla.

Vuonna 1716 Löfving sai talvehtia huhtikuun puoleen väliin, jolloin hänet komennettiin 30 riikintaalerin kera yksin Suomeen tiedustelemaan. Loppukuu kului matkanteossa saaristossa. Varsinais-Suomessa Löfving vietti vain vähän aikaa, saaden paikallisilta tietoja venäläisistä. Toukokuu kului saariston ja Tukholman välissä. Touko-kesäkuun vaihteessa hän ilmoittautui *schoutbynacht*³⁰⁷ Öhrnfeldtille, joka komensi hänet hankkimaan laivalle luotseja. Tästä lähtien Löfving vaikuttaa toimineen aiempaa läheisemmin laivaston yhteydessä. Merkkinä uskonnon tärkeydestä Löfving merkkasi päiväkirjaansa ja muistelmiinsa kesäkuun yhdeksäntenä miehistönsä kanssa jaetun ehtoollisen, joka tietomerkitykseltään on vähäpätöinen. Kesäkuu kului meritiedustelun parissa. Vaarojen osalta Löfving mainitsee lyhyesti rantaan väistämästään myrskystä ja kohtaamisia isompien venäläisten laivasto-osastojen kanssa.³⁰⁸

Löfvingin ensimmäinen vihollisaluksen kaappaus jää vain muutaman rivin tiedoksi: ”24. päivänä otin sluupin, joka oli viemässä neljä sotilasta ja kahta hartzeuneckiä ja johon oli lastattu hunajaa ja simaa ruhtinas Golitsynin tarpeisiin, sekä pähkinöitä ja voita.”³⁰⁹ Viikon sisällä Löfving kävi kuitenkin jo käytännössä täyttä pienalusten välistä merisotaa. Hän kaappasi 25. päivänä muona-aluksen, jossa oli jauhoja, hunajaa, vahaa, pähkinöitä, etikkaa

³⁰⁷ Kontra-amiraalia vastaava vanha laivaston upseerin arvo. SAOB: schoutbynacht.

³⁰⁸ Nyberg 2001, 82–83. Ks myös. Koskinen 1865, 432–433, Hornborg 1926, 130–131.

³⁰⁹ Hartzeuneckin merkityksestä ei ole tietoa. Kuten Hornborg huomioi, vielä lyhyemmässä päiväkirjamerkinnässään kirjoitti Löfving kuudesta kaapatusta venäläisestä, joten kyseessä saattoi olla henkilöön viittaava termi. Tuoreeltaan sodan aikana rakennettu venäläislaivasto käytti paljon ulkomaalaisia merimiehiä, joten ehkä termillä voi olla kytkös esimerkiksi Alankomaiden laivastoon. Nyberg 2001, 81–82; Hornborg 1926, 130.

ynnä muuta. Hän jätti kaksi miestä maihin vartioimaan vankejaan. ”Samana aikana [26.–29.6] jahtailin venäläisiä useasti Ängeshamnissa ja Vänoxassa. Ja lopulta saapui kuusi kaleeria, eikä ollut kaukana, etten joutunut niiden vangiksi, ja kiitin Herraa Jumalaani, joka minua niin ihmeellisesti auttoi. Tänä aikana olen menettänyt neljä miestä.”³¹⁰ Tämä tapahtumakuvaus eroaa alkuperäisen päiväkirjan tiedoista merkittävästi. Löfving kyllä mainitsee liikkuneensa mainittujen saarien mailla ja vesillä 26. ja 27., sitten hän eteni kohti Hangonniemeä. Mainittu kohtaaminen kaleereilta rantautuneiden saaristoveneiden kanssa sattui 29. päivänä.

6 st: Gal:r med 2 skärbåtar förbij samma hålm som vi låg, och i det samma som vij dem varse blef, ährnade vij fahra på andra sijdan; i det samma hvar dhe för oss på den sijdan; då rychte vij oss med hast igen till baka och kom om hollmen. Dhe foro till Hangeudh och vij till Hitis skär, där vår prijs låg, hoos hvilken hvar på vacht Erich Lind och en Örgrunds Boodzman med 3 st: Ryska fångar. När som dhe mig varse blef satte de sig i een lijten slup och fohr undan för oss. Blef vij qvara öfver natten.³¹¹

Mistään päiväkirjan maininnasta ei käy suoraan ilmi Löfvingin menettäneen neljää miestä. Eikä hän mainitse Jumalan ihmeitä apuinaan. Ote on hyvin monitulkintainen, siitä ei esimerkiksi käy ilmi oliko Löfving tai osa miehistä saarella, vai olivatko kaikki ankkuroidussa aluksessa. Siksi se tässä esitetään alkuperäiskielellä. Ilmeisesti kaleereilta lähetettiin pienemmät saaristoalukset tutkimaan saarta. Näistä huolestuneen Löfvingin täytyi saada aluksensa suunnattua takaisin länteen Hiittisiä kohti, missä ”*prjis*” eli aiemmin mainittu kaappausmaalus odotti. Ehkä Löfving kiireessään jätti miehiä saarelle. Tuuliin sopivan purjehduskulman saaminen voisi selittää saaren kiertoa (tai kiertoja) vaatineet manööverit. Löfvingistä havahtuneet miehet (”*Nähr som dhe mig varse blef*”) saattoivat olla aiemmin mainittuja vankeja, jotka onnistuivat viemään satamasta (Ängeshamn) sluupin.³¹² Nimeltä mainitut vartijat ehkä lukeutuivat menetettyjen miehien joukkoon. Olivatko he kaatuneita, karanneita tai takkinsa kääntäneitä, ei tästä ilmene. Muistelmissaan Löfving saattoi tyytyä niukempaan kerrontaan siksikin, ettei sekava päiväkirja hänellekään enää täysin auennut. Edeltävän lainauksen viimeinen lause implisiittisesti kertoo, miten ruotsalaiset valvoivat koko yön peläten, että takaa-ajajat onnistuvat heidät löytämään. Muistelmia kirjoittaessaan Löfving muisti pelkonsa ja sotilaiden menetyksestä juontuneen ahdistuksen päällimmäisenä.

³¹⁰ Kirjoittajan korjailema käännös Nybergin pohjalta. ”*giorde jag åtskilliga Jachter efter Ryssar vid Änges Hamn Och Vänox*” on käännetty väärin ”Samaan aikaan tuhosin useita venäläisiä jahteja”. Nyberg 2001, 83. Ks. myös Koskinen 1865, 433, Hornborg 1926, 131.

³¹¹ Neovius 1891, 255.

³¹² Toisaalta hän voi viitata myös kaleereilta saaren lähetettyihin veneisiin, jotka lähtivät takaisin laivoilleen Löfvingin havaittuaan.

Muistojen kohottamaan kuolevaisuussalienssiin Löfvingillä oli hyvin tuttu ja teoreettisestikin toimiva defenssi, kiitollisuus Jumalan suojeluksesta.³¹³

Seuraavassakin Löfvingin yksityiskohtaisemmassa muistelmatarinassa on poikkeamia verrattuna päiväkirjaan. Muistelmaversiossa Pollux brigantiinilta ammuttiin 2. heinäkuuta venäläisten merkki.³¹⁴ Molemmissa versioissa Löfving seilaa sluupillaan johonkin Hangonniemen rannikolle, jossa hän tapaa venäläisiä rakuunoita. He kysyivät venäläisiksi pukeutuneilta ruotsalaisilta laivoista, johon Löfving vastasi (muistelmien mukaan) venäjäksi *nasij*, meidän. Päiväkirjoissaan Löfving kertoo ”*ty vij j sluppen var alla med Ryss liberie*”³¹⁵, muistelmissa: ”*Pollus hadde Dansk och Bernhardus Rysk Companflag*”. Tanskan ja Venäjän laivastoliput sopivat ajallisesti hyvin, sillä heidän laivastoyhteistyönsä tiivistyi vuonna 1716, tsaari jopa siirsi laivastonsa heinäkuussa Kööpenhaminaan. Yhteishyökkäys Etelä-Ruotsiin kariutui luottamuspulaan.³¹⁶

Molemmissa versioissa Löfving paljastuu venäläisille, mutta tapahtuman kuvaukset ovat hyvin erilaiset. Päiväkirjassaan Löfving mainitsee avanneensa tulen kahdella musketilla, todettuaan ettei voinut venäläisten toiveiden mukaisesti siirtyä heidän satamaansa. Molemmat rakuunat pääsivät karkuun. Muistelmaversiossa kapteeni poistui hakemaan Löfvingille tämän pyynnöstä luotsia, mutta palaa juuri, kun toinen venäläisistä oli tajunnut vaaran ja tullut ammutuksi. Löfving säästyy vahingoitta kapteenin vartion ampumasta yhteislaukauksesta, josta hän ei tietenkään unohtanut kiittää suojelijaansa Jumalaa. Kuten edelläkin, Löfvingin voi tässäkin tulkita turvautuneen uskostaan saamaan suojeluksen tunteeseen. Muistelmaversiossa fregatit (eli ilmeisesti Pollux ja Bernhardus) siirtyivät myös Löfvingin apuun.³¹⁷

Syytä sille, miksi tapahtumakuvaukset poikkeavat suuresti venäläisten tajuttua vakoilija-ansan, on vaikea hahmottaa. Mahdollisesti Löfving ei kirjoittanut päiväkirjoihinsa ruotsalaisten vihollisviireistä sotalaivoissa (vaan viittasi pienempiin sluuppeihin) pitääkseen asian salassa, jos hän päiväkirjoineen joutuisi venäläisten käsiin. Päiväkirjankin mukaan Löfving operoi tähän aikaan tiiviisti Polluxin ja sen komentajan luutnantti Silvianuksen kanssa (alus tai komentaja mainitaan edeltävän ja seuraavan päivän kirjauksissa). Liioittelu motivaationa ei selitä muistelmissa poikkeavaa kerrontaa, sillä siinä Löfving ei paremmin

³¹³ Vail et al. 2019, 260–264; Norenzayan & Hansen 2006.

³¹⁴ Korjattu Nybergin pohjalta, ”*Skiöts et Rysk Lösen från Polux*” ei tarkoita ”venäläiset ampuivat Polluxilta tunnuksen.” Koskinen 1865, 434; vrt. Nyberg 2001, 83.

³¹⁵ Neovious 1891, 266.

³¹⁶ Koskinen 1865, 434; venäläisten ja tanskalaisten suunnitelmista ks. Wolke 2012, 198–202.

³¹⁷ Neovious 1891, 266; Koskinen 1865, 434.

erotu ansiokseen. Siinä lähinnä kerrotaan yksityiskohtaisemmin odottamaan jääneen venäläisen kanssa käydystä keskustelusta. Tapahtuma on kuitenkin hyvä esimerkki Löfvingin taitojen sovellettavuudesta. Ilman hänen kokemustaan peiterooleista venäläisten asepuuja hyödyntävää hämäystä tuskin olisi yritetty. Hänen venäjäntaitonsakin riitti käymään uskottavaa keskustelua. Eikä mahdollisesti outo aksenttikaan haitannut huomattavasti ulkomaalaisiin nojautuneessa, vasta perustetussa laivastossa.

Heinäkuun 8.–15. Löfving pitää viikon tauon, jonka päätyttyä hän lähti merille ”Herran nimissä”.³¹⁸ Mainintaa ei ole päiväkirjoissa, jonka mukaan hän oli Polluxilla Jumalanpalveluksessa 7. päivänä, eli päiväkirjakaan ei ole täysin vailla merkkejä Löfvingin uskosta.³¹⁹ Muistelmien mukaan Löfving myös piti urallaan kohtaamiensa vaarojen määrää merkittävänä. ”Matkalla [Eckeröhön 21. päivänä] selostin miehille, miten usein olen ollut hengenvaarassa venäläisten keskuudessa.”³²⁰ Ehkä tämä jäi vahvasti mieleen siksin, koska pian Löfving yllätykseen havaitsee 15 saaristolaivan, kaleerin ja sluupin vihollisosaston nostavan purjeensa vanhalta suolaruukilta. Takaa-ajon lähtöasetelma oli niin tiukka, että lähimmältä vihollisalukselta huudettiin käsky pysähtyä, sillä pakeneva alus saataisiin joka tapauksessa kiinni. Löfving osoitti neuvokkuuttaan keventämällä lastista ruokatarpeita ja ajamalla aluksensa tietoisesti karin läpi, jonne venäläiset eivät häntä seuranneet. Siitä, ettei hän jäänyt karille hän muistelmissaan muistaa jälleen kiittää Jumalan varjelusta.³²¹ Päiväkirjassaan hän sen sijaan perusteli venäläisiltä kaapattujen ruokien keventämistä sillä, ettei halunnut antaa viholliselle lisää kostonaiheita, jos he jäisivät vangeiksi.³²² Loppuvuodesta 1716 Löfving jatkaa tiedustelua Suomen rannikolla ja tukee Ruotsin rannikon puolustamista venäläislaivaston ryöstelyltä.³²³

Vuonna 1717 Löfving komennettiin Skåneen Tanskan vastaiselle meririntamalle. Matkatessaan ensi kertaa eteläiselle Itämerelle, hän hämmästellen vertasi näkemäänsä paratiisiin. Siltä siellä hyvin saattoi hyvin vaikuttaa, verrattuna sodan riuduttamaan Suomeen. Meritiedustelu ja kaapparitoiminta sujui hyvin, hän mainitsee kaapanneensa kolme muonaa alusta sekä käyneen tiedustelemassa Kööpenhaminan satamassa asti. Tämän jälkeen Löfving

³¹⁸ Koskinen 1865, 435.

³¹⁹ Myös päiväkirjassa 3. marraskuuta 1717 Löfving lähtee merille Jeesuksen nimissä. Neovius 1891, 256; 265; Koskinen 1865, 435.

³²⁰ Vaihdettu ”venäläisten joukossa” -käännös muotoon ”keskuudessa”. Alkuperäinen ilmaisumuoto ”*livs fahrer bland Ryssar*”. Nyberg 2001, 85; Koskinen 1865, 435.

³²¹ Koskinen 1865, 435.

³²² Neovius 1891, 257.

³²³ Koskinen 1865, 436–437.

kutsutaan kuninkaan luokse Lundiin. Ilmeisesti tiedustelijan maine oli kantautunut hallitsijan tietoon. Tässä yhteydessä ei kerrata tutkielmassa aiemmin käsiteltyä kuninkaan tapaamista. Huttunen käsittelee tapahtumaa artikkelissaan. Kuninkaan toiveiden mukaan Löfving suuntaa tiedustelemaan Turkuun, jossa hän saa tietoja paikallisilta papeilta, kuten johdantoluvussa 1.3 sivuttiin. Vuosi sujui loppuun meritiedustelua ja kaapparitoimintaa kiitettävällä menestyksellä harjoittaen.³²⁴ Vuoden lopun osalta Huttusen tiivistämät raamatunlauseet kuvastavat, poikkeuksellisen vähäistä hengenvaaraa vuoden ajalta:

[Raamatunlauseet] korostavat Jumalan apua sille, joka seuraa Herran oikeutta ja pitää Herran sanat. Jumala auttaa taistelussa vihollista vastaan. Nämä katkelmat ovat ilmeinen viittaus päiväkirjan kuvaamiin tapahtumiin. Niitä seuraa jae, jonka voi tulkita rukoukseksi: ”Herra varjelkoon kulkuni ulos ja sisään nyt ja iankaikkisesti. Aamen.” (Ps. 121:8).³²⁵

Vuoden 1718 purjehduskauden alettua jälleen huhtikuussa ei kulunut kauaakaan, kun Löfving sai kokea jälleen palveluksensa vaarallisuuden. Skånen rannikolla hän joutui niin kovaan myrskyyn, että kuvaili sen siirtelevän hiekkaisia riuttoja ja niemiä. Vene ajautui maihin, jumittuen peräsimestä hiekkaan. Löfving komensi miehensä veteen ja tarttumaan veneen partaisiin. Seuraavan aallon paiskattua veneen irti, he roikkuivat mukana ja jalkojen osuttua pohjaan alkoivat vetää venettä kuivemmalle. He saivat veneen ylemmäs riutalle, mutta sen hautautuessa aallon tuomaan hiekkaan, joutuivat itse odottamaan myrskyn laantumista iltaan. Lopulta paikallisten avulla vene saatiin vedettyä haudastaan maalle.³²⁶ Nyt jo kokeneella merenkävijällä oli jälleen heti nopea ratkaisu mielessään vaaran paikassa. On pantava merkille se, ettei ison myrskyn kourista selviäminen kirvoittanut nyt Löfvingiltä kiitosta Jumalalle. Olisi houkuttelevaa tulkita tätä niin, että Löfvingin selvittyä tilanteesta oman neuvokkuutensa vuoksi hän piti kuoleman kauhut mielestään loitolla ilman Jumalan suojelukseen nojautumista.

Toisaalta samanlaisen huomion voisi tehdä kertomuksesta, kun Löfving palasi Suomen saaristoon heinäkuussa. Löfving onnistuu 14. päivä kaappaamaan suolalla ja tupakalla lastatun venäläiskuunarin. Tuulet estivät paon länteen, joten hän joutui jättämään aluksen ankkuriin ja jatkamaan pienellä nelilautaisella saaristolaisveneellään. Tuulien ollessa huonot hän piti pelastautumiskeinoja vähäisinä havaittuaan viholliskaleerien tulevan Jungsfrusundista. Pieni vene upotettiin karin kohdalla ja miehistö piiloutui kivien väliin vain

³²⁴ Koskinen 1865, 439–444; Huttunen 2022, 63–65.

³²⁵ Huttunen 2022, 67.

³²⁶ Koskinen 1865, 448; vrt. Hornborg 1926, 148.

pää pinnalla, josta he sitten seurasivat ohisoutavien yli satamiehisten kaleerien matkaa jäämättä kiinni.³²⁷ Töpärä selviytyminen aluksen komentajan nopean ongelmanratkaisun vuoksi ei tälläkään kertaa kirvoita häntä kiittelemään muistelmissa Jumalan suojelusta. Toisaalta Löfvingin muistelmista ei juuri koskaan välity vuorovaikutusta hänen ja miehistön välillä, joten on jätettävä mahdollisuudeksi se, etteivät kaikki ratkaisuhetkillä pelastamista edistävät ideat olleet lähtöisin pelkästään hänen päästään.

Tutkielman luvussa 3 käsiteltiin maineen merkitystä itsetunnon säätelyssä. Heinäkuun 28. päivälle Löfving kirjasi aihetta valaisevan kertomuksen. Venäläiset saapuivat kolmella saaristoveneellä ja joillain sluupeilla läheiselle ja asutetulle luodolle. Heidän nostettuaan sataman salkoon Venäjän lipun, Löfving otti suunnan suoraan saarelle ja ampui joitain kertoja (tykeillä – vai musketeilla, ei käy ilmi). Venäläisupseeri kyseli paikalliselta isännältä, kuka tulija voisi olla. ”Talonpoika sanoi: »Vaikuttaa teidän omalta», ei vastasi upseeri »vaikuttaa olevan Lovjin » saman tien ajoi hän väkensä aluksiinsa, saalista saamatta.”³²⁸ Tyytyväisenä venäläisten paon merkille laittanut Löfving esitti näön vuoksi seuraavansa venäläisiä tovin. Vielä tyytyväisempi hän luultavasti oli kuullessaan paikallisilta nauttivansa venäläisten joukossa pelonsekaista arvostusta. Ehkä edellä tässä luvussa käsitellyt Löfvingin itsetuntoa hivelevät muistot vaikuttivat siihen, miksi muistelmia kirjoittaessaan hän ilmaisi uskonnollisuuttaan hieman harvasanaisemmin vuonna 1718 koettujen vaarojen kohdalla. Kuten tutkielmassa on perusteltu, itsetunto on erittäin tehokas suoja kuoleman kauhuja vastaan.

Edeltävät huomiot saattavat osiltaan selittää Löfvingin riskinottoa hänen seuraavalla komennuksellaan. Sille hänet määräsi vapaaherra Taube lokakuuisella matkapassilla. Kapteeniksi ylennetty Löfving ja hänen 12-miehininen kaapparialus Falcken määrättiin kaapparitoimintaan.³²⁹ Matkapassista huolimatta hän kirjoitti: ”Koska kukaan ei halunnut minua venäläisiä vastaan komentaa, varustin itse 12 miestä kuuden ploitun kuukausipalkalla.”³³⁰ Yksinkertaisin tulkinta lienee, ettei Taube nähnyt Löfvingin komennukselle perusteita etenkin myrskyiseen vuodenaikaan. Hän suostui kirjoittamaan matkapassin Löfvingin varustettua laivan itse. Varsinkin, kun hän suostui maksamaan kruunulta saatujen miehien palkat omasta taskustaan. Ottaen huomioon, miten usein Löfving

³²⁷ Koskinen 1865, 449–450; vrt. Hornborg 1926, 150.

³²⁸ Kääntänyt: Sampsa Perälä. Koskinen 1865, 450. Vrt. Hornborg 1926, 150–151.

³²⁹ ”*Capitein Hr Staffan Löfving med sitt förande Caparefartyg Falcken och Tålf Siömän är sinnad begifva sig till Caaps.*” Koskinen 1865, 450.

³³⁰ Kääntänyt Sampsa Perälä. Koskinen 1865, 450.

korosti ja alleviivasi kokemiaan vaaroja, on mielenkiintoista pohtia miksi hän nyt oli valmis riskeeraamaan varansa ja henkensä varustaessaan uuden retken. Kapteenina hänen palkkansa oli luultavasti lähes kaksinkertaistunut suhteessa luutnantin tai vänrikin palkkoihin, joten raha häntä tuskin motivoi.³³¹ Vaikutelmaksi jää, että vaarallisten retkien tarjoama itsetuntoa kohentava kokemusrajapinta veti nyt kaappariksi varustautunutta tiedustelijaa puoleensa etenkin, kun hän luultavasti koki olevansa esivallalleen ja isänmaalle parhaiten hyödyksi toiminnan ytimessä.

Marraskuun puolella Falcken-alusta Suomen puoleisille vesille seurasi myös kapteeni Cederin 8-miehininen sluuppi. Hankoniemen lähistöllä he yhyttivät seuraamaan venäläisaluksia saarekkeelle, jossa oli kaleeri ankkuroituna miehistöineen.³³² Perääntymisen sijasta Löfving kokosi miehistönsä rukoukseen ja kehotti heitä rohkeuteen, sillä Jumala suojelisi heitä. Löfving oli valmis käymään yli kymmenenkertaisen vihollisen kimppuun kahden sluupin 20 miehellä. Tästä jää välttämättä mielikuva, että hänen taannoinen menestyminen merillä oli paisuttanut hänen suojakeinonsa ylimitoitetuiksi. Hän uskoi itseensä ja Jumalan suojelukseen siinä määrin, että kuvitteli päihittävänsä ylivoiman tuliylläköllä ja kaitselmuksella. Päästäkseen lähelle hän hämäsi vihollisiaan venäjäksi huutelemalla. Sitten Löfving ammutti isommat kulveriini-tykkinsä ja Ceder pienemmät nikhakansa. Noustuaan ankkuroituun kaleerin Löfving kaatoi vihollisia. Samassa kapteeni Ceder joutui perääntymään tultuaan läpiammutuksi, ja viisi miestä haavoittui. Löfving harmitteli jälkikäteen, että alus olisi voitu kaapata, jos miehet olisivat vain seuranneet hänen perässä kaleerille. Se oli toiveajattelua, jos puolet heistä loukkaantuivat. Eikä ison soutualueksen irrottaminen rannasta olisi koskaan onnistunut alle sadalla miehellä, suurilukuisen vihollisen ahdistamana. Pitkän kamppailun jälkeen Löfving pääsi perääntymään, josta hän kiitti Jumalaa – ymmärrettävästi, sillä kykynsä yliarvioituaan oli selviytyminen varmasti tuuristakin kiinni.³³³

Miksi Löfving oli valmis riskeeraamaan niin oman kuin miehistönsä henget ylivoimaista vihollista vastaan? Olihan hän aiemminkin kohdannut kaleereita ja valinnut niiden välttelyn tai pakenemisen isojen aluksien miehistöylivoiman vuoksi. Hän ilmeisesti uskoi, että ankkuroidun ja osittain maissa olevan miehistön johdosta kaleerin kaappaaminen olisi ollut ylläköön avulla mahdollista. Ei ole välttämättä perusteetonta tulkita, että toistuvasti täpäristi

---

³³¹ Sarkamo 2011, 203.

³³² Löfving puhuu 300 miehestä nuotiotulilla, mutta hän viittaa vain yhteen kaleeriin kertomuksessa, joten todennäköisesti saarella oli noin 150–200 miestä, johon lasketaan saarelle ajaneiden pienempien aluksien miehistö.

³³³ Koskinen 1865, 450–451.

vaaroista selvinnyt ja Jumalan suojelemaan johdatukseen uskova sokaistui terveelle kuolemanpelolle, yrittäessään tavoitella maallista kunniaa. Huolimatta siitä, että hän oli ylennyt jo kapteeniksi, hän yhä havitteli symbolisesti merkittäviä tekoja. Hänen komennuksensa oli suorittaa kaappaustoiminnalla häirintää vihollisen huolto- ja kauppayhteyksiin, ei kaapata moninkertaisesti isompia sotalaivoja.³³⁴

On turhaa koittaa selittää Löfvingin motiivien olleen kokonaislähtöisesti kuolemantorjunnasta kumpuavia, mutta osaselityksiä niille voi kauhunhallintateoriasta hakea. Kaarle XII:n johtaessa marraskuussa kohtalokseen päätyvää Norjan sotaretkeä, koki Löfving luultavasti Tukholmassa aloillaan pysymisen turhauttavaksi. Olihan Venäjän laivasto idässä jatkuvasti uhka, ja huhut kiersivät jopa mahdollisesta maihinnoususta.³³⁵ Luultavasti valtakunnassa oli tunne siitä, että sodassa elettiin nyt ratkaisun hetkiä ja toiminnan miehelle aloillaan pysyminen aiheutti levottomuutta. Tappiomielialaa oli liikkeellä, mutta Löfving ei halunnut siihen taipua. Komennuksen puuttuminen saattoi tässä tilanteessa horjuttaa uskoa isänmaahan sekä hänen maailmankuvassaan merkittävään vastavuoroiseen hierarkiajärjestelmään. Hän oli kykynsä osoitettuaan kyennyt etenemään urallaan, mutta hiljattain kapteeniksi valtuutetulta saattoi tuntua siltä, ettei häntä siitä huolimatta otettu vakavasti. Kuten luvussa 2.4 havainnollistetaan, yhteys kuolemanpelon ja maailmankuvan välillä on kaksisuuntainen. Jos uskoa jälkimmäiseen horjutetaan, se avaa mielen ahdistukselle. Itsenäiseen toimintaan tottunut Löfving katsoi parhaakseen hankkia oma alus ja varustaa se omilla varoilla, jotta pääsisi tekemään sitä, missä koki olevansa hyvä ja mikä kohensi hänen itsetuntoaan. Harkitsematon rynnäkö ylivoimaista vihollista vastaan voisi osittain selittyä myös sillä, että Löfving halusi ylittää kaikki odotukset, mitä hänen omapäiseen retkeen oli kohdistettu.

Itsetunnon säätely on kauhunhallintateoriassa havaittu niin vahvaksi motiiviksi, että se selittää yksilöiden riskinottohaluja. Luontevimmin tutkielman kannalta tähän selitysmalliin taipuu aiemminkin käsitelty tutkimus, jossa ajotaidosta itsetuntoa juontavien israelilaisotilaiden havaittiin ajavan riskialttiimminkin kuolevaisuussalienssin johdosta. Vastavia havaintoja on tehty myös humalahakuisen alkoholin juonnin ja tupakoimisen suhteen, vaikka nämä identiteetilleen tärkeiksi kokeville koehenkilöille olisi esiintuotu niiden terveyshaitat.³³⁶ Nämä

³³⁴ Kaapparitoiminnan tavoitteista, ks. esim. Wolke 2011, 222–244.

³³⁵ Löfving oli ollut olemassa olevasta laivastosta ja sen hyökkäyssuunnitelmista hyvin tietoinen, olihan hän itse hankkinut siitä tiedustelutietoja yli kahden vuoden ajan. Jo 1716 valeliputettujen ruotsalaislaivojen hämähäksen aikana hän kyseli rannalle jääneeltä kapteenilta, koska kaleerilaivasto hyökkää Tukholmaan. Koskinen 1865, 434.

³³⁶ Wong & Dunn 2013; Hansen et al. 2010; ks. myös. riskinottoa käsittelevä luku Handbook of Terror Management -kirjassa. Orit Taubman et. al. 2019, 559–576.

koetulokset eivät sinällään ole verrattavissa riskinotoiltaan ja vaarantunnultaan sotaan. Ne kuitenkin havainnollistavat sitä, miten ihminen voi laiminlyödä kuolemanpelkoaan ylläpitääkseen, suojellakseen tai kohottaakseen itsetuntoaan.

Seuraavat merkinnät muistelmissa ovat vuoden 1719 huhtikuulta. Silloin Löfving solmi ”*Med Hans Kongl: Majjt*” (ilmeisesti Hessenin Friedrichin/Fredrik I:n³³⁷) kanssa sopimuksen tiedustelutehtävästä Turkuun. Se suoritettaisiin hänen omalla veneellään, mutta kruunun matruuseilla (*båtsmän*). Kruunu maksoi hänelle myös 200 taaleria kuukaudelta, mikä vastasi ainakin armeijan kapteenin palkkaa.³³⁸ Amiraali Edvard Taube antoi suoriltaan 160 taalerin setelin ja plootuja 28 äyrin edestä. Valitettavasti sopimus on Koskisen alaviitetietojen mukaan revitty pois käsikirjoituksesta. Ilmeisesti Löfving joutui toimimaan aiempaa itsenäisemmin, sillä hänen vanha esimiehensä ja rannikon puolustuksesta 1714–1719 vastannut Gustaf Adam Taube siirtyi uusiin tehtäviin.³³⁹ Se, että Löfving omatoimisesti edelleen halusi jatkaa vaarallisia tiedusteluretkiään, vaikka hänellä luultavasti mahdollisuus hakeutua kapteenin arvon turvin turvallisempiinkin tehtäviin kertoo, ettei hänen sotilasarvojen mukainen identiteetti ollut hävinnyt mihinkään. Vaikka asia voitaisiin tulkita niin, että kuningas tarjosi hänelle sopimusta ja halusi hänet tehtävään sopivimpana määrätä lahdentakaiseen tiedusteluun, olisi hänellä luultavasti ollut mahdollisuus kieltäytyä.

Löfving onnistui tiedusteluretkessä Suomeen, eikä tällä kertaa tehnyt uhkarohkeita peliliikkeitä. Heinäkuussa amiraali Taube komensi hänet heti uudelleen tiedustelemaan Suomeen. Hän joutui perääntymään Ahvenanmaalta Ruotsiin venäläisten läsnäolon vuoksi. Hän pyrki estämään rannikon hävitystä, mutta kyllästyi ruotsalaisten heikkoon vastarintaan ja lähti uudelleen Suomen puolelle retkelle, jota tutkielman prologissa käsiteltiin. Kuten prologissa ilmenee, hän oli loppuvuodesta 1719 kovassa myrskyssä, joka jossain määrin mursi Löfvingin uskon tekemisiinsä ja Ruotsiin. Suoritettuaan vielä yhden tavanomaisen tiedusteluretken Suomen saaristoon huhtikuussa, hän totesi, ettei hän enää armeijaan uskaltaisi.³⁴⁰

---

³³⁷ Tähän aikaan todellinen valtionpää oli Friedrichin vaimo, kuningatar Ulrika Eleonora.

³³⁸ Sarkamo 2011, 203.

³³⁹ Lähteistämättömän tietosanakirjan mukaan samassa yhteydessä, kun uudelle hallitsijaparille uskollinen Gustaf Adam Taube korotettiin vapaaherrasta kreiviksi, hänet määrättiin rannikon puolustuksesta uusiin tehtäviin. Bernhard 1904, 524.

³⁴⁰ Koskinen 1865, 452–455.

5 Yhteenveto ja tutkimustulokset

Aatelittomaan sotilasperheeseen syntynyt Stefan Löfving koki rauhaa vain kymmenen ensimmäistä elinvuottaan, kunnes suuri Pohjan sota alkoi. Perhetaustan lisäksi elämä ja kokemukset lähellä aktiivista sotatoimialuetta luultavasti muovasivat teininä Viipurissa eläneen nuoren maailmankuvaa. Jos sota ei ollut konkreettisesti läsnä, se oli osana jumalanpalveluksia, katusoittoa, tai ihmisten puheita.

Vertailtaessa Ruotsin valtakunnan valtion ja kirkon edistämää ideologia- ja arvolutautunutta viestintää muistelmista välittyviin tietoihin Löfvingin maailmankuvasta, havaitaan näissä yhdenmukaisuuksia. Ruotsissa vallitsi uskonnollisesti perusteltu poliittinen oppi, jonka mukaan nelisäätyinen yhteiskunta sekä kuningas sen johdossa olivat Jumalan säättämän järjestyksen mukaisia. Löfving vaikuttaa sisäistäneen hierarkkisesta säätyajattelusta sen, että yhteydet ylempisäätyisiin tai -arvoisiin kohottivat myös hänen statustaan. Sen lisäksi hän pyrki edistämään omaa asemaansa hierarkiassa ylenemällä armeijassa.

Kirkossakävijöille julistettiin Ruotsin alamaisten olevan Jumalan valittu seurakunta, joka vertautui Raamatun Jumalan valittuun Israelin kansaan. Näin valtakunnan ihmisiä nivottiin osaksi kuviteltua yhteisöä, jolle viestittiin esimerkiksi heidän syntiensä kollektiivisuudesta. Synneistä väestöä uhattiin vitsauksilla, kuten sodalla. Kuvitellusta yhteisöstä kertoo myös, miten Löfving mielsi Ruotsin isänmaakseen, jonka puolesta hän oli valmis tekemään uhrauksia. Hän ei sietänyt niitä, jotka hylkäsivät oikean esivallan ja isänmaan, heihin kohdistuvasta vihollisen koston uhasta huolimatta.

Ideat Jumalan valitusta kansasta ja hänen säättämästä kuninkaasta ja esivallasta voidaan lukea osuvan määritelmällisesti symbolisen kuolemattomuuden käsitteeseen. Ne symboloivat sellaista, jossa ihmismieli voi kokea olevansa osa jotain rajallista elämäänsä suurempaa ja rajattomampaa, mikä vähentää kuolemanpelon vaikutuskykyä ihmismielessä. Symboliseen kuolemattomuuteen sitoutunut maailmankuva lisää yksilön uhrautumisalttiutta. Lisäksi yhteiskunnallisesti merkittävien arvojen mukaan oikein toimiminen auttaa yksilön itsetunnon säätelyssä ja identiteetin rakentamisessa (esimerkiksi kuuliaisuus kuninkaalle, uhrautuminen isänmaalle). Ruotsissa isänmaallisuuteen liitettiin nimenomaan uhrimentaliteetti, jossa esimerkiksi sotilaan arvet olivat todiste hänen uhrauksien kautta lunastetusta kunniaista.

Yksi tutkimustuloksista on se, miten kontekstualisointia hyödyntäen tutkielmassa on tuotettu uudenlaista ymmärrystä siitä, miten ruotsalainen maailmankuva välittyi yksilölle. Tutkielma

havainnollistaa, miten yhteiskunnalliset arvot ja ideologiat osin mahdollistavat yksilön henkisen toimintakyvyn kestämissä vaarojen keskuudessa. Symbolista kuolemattomuutta välittävä suurvaltaruotsalainen maailmankuva uskonto mukaan luettuna sisältää monia tehokkaita puolustuskeinoja kuolemankauhua vastaan. Tuloksia ei voi noin vain yleistää erilaisiin yhteisöihin tai ihmisryhmiin, mutta se antaa lähtökohtia vastaavanlaisille tutkimusasetelmille.

Löfvingin maailmankuva oli muistelmissa parhaiten tulkittavissa, kun hän oli tekemisissä miehitetyn alueen talonpoikien tai pappien kanssa, koska hän koki heidän pettäneen oikean esivallan. Tästä esimerkiksi voidaan nostaa talonpojat, jotka kantoivat paloveroa viholliselle tai uhmasivat Löfvingiä. Viha kohdistui myös pappeihin, jotka olivat uhkailleet ilmiantavansa tiedustelijan miehittäjille.

Löfvingille isänmaa oli merkittävä asia, jonka eteen saattoi uhrautua. Olihan sen puolesta kuolemasta luvattu takausta iankaikkiselle elämälle ja kunnialle. Tällaisella maailmankuvalla varustettuna Löfving saattoi juontaa merkitystä siitä, että palveli isänmaataan ja esivaltaansa parhaansa mukaan asettaen itsensä jatkuvasti vaaraan retkiä ja omatoimisia tehtäviä suorittaessaan. Niiden onnistuminen hoitaminen vaikuttaa osaltaan suojelleen häntä epätoivoon vaipumiselta. On muistettava, että hänen aktiivinen osallistumisensa sotatoimiin sijoittui sodan toiselle vuosikymmenelle, jolloin Ruotsi ei onnistunut käytännössä mitenkään parantamaan asemaansa sodassa, päinvastoin. Tästä huolimatta hän ei muistelmissaan osoittanut tappiomielialaan taipumista, vaikka näki jatkuvasti epäsuotuisaa kehitystä vihollisen valloituksen edetessä, aina Ruotsin rannikon hävittämisen asti.

Valtionkirkon välittämällä puhdasoppisella luterilaisuudella oli merkittävä vaikutus Ruotsin valtakunnassa. Kuten muillekin tuon ajan ruotsalaisille myös Löfvingille uskonto oli merkittävä voimavara. Kauhunhallintateorian näkökulmasta uskonto on merkittävä defensiivinen kuoleman kauhuja vastaan. Kristinuskon keskeisimpiä sanomia on kirjaimellinen kuolemattomuus, lupaus kuolemanjälkeisestä tuonpuoleisesta. Yksilön sielua pidetään ajattomana, eikä elämä ole vain symbolisesti maailmaan jälkensä jättävä katoava vaihe.

Usko Jumalan antamaan varjelukseen suojasi viime kädessä Löfvingin mieltä, kun selviytyminen oli sattuman varassa, eikä usko hänen omiin kykyihinsä enää riittänyt. Tutkielmassa huomiota kiinnitetään arkipäiväisen uskonnollisuuden sijasta enemmän siihen, millaisissa kohdissa muistelmien uskonnollisimmat osuudet ilmenevät. Usein ne liittyvät

kuolemanvaarallisiin tilanteisiin, joita Löfving ei pystynyt täysin enää kontrolloimaan. Näitä ovat myrskyt tai tapahtumat, joissa ylivoimainen vihollinen oli torjuttavissa tai vältettävissä vain onnen kaupalla. Muuten Löfvingin uskonnosta välittyvä muistelmissa henkilökohtainen suhde Jumalaan, hän saattoi kokea olevansa Jumalan valittu tai tämän suojeluksessa.

Vaikutelmaksi jää myös, että vahvan itsetunnon omaava Löfving pystyi usein torjumaan kuoleman mielestään, kun hän toimi parhaiten kykyjensä mukaan ja pystyessään pitämään tilanteet hallinnassaan. Vahvan itsetunnon omaava yksilö kykenee toimimaan yhteiskunnan ihanteiden mukaisesti ja sopeutuu erilaisiin yhteisöihin. Toimiessaan oikein yksilö ikään kuin täyttää sankarin roolia. Löfving löysi itselleen sopivan kulttuurillisen merkitysjärjestelmän, kun hän ajautui Ruotsin armeijaan osaksi sattuman ja osaksi oman tahtonsa kautta vuonna 1711. Normaalisti jyrkkäräjäinen hierarkia oli kirjoitustaitoiselle aliupseerin pojalle alusta asti suotuista, sillä hän pääsi heti katselmuskirjuriksi. Armeijassa hän löysi lapsuudesta tutun yhteisökulttuurin ja ympäristön, jossa hänen monia kykyjään osattiin arvostaa. Hänelle muodostui roolia vaikeiden paikkojen miehenä, joka johti komennuksille tiedustelupartioihin. Kyvykkäistä miehistä oli oman rykmentin ulkopuolella pulaa ja ovi olisi voinut auki luutnantiksi jo vuonna 1713. Sattuma kuitenkin vei hänet jälleen uuden äärelle, kun hän loppuvuodesta erkaantui pääarmeijasta ja päätyi Turkuun.

Varsinais-Suomessa vääpeliksi jämähtänyt Löfving suoritti tiedustelua Ahvenanmaalta käsin johdetulle puolustukselle, alueen lipsuessa ruotsalaisten käsistä venäläisille. Löfving omaksui tiedustelutoiminnastaan identiteetilleen merkittävän viitekehyksen, joka muodostui vahvan itsetunnon perustaksi ja säätelykeinoksi. Tutkielmassa havaittiin, että itsetunnon turvaaman toimintakyvyn avulla hän pyrki jatkuvasti ylittämään esimiestensä odotukset päästäkseen urallaan eteenpäin. Sen lisäksi hän vaikuttaa pyrkineen maineenhallintaan toimintaympäristössään. Hän oli muun muassa tietoinen ja pisti merkille, miten hänen teoistaan ja kyvyistään levisi huhuja ja saattoi hyödyntää tätä tarvittaessa. Löfvingin osoittama kyky luoda halutunlaista mainetta (kunnioitettava, pelättävä) kertoo osittain edellä mainitusta sopeutumiskyvystä erilaisiin yhteisöihin. Kauhunhallintateoria on havainnut, että vahva itsetunto on tehokas puolustusmekanismi kuoleman kauhua vastaan. Löfvingin kohdalla se näyttää pitävän paikkansa. Vaikka hänen kertomuksia voi paikoin pitää liioiteltuina, hän nautti esimiestensä luottamusta uransa alkua ajoilta lähtien. Hänellä oli hyvin soveltuvia kykyjä tiedustelijaksi, kuten kirjoitustaito, rohkeus ja nokkeluus. Ristiriitaisesti tämä johtaa siihen, että Löfving käyttäytyy usein tarpeettoman uhkarohkeasti tai hakeutuu yhä uusille partioretkille. Jos yksilön itsetunto on riippuvainen tietynlaisesta

kokemusrajapinnoista, kuten vaarasta, selustassa tiedustelemisesta, vakoilemisesta ja sissitoiminnasta, saattavat ne vetää jatkuvasti puoleensa.

Toimiessaan merillä tiedustelijana ja kaapparina Löfving päätyi useisiin vaaratilanteisiin. Hän pystyi ratkaisemaan niitä edukseen kokemuksellaan ja nopealla reagointikyvyllään. Hän myös eksplisiittisesti kirjoittaa, että koki olleen urallaan useasti hengen vaarassa vihollisen keskuudessa. Hän ei varsinaisesti vältellyt vaaroja vaan tietoisesti hakeutui vaaratilanteisiin. Tilanteiden ratkeaminen hänen edukseen saattoi johtaa lialliseen itsevarmuuteen ja selkeään kuolemanvaaran vähättelyyn esimerkiksi, kun hän hyökkäsi kahdella sluupilla täysin ylivoimaisen venäläiskaleerin miehistöä vastaan.

Lähdekriittisesti muista lähteistä varmistettiin faktatietoja. Esimerkiksi Ylioppilasmatrikkeli-artikkeleista on varmistettu, että muistelmassa mainitut pastorit todella toimivat Löfvingin kertomissa viroissa silloin, kun Löfving heistä kirjoitti. Armeijaan liittyminen on tarkistettu Turun rykmentin rullista. Yksityiskohtien täsmääminen joissain määrin vahvistaa muistelmien uskottavuutta yleisesti. Ymmärtävän tiedonintressin ohella sovellettiin paikoitelleen kriittisempää selvittävää otetta, jolla pyrittiin asettamaan joidenkin kertomuksien ristiriidat ja liioittelut kontekstin mukaisiin mittasuhteisiin. Näin ollen tutkielmassa on saavutettu sen varsinaisen tutkimusasetelman ulkopuolelta tuloksia, jotka edesauttavat käsitystä Löfvingin kertomuksien paikansapitävyydestä.

Kauhunhallintateorian kokeellinen soveltaminen muistitietoaineiston analysointiin ja historiantutkimuksen tekemiseen osoittautui tutkielmassa mielenkiintoisia tutkimustuloksia tuottavaksi. Sen käyttö toisenlaisten relevanttien historiallisten aineistojen kohdalla voi olla hedelmällistä. Maailmankatsomuksen, itsetunnon ja kuolemaa torjuvien suojelumekanismien välillä havaittujen monimutkaisten yhteyksien analysointi voi valottaa eri ihmisten ja yhteisöjen vaikuttimia uusista näkökulmista. Paikoitellen nykyaikaisiin soveltuviin psykologisiin kokeisiin pohjautuvan teorian soveltaminen voi olla kuitenkin hankalaa. Tämänkin tutkielman teoriapohjaiset perustelut tulee tulkita kriittisesti vain osaselityksiksi tai vaihtoehtotulkinnoina. Niitä tulee myös luonnollisesti tieteellisen käytännön mukaan haastaa, jos vaihtoehtoiset selitysmallit tuottavat uskottavampia päätelmiä. Empiirisen laajuutensa vuoksi teoria houkuttelee myös tulkitsemaan kaikkea sen läpi, minkä vuoksi se johtaa helposti ylitulkintaan. Opinnäytetutkimuksesta tutkielmasta pidemmälle vietyä tällaista teoriaviitekehystä tulisi rajata ja määritellä paremmin perusteltavien historiallisten päätelmien tekemisen tarpeisiin.

Lähteet

Arkistolähteet ja tietokannat

Kansallisarkisto (KA). *Porvoon ruotsalaisen tuomiokirkkoseurakunnan arkisto*.

I VÄESTÖREKISTERIARKISTO. I A Kirkon pääkirjat hakemistoineen. I Aa Pää- ja rippikirjat. Rippikirjat (1749–1759). Tiedosto 243; Rippikirjat (1754–1770). Tiedosto 124; Rippikirjat (1771–1776). Tiedosto 27. (<https://astia.narc.fi/uusiastia/>) Viitattu 19.10.2022.

Kotivuori, Yrjö. 2005. *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852*. Verkkojulkaisu 2005.

a. Jöran Litonius (<https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/henkilo.php?id=4106>)

b. Arvid Paulin (<https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/henkilo.php?id=5048>)

c. Ernst Grabbe (<https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/henkilo.php?id=4840>)

d. Henrik Strandman (<https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/henkilo.php?id=4726>)

Luettu 24.4.2023.

Riksarkivet (RA). *Nationell Arkivdatabas*. Volym - Rullor 1620–1723, 1711. Krigsarkivet.

Rullor 1620–1723, SE/KrA/0022/1711/9 (1711), bildid: A0054648_00093–00097.

(<https://sok.riksarkivet.se/>) Viitattu 29.4.2023.

Painetut lähteet

Alopaeus, Magnus Jacob. 1778. ”Tidningar Utgifne af et Sällskap i Åbo”. 15.09.1778, nro 17.

Horace. *Horace, Odes and Epodes*. 1919. Laing. Toimittajat. Paul Shorey ja Gordon J. Benj.

H. Sanborn & Co: Chicago.

(<http://data.perseus.org/citations/urn:cts:latinLit:phi0893.phi001.perseus-lat1:3.2>)

Viitattu 29.4.2023.

Hornborg, Eirik, ja Stefan Löfving. 1926. *En spanare under Stora ofreden: Stefan Löfvings dagbok över hans äventyr i Finland och Sverige 1710–1720*. Helsingfors: Schildt.

Koskinen, Yrjö Sakari, ja Stefan Löfving. 1865. *Läheittä Ison Vihan historiaan. Handlingar till upplysande af Finlands öden under det stora nordiska kriget*. [Google-Books-ID:](#)

[Iy1YAAAACAAJ](#).

Luther, Martin. 1695. *Pyhän Lutheruxen Catechismus*. Digitointi Lundin yliopiston kirjasto.

Public domain rights 1.0. Johann Georg Wilk: Riika. <https://urn.fi/URN:NBN:fi->

[fe201109205569](https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201109205569)

Neovius, Adolf, ja Stefan Löfving. 1891. *Ur Finlands historia: publikationer ur de alopaeiska pappren. 2.* Helsingfors: Söderström & co.

Nyberg, Folke, ja Stefan Löfving. 2001. ”Tapani Löfvingin päiväkirja 1689–1720”.

Kirjallisuus

Anderson, Benedict. 2006. *Imagined communities: Reflections On the Origin and Spread of Nationalism.* new ed. London: Verso.

Abeyta, Andrew A., Taylor A. Nelson, ja Clay Routledge. 2019. ”Chapter 8 - Precious Time: The Role of Time and Temporal Thought in Managing Death Awareness”. Ss. 209–25 teoksessa *Handbook of Terror Management Theory*, toimittanut C. Routledge ja M. Vess. San Diego: Academic Press.

Arndt, Jamie, Jeff Greenberg, Sheldon Solomon, Tom Pyszczynski, ja Linda Simon. 1997. ”Suppression, Accessibility of Death-Related Thoughts, and Cultural Worldview Defense: Exploring the Psychodynamics of Terror Management”. *Journal of personality and social psychology* 73(1):5–18. doi: [10.1037/0022-3514.73.1.5](https://doi.org/10.1037/0022-3514.73.1.5).

Becker, Ernest. 1975. a. *The Denial of Death.* New York: Free Press.
b. *Escape from Evil.* New York: Free Press.

Cox, Cathy R., Alex Darrell, ja Robert B. Arrowood. 2019. ”Chapter 4 - The Method Behind the Science: A Guide to Conducting Terror Management Theory Research”. Ss. 85–132 teoksessa *Handbook of Terror Management Theory*, toimittanut C. Routledge ja M. Vess. San Diego: Academic Press

Crocker, Jennifer, ja Lora E. Park. 2004. ”The Costly Pursuit of Self-Esteem.” *Psychological Bulletin* 130(3):392–414. doi: [10.1037/0033-2909.130.3.392](https://doi.org/10.1037/0033-2909.130.3.392).

Ekedahl, Nils. 2002. ”’Guds och Swea barn’: religion och nationell identitet i 1700-talets Sverige”. Ss. 49–69 teoksessa *Nationalism och nationell identitet i 1700-talets Sverige. Opuscula historica Upsaliensia.* Uppsala: Uppsala Universitet.

Forsberg, Anna Maria. 2005. *Att Hålla Folket På Gott Humör: Informationsspridning, Krigspropaganda Och Mobilisering i Sverige 1655–1680.*

Goldenberg, Jamie L., Shannon K. McCoy, Tom Pyszczynski, Jeff Greenberg, ja Sheldon Solomon. 2000. ”The Body as a Source of Self-Esteem: The Effect of Mortality Salience on Identification With One’s Body, Interest in Sex, and Appearance Monitoring”. *Journal of Personality and Social Psychology* 79(1):118–30. doi: [10.1037/0022-3514.79.1.118](https://doi.org/10.1037/0022-3514.79.1.118).

- Greenberg, Jeff, Jonathan Porteus, Linda Simon, Tom Pyszczynski, ja Sheldon Solomon. 1995. "Evidence of a Terror Management Function of Cultural Icons: The Effects of Mortality Salience on the Inappropriate Use of Cherished Cultural Symbols". *Personality & Social Psychology Bulletin* 21(11):1221–28. doi: [10.1177/01461672952111010](https://doi.org/10.1177/01461672952111010).
- Greenberg, Jeff, Tom Pyszczynski, ja Sheldon Solomon. 1986. "The Causes and Consequences of a Need for Self-Esteem: A Terror Management Theory". S. 189–212 teoksessa *Public Self and Private Self, Springer Series in Social Psychology*, toimittanut R. F. Baumeister. New York, NY: Springer.
- Greenberg, Jeff, Tom Pyszczynski, Sheldon Solomon, Linda Simon, ja Michael Breus. 1994. "Role of Consciousness and Accessibility of Death-Related Thoughts in Mortality Salience Effects". *Journal of Personality and Social Psychology* 67(4):627–37. doi: [10.1037/0022-3514.67.4.627](https://doi.org/10.1037/0022-3514.67.4.627).
- Greenberg, Jeff, Sheldon Solomon, Tom Pyszczynski, Abram Rosenblatt, John Burling, Deborah Lyon, Linda Simon, ja Elizabeth Pinel. 1992. "Why Do People Need Self-Esteem? Converging Evidence That Self-Esteem Serves an Anxiety-Buffering Function". *Journal of Personality and Social Psychology* 63(6):913–22. doi: [10.1037/0022-3514.63.6.913](https://doi.org/10.1037/0022-3514.63.6.913).
- Grimberg, Carl Gustaf. 1922. *Svenska folkets underbara öden*. Stockholm: Norstedt.
- Haanpää, Riina, ja Outi Fingerroos. 2006. "Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä". S. 7–24 teoksessa *Muistitietotutkimus, Tietolipas*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hart, Joshua. 2019. "Chapter 3 - What's Death Got to Do With It? Controversies and Alternative Theories". Ss. 65–83 teoksessa *Handbook of Terror Management Theory*, toimittanut C. Routledge ja M. Vess. San Diego: Academic Press.
- Huhtanen, Jouni. 2009. "Hulluuden hetkestä pahan jatkohoitoon". *Agricola Suomen humanistiverkko*. Noudettu 29. huhtikuuta 2023 (<https://agricolaverkko.fi/review/hulluuden-hetkesta-pahan-jatkohoitoon/>).
- Huttunen, Niko. 2022. "Stefan Löfvingin uskonnollinen maailma: sotilaan eletty uskonto 1700-luvulla". Ss. 42–75 teoksessa *Uskonto ja arjen historia, Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran Vuosikirja*, toimittanut P. Kuivala ja A. Sevillano. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Hyrkkänen, Markku. 2002. *Aatehistorian mieli*. Tampere: Vastapaino.
- Jonas Eva ja Andy Martens, Daniela Niesta Kayser, Immo Fritsche, Daniel Sullivan, ja Jeff Greenberg. 2008. "Focus Theory of Normative Conduct and Terror-Management

- Theory: The Interactive Impact of Mortality Salience and Norm Salience on Social Judgment”. *Journal of Personality and Social Psychology* 95(6):1239–51. doi: [10.1037/a0013593](https://doi.org/10.1037/a0013593).
- Juhl, Jacob. 2019. ”Chapter 13 - Terror Management Theory: A Theory of Psychological Well-Being”. Ss. 303–24 teoksessa *Handbook of Terror Management Theory*, toimittanut C. Routledge ja M. Vess. San Diego: Academic Press.
- Kalela, Jorma. 2000. *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Karjunen, Tiina. 2010. *Hoveja ja verotusta: Inkerin veronvuokraajat ja heidän verkostonsa vuosina 1685–1696*. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu.
- Katajala, Kimmo. 1994. *Nälkäkapina: veronvuokraus ja talonpoikainen vastarinta Karjalassa 1683–1697*. Suomen historiallinen seura, Helsinki.
- Keskisarja, Teemu. 2019. *Murhanenkeli: suuren Pohjan sodan ihmisten historia*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala.
- Keskisarja, Teemu. 2022. *Hattujen sota*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala.
- Kosloff, Spee, Gabriel Anderson, Alexandra Nottbohm, ja Brandon Hoshiko. 2019. ”Chapter 2 - Proximal and Distal Terror Management Defenses: A Systematic Review and Analysis”. Ss. 31–63 teoksessa *Handbook of Terror Management Theory*, toimittanut C. Routledge ja M. Vess. San Diego: Academic Press.
- Krenn, Peter, Paul Kalasus, ja Bert S. Hall. 1995. ”Material Culture and Military History: Test-Firing Early Modern Small Arms”.
- Kujala, Antti. 2001. *Miekka ei laske leikkiä: Suomi suuressa Pohjan sodassa 1700–1714*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kujala, Lauri. 1953. *Pohjanmaan puolustus suuren Pohjan sodan aikana*. Forssa: Suomen Historiallinen Seura.
- Landau, Mark J., ja Jeff Greenberg. 2006. ”Play It Safe or Go for the Gold? A Terror Management Perspective on Self-Enhancement and Self-Protective Motives in Risky Decision Making”. *Personality & Social Psychology Bulletin* 32(12):1633–45. doi: [10.1177/0146167206292017](https://doi.org/10.1177/0146167206292017).
- Landau, Mark J., Sheldon Solomon, Tom Pyszczynski, ja Jeff Greenberg. 2007. ”On the Compatibility of Terror Management Theory and Perspectives on Human Evolution”. *Evolutionary Psychology* 5(3):147470490700500-. doi: [10.1177/147470490700500303](https://doi.org/10.1177/147470490700500303).
- Lappalainen, Jussi T.: Kaarle XII. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. *Studia Biographica* 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 25.4.2023)

- Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-000319> (ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu)
- Lindberg, Bo. 2006. *Den antika skevheten: politiska ord och begrepp i det tidig-moderna Sverige*. Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien: Almqvist & Wiksell International [distributör].
- Mandzy, Adrian. 2015. "On the frontiers of Europe, not all musket balls were round; accuracy and penetration of various types of military small arms munitions from the mid seventeenth century to the early eighteenth century". *Journal of Conflict Archaeology* 10(3):154–76.
- Marklund, Andreas. 2013. "The Manly Sacrifice: Martial Manliness and Patriotic Martyrdom in Nordic Propaganda during the Great Northern War". *Gender & History* 25(1): 150–69. doi: [10.1111/gend.12005](https://doi.org/10.1111/gend.12005).
- Mickwitz, Joachim. 2005. "Suomen valloitus". Ss. 43–61 teoksessa *Itärajan vartijat. 4, 1700-luku*, toimittanut J. Mickwitz ja J. Paaskoski. Esbo: Schildt.
- Norenzayan, Ara, ja Ian G. Hansen. 2006. "Belief in Supernatural Agents in the Face of Death". *Personality and Social Psychology Bulletin* 32(2):174–87. doi: [10.1177/0146167205280251](https://doi.org/10.1177/0146167205280251).
- Orit Taubman, Ben-Ari, ja Vera Skvirsky. 2019. "Chapter 23 - The Terror Management Underpinnings of Risky Behavior". Ss. 559–76 teoksessa *Handbook of Terror Management Theory*, toimittanut C. Routledge ja M. Vess. San Diego: Academic Press.
- Orit Taubman, Ben-Ari, Victor Florian, ja Mario Mikulincer. 1999. "The Impact of Mortality Salience on Reckless Driving: A Test of Terror Management Mechanisms". *Journal of Personality and Social Psychology* 76(1):35–45. doi: [10.1037/0022-3514.76.1.35](https://doi.org/10.1037/0022-3514.76.1.35).
- Peltonen, Ulla-Maija, ja Outi Fingerroos. 2006. "Muistitieto ja tutkimus". Ss. 7–24 teoksessa *Muistitietotutkimus, Tietolipas*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rogers, Ross, Courtney S. Sanders, ja Matthew Vess. 2019. "Chapter 14 - The Terror Management of Meaning and Growth: How Mortality Salience Affects Growth-Oriented Processes and the Meaningfulness of Life". Ss. 325–45 teoksessa *Handbook of Terror Management Theory*, toimittanut C. Routledge ja M. Vess. Academic Press.
- Rothschild, Lyla, Uri Lifshin, Peter Jameson Helm, ja Jeff Greenberg. 2019. "Chapter 7 - The Curse and the Blessing: The Self as Source of the Terror and the Primary Avenue for

- Managing It”. Ss. 179–207 teoksessa *Handbook of Terror Management Theory*, toimittanut C. Routledge ja M. Vess. San Diego: Academic Press.
- Routledge, Clay, ja Jamie Arndt. 2008. ”Self-Sacrifice as Self-Defence: Mortality Salience Increases Efforts to Affirm a Symbolic Immortal Self at the Expense of the Physical Self”. *European Journal of Social Psychology* 38(3):531–41. doi: [10.1002/ejsp.442](https://doi.org/10.1002/ejsp.442).
- Routledge, Clay, ja Matthew Vess. 2019. ”Preface”. Ss. xix–xxi teoksessa *Handbook of Terror Management Theory*. San Diego: Academic Press.
- Saastamoinen, Kari Pekka. 2003. ”Johdatus poliittisiin käsitteisiin uuden ajan alun Ruotsissa”. Ss. 19–62 teoksessa *Käsitteet liikkeessä*, toimittanut M. Hyvärinen, J. Kurunmäki, K. Palonen, T. Pulkkinen, ja H. Stenius. Vastapaino.
- Sarkamo, Ville. 2011. *Karoliinien soturiarvot: kunnian hallitsema maailmankuva Ruotsin valtakunnassa 1700-luvun alussa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Scheer, Monique. 2012. ”Are Emotions a Kind of Practice (and Is That What Makes Them Have a History)? A Bourdieuan Approach to Understanding Emotion”. *History and Theory: Studies in the Philosophy of History* 51(2):193–220. doi: [10.1111/j.1468-2303.2012.00621.x](https://doi.org/10.1111/j.1468-2303.2012.00621.x).
- Schimmel, Jeff, Joseph Hayes, ja Michael Sharp. 2019. ”Chapter 1 - A Consideration of Three Critical Hypotheses”. Ss. 1–30 teoksessa *Handbook of Terror Management Theory*, toimittanut C. Routledge ja M. Vess. San Diego: Academic Press.
- Schimmel, Jeff, Joseph Hayes, Todd Williams, ja Jesse Jahrig. 2007. ”Is Death Really the Worm at the Core? Converging Evidence That Worldview Threat Increases Death-Thought Accessibility”. *Journal of Personality And Social Psychology* 92(5):789–803. doi: [10.1037/0022-3514.92.5.789](https://doi.org/10.1037/0022-3514.92.5.789).
- Solomon Sheldon, ja Jeff Greenberg. 2015. *The Worm At The Core On The Role Of Death In Life*. Random House: New York.
- Solomon, Sheldon, ja Sharlynn Thompson. 2019. ”Chapter 12 - Secular cultural worldviews”. Ss. 287–302 teoksessa *Handbook of terror management theory*. San Diego: Academic Press.
- Stanage, Justin. 2000. ”The Rifle-Musket vs. The Smoothbore Musket, a Comparison of the Effectiveness of the Two Types of Weapons Primarily at Short Ranges.” *IU South Bend Undergraduate Research Journal* 3:84–89.
- Steinman, Christopher, ja John Updegraff. 2015. ”Delay and Death-Thought Accessibility: A Meta-Analysis”. *Personality and Social Psychology Bulletin*. doi: [10.1177/0146167215607843](https://doi.org/10.1177/0146167215607843).

- Stjernberg, Robert. 2020. *Partigångarnas illdåd – Allmogens klagomål mot frikompanierna under stora ofreden 1713–1721*. Avhandling pro gradu i historia, Humanistiska fakulteten, Helsingfors universitet.
- Sundberg, Ulf. 2018. *Swedish Defensive Fortress Warfare in the Great Northern War 1702–1710*. Turku: Åbo Akademi University Press.
- Takala, Martti. 1993. *Lex Dei - Lex Politica Dei: Lex Politica Dei -teos ja Kaarle IX:n lainsäädäntö*. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Vail, Kenneth E., Melissa Soenke, ja Brett Waggoner. 2019. ”Chapter 11 - Terror Management Theory and Religious Belief”. Ss. 259–85 teoksessa *Handbook of Terror Management Theory*, toimittanut C. Routledge ja M. Vess. San Diego: Academic Press.
- Vainio-Korhonen, Kirsi. 2017. ”Vastuullinen historia”. Ss. 29–47 teoksessa *Historiantutkimuksen etiikka*, toimittanut S. Lidman ja A. Koskivirta. Helsinki: Gaudeamus.
- Vilkuna, Kustaa H. J. 2005. *Viha: perikato, katkeruus ja kertomus isostavihasta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vilkuna, Kustaa H. J. 2006. *Paholaisen sota*. Helsinki: Teos.
- Wong, N. C., ja S. S. Dunn. 2013. ”Binge Drinking and TMT: Evaluating Responses to Anti-Binge Drinking PSAs from a Terror Management Theory Perspective”. *Studies in Media and Communication* 1:81–95.

Sana- ja tietosanakirjat

- Meijer, Bernhard, Theodor Westrin, Ruben G:son Berg, Verner Söderberg, ja Eugène Fahlstedt. 1904. *Nordisk familjebok [Elektronisk resurs] konversationslexikon och realencyklopedi*. Stockholm: Nordisk familjeboks förl.
- Svenska Akademiens Ordbok* (SAOB). (<https://www.saob.se>).
- Kielitoimiston sanakirja*. (<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>).
- Tieteen termipankki*. (<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu>).
- Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 72. *Suomen etymologinen sanakirja* (SES). URN:NBN:fi:kotus-202259. ISSN 2323-3370. (<https://kaino.kotus.fi/suomenetymologinensanakirja/>)

Kuvat

Program, Cmeide Lighthouse Archaeological Maritime. 2012. *Buck & Ball musket StormWreck*.

(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Buck%26Ball_musket_StormWreck.jpg)

Digitaltmuseum ”Musköt m/1704”. Noudettu 23. marraskuuta 2022

(<https://digitaltmuseum.se/011024382592/muskot-m-1704>)

OpenStreetMap. (<https://www.openstreetmap.org/copyright>).